

Nr 120

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag i fråga om lokaliseringen av vissa statliga institutioner, m. m.; givnen Stockholms slott den 25 mars 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas vissa förslag som lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet avgivit angående utflyttning av statliga institutioner från Stockholm. I anslutning härtill hemställes om riksdagens godkännande av riktlinjer för utflyttning av viss statlig verksamhet från Stockholms-området, innebärande bl. a. — utöver i särskild proposition föreslagen utflyttning av fjärde militärbefälsstaben till Strängnäs — förflyttning av arméns intendenturförråd i Stockholm till Filipstad, av ledningsorganen vid Marinkommando Ost till Västerhaninge, av Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg till Borås, Jönköping eller Växjö samt av statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt till ort i Mellan-Sverige. Däremot anses Österbygdens vattendomstol inte böra förflyttas. Inte heller föreslås tills vidare någon ändrad lokalisering av sparbanksinspektionen. Det anses vidare böra ankomma på Aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag att efter ytterligare utredning besluta om lokaliseringen av dessa båda företag. Vid en utflyttning även av dessa skulle genom förslagen i propositionen i runt tal 1 200 arbetstillfällen tillföras orter utanför Stockholms-området.

En särskild personaldelegation föreslås för handläggning av vissa i samband med omlokaliseringarna uppkommande personalproblem.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25
mars 1960.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, EDENMAN, NETZÉN, AF GEJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 5 april 1957 tillsattes den 17 i samma månad en utredning rörande lokaliseringen till orter utanför Stockholms-området av statliga ämbetsverk och annan statlig verksamhet. I direktiven för utredningen erinrades om att frågan om en utflyttning av statliga ämbetsverk från Stockholm vid åtskilliga tillfällen tagits upp till övervägande. Särskilt tidigare syntes man i en lokalisering utanför huvudstaden ha sett en möjlighet att nedbringa de statliga förvaltningskostnaderna. Under senare år hade det framför allt varit de allmänt befolkningspolitiska och samhällsekonomiska aspekterna som dominerat. Det hade syntts önskvärt att med en aktiv statlig lokaliseringspolitik å ena sidan förhindra en alltför snabb tillväxt av Stor-Stockholm och å andra sidan bidra till en differentiering av näringsstrukturen i olika delar av vårt land.

Utredningen angående näringslivets lokalisering hade i sitt år 1951 avlämnade betänkande (SOU 1951:6) påpekat, att staten genom sina olika organ avgör lokaliseringen av en rad anläggningar och att nära nog samtliga statliga organ bedriver en verksamhet vars förläggning har lokaliseringspolitisk betydelse. I de flesta fall rörde det sig om verksamheter vilkas förläggning är relativt bunden, men ofta förelåg valfrihet, i varje fall mellan olika orter inom ett visst område. Det var uppenbart, hävdade utredningen, att denna valfrihet utgjorde en betydelsefull tillgång för lokaliseringspolitiken.

Det anfördes vidare, att lokaliseringsfrågorna blivit särskilt brännande i samband med tillkomsten av nya ämbetsverk liksom vid omorganisation av eller nybyggnad för befintliga ämbetsverk.

I fortsättningen anfördes i direktiven bl. a. följande.

Lokaliseringsfrågorna har även aktualiserats av den stora rumsbristen för statliga verk och inrättningar i Stockholm, vilken nödvändiggör ett ställningstagande till frågan om uppförandet av ytterligare ämbetsbyggnader inom Stockholms-området. På grundval av en undersökning avseende perioden fram till år 1965 räknar byggnadsstyrelsen med en kraftig ökning av lokalbehoven för både den civila och den militära förvaltningen under de närmaste åren. Vissa åtgärder för att reducera den aktuella rumsbristen har föreslagits i årets statsverksproposition (bil. 27, s. 134). Det är emellertid angeläget att de grundläggande frågorna om ifrågavarande verksamhetsgrenars lokalisering klarlägges, innan ställning måste tagas till hur lokalbristen i fortsättningen skall bemästras. Även om uppförandet av en ämbetsbyggnad för ett visst verk inte med nödvändighet binder detsamma i fråga om dess framtida förläggning, skulle det givetvis vara mindre rationellt att först senare upptaga lokaliseringsfrågorna till behandling. Lokalfrågorna kan vidare — i ett läge med allmän rumsbrist — inte behandlas endast för enstaka verk utan de måste infogas i mera allmänna överväganden om hur den totala bristen skall avvecklas.

I det av 1955 års långtidsutredning år 1956 avgivna betänkandet (SOU 1956: 53) framhålles det såsom uppenbart, att stora svårigheter att tillräckligt snabbt anpassa en storstad som Stockholm med alla dess anläggningar till en snabbt växande befolkning och trafik kommer att bestå för en lång tid framåt. Utredningen ställer frågan om det inte vore önskvärt att dämpa takten i de största städernas och speciellt Stor-Stockholms tillväxt. Bland de problem som enligt utredningens uppfattning i detta sammanhang bör klarläggas genom ingående utredningar återfinnes en decentralisering av vissa delar av den centrala civila och militära verksamheten till orter utanför Stockholm. Erfarenheter från andra länder och från de svenska storföretagen tyder på att man har överskattat de organisatoriska olägenheterna av en viss lokal decentralisering av de förvaltande, utredande och affärsdrivande organen. Enligt utredningen bör utvecklingen av kommunikationerna och särskilt telekommunikationerna underlätta en utveckling i denna riktning.

Såsom centralt statligt lokaliseringsorgan följer givetvis arbetsmarknadsstyrelsen lokaliseringsfrågorna för statsförvaltningen. Styrelsen deltar t. ex. genom yttranden eller på annat sätt i behandlingen av frågor rörande nyanläggningar av högre undervisningsanstalter, sjukhus, centrala tvättanläggningar m. m. Däremot kommer på denna väg frågor rörande utflyttning av statliga verksamhetsgrenar från Stockholms-regionen inte upp till behandling, såvida inte ny ämbetsbyggnad behöver uppföras för viss verksamhet.

En utredning rörande möjligheterna att flytta ut statliga verksamhetsgrenar från Stockholms-området till andra delar av landet synes nu böra komma till stånd. Utredningen bör omfatta såväl civila som militära verk och inrättningar. En första arbetsuppgift för utredningen bör vara en undersökning av mera översiktlig natur syftande till att klarlägga allmänna förutsättningar och principer för en utflyttning.

Förutom de allmänt lokaliseringspolitiska aspekterna på förläggningen bör även redovisas för- och nackdelarna för de statliga verken själva, liksom för andra organ och för allmänheten, av olika lokaliseringsalternativ. Det synes självklart att en lokalisering till orter utanför huvudstaden inte bör väljas om nackdelarna för staten och allmänheten överväger fördelarna. Man torde kunna skilja på olika typer av statlig verksamhet för vilka dessa faktorer ter sig olika. En översiktlig genomgång av den statliga förvalt-

ningens olika grenar synes därför lämplig. Även om givetvis det slutliga avgörandet beträffande lokaliseringen av statliga verk kan ske först efter noggrant beaktande av alla speciella omständigheter i det enskilda fallet, synes en sådan översiktlig genomgång nödvändig som vägledning för fortsatta överväganden.

I den mån dessa utredningsresultat därtill ger anledning kan därefter lokaliseringsfrågorna för vissa verk bli föremål för detaljstudium, syftande till konkreta förslag. Mot bakgrunden av de mera allmänna undersökningarna och övervägandena bör i anslutning till vad chefen för handelsdepartementet i årets statsverksproposition anfört beträffande sjöfartsstyrelsens förläggning utredningen ta upp denna fråga till behandling. Även frågan om en viss koncentration av flera ämbetsverk till en viss ort utanför Stor-Stockholm — med andra ord frågan om tillskapandet av ett andra förvaltningscentrum — bör uppmärksammas.

Utredningen, som sedermera antagit benämningen *Lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet*, har från början bestått av landshövdingen P. A. Eckerberg, tillika ordförande, ombudsmannen K. E. H. Ahldin, ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören T. Andersson, förste byråsekreteraren K. A. Brodd, ledamoten av riksdagens andra kammare, pastorn J. A. T. Gustafsson i Borås, ledamoten av riksdagens första kammare, direktören E. R. Hagberg, sekreteraren E. Å. Hedlund, ledamoten av riksdagens andra kammare, numera statsrådet G. T. Skoglund, generaldirektören G. E. Vahlberg och framlidne generaldirektören G. W. Wejke samt generalmajoren R. O. R. Åkerman. Skoglund och Wejke har sedermera ersatts, Skoglund den 8 maj 1957 av ledamoten av riksdagens första kammare, f. d. förmannen E. Hj. Nilsson och Wejke den 31 januari 1958 av generaldirektören S. Larsson. Därutöver har generaldirektören S. O. B. Olsson från och med den 13 september 1957 ingått som ledamot i utredningen. Vidare deltar för närvarande byråchefen B. R. Johansson och byggnadsrådet U. H. Snellman i utredningsarbetet vid förfall för Olsson respektive Larsson.

Utredningen har successivt avlämnat nio betänkanden. I dessa föreslås följande förflyttningar, nämligen av *statens centrala frökontrollanstalt* till Lund, *statens växtskyddsanstalt* till Uppsala, *Aktiebolaget Tipstjänst* till Norrköping, *Svenska penninglotteriet aktiebolag* till Gävle, *sparbanksinspektionen* till Växjö, *försvarets fabriksstyrelse* till Eskilstuna, *fjärde militärbefälsstaben* till Strängnäs, *arméns intendenturförråd i Stockholm* till Filipstad, *staben samt de administrativa delarna av intendentur- och sjukvårdsförvaltningarna vid Marinkommando Ost* till Nyköping eller Nynäshamn, *Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg* till Borås samt *Österbygdens vattendomstol* till Gävle.

Över nämnda betänkanden har, efter remiss, yttranden avgivits av ett flertal myndigheter och organisationer, vilka remissyttranden jag avser att redovisa vid behandlingen av de särskilda frågorna.

Vidare har lokaliseringsutredningen i skrivelse den 24 februari 1959 bl. a. anfört, att de problem, som föranlett tillskapandet av delegationen för samordning av vissa personalorganisations- och personalvårdsfrågor inom försvaret i stort sett torde vara likartade med dem som uppstår, därest omlo-

kaliseringar beslutas rörande olika statliga civila verksamhetsgrenar. I samband med sådana omlokaliseringar kan ofta även behov uppstå att genomföra förändringar av den bestående organisationen. Lokaliseringsutredningen har ansett det vara av betydelse, att enhetliga regler tillämpas vid bedömandet av hithörande personalproblem, och det inom krigsmakten tillämpade systemet för att uppnå detta synes ändamålsenligt. Utredningen föreslår därför att en delegation för behandling av personalproblem i samband med omlokalisering rörande statliga, civila verksamhetsgrenar kommer till stånd. Verksamheten anses bära på lämpligt sätt samordnas med de arbetsuppgifter, som åvilar den av chefen för försvarsdepartementet tillkallade delegationen.

I det följande avser jag att först lämna en redogörelse för den allmänna uppläggningsen av utredningsarbetet. Därefter torde jag få lämna en sammanfattning av utredningens överväganden beträffande de konkreta utflyttningsförslagen och i anslutning härtill redovisa inkomna remissyttranden. Dock upptar jag inte i detta sammanhang utredningens förslag i fråga om lokaliseringen av försvarets fabriksstyrelse jämte i anslutning därtill avgivna yttranden.

Den allmänna uppläggningsen av utredningsarbetet

Enligt sina direktiv skall lokaliseringsutredningen undersöka möjligheterna att förlägga statliga ämbetsverk och annan statlig verksamhet till orter utanför Stockholms-området. I det nyss refererade anförandet till statsrådsprotokollet den 5 april 1957 framhölls, att en första arbetsuppgift för utredningen borde vara en undersökning av mera översiktlig natur, syftande till att klarlägga allmänna förutsättningar och principer för en utflyttningsen. En sådan översiktlig genomgång syntes nödvändig som vägledning för fortsatta överväganden. Lokaliseringsfrågorna för vissa verk kunde därefter bli föremål för detaljstudium, syftande till konkreta förslag.

Lokaliseringsutredningen har sett som sin första arbetsuppgift att verkställa en översiktlig genomgång av de statliga verksamhetsgrenar, som är lokaliserade till Stockholms-området. I samband härmed har utredningen utgått från att en utflyttningsen från Stockholm av statsdepartementen samt vissa lokal- och regionalförvaltningar inte bör ifrågasättas. I fråga om övrig statlig verksamhet — inalles omkring 170 myndigheter m. m. — har utredningen inhämtat material från myndigheterna, studerat instruktioner m. m. Utredningen säger sig härvid ofta ha funnit, att mycket starka skäl talar för verksamhetens fortsatta lokalisering till Stockholm, och utredningen har då stannat för att tills vidare inte närmare undersöka lokaliseringsfrågorna. I fråga om ett relativt stort antal verksamhetsgrenar har svårigheterna vid en utflyttningsen förefallit vara av mindre omfattning. Enligt utredningen är emellertid svårigheterna av olika karaktär och gör sig gällande med skiftande styrka.

De verksamhetsgrenar, som enligt lokaliseringsutredningens bedömande sålunda i första hand bör undersökas, kan i huvudsak uppdelas i två grupper, nämligen dels sådana, som har nära samarbete med andra statliga verksamhetsgrenar och som därför anses böra lokaliseras till en gemensam ort eller region för att inte samarbetet skall störas, och dels sådana, vilkas verksamhet är relativt specialbetonad och där behovet av samarbete med andra centrala myndigheter och organ inte är så omfattande. I fråga om den förstnämnda gruppen har utredningen påbörjat ett på längre sikt upplagt undersökningsarbete, varvid även frågan om ett andra förvaltningscentrum beaktas.

Utän att föregripa nämnda, mera långsiktiga arbete har lokaliseringsutredningen ansett sig kunna genomföra speciella lokaliseringsundersökningar rörande de verksamhetsgrenar, som bör kunna bedömas relativt fristående. Några egentliga fördelar med lokalisering av även dessa verksamhetsgrenar tillsammans med andra statliga organ har inte kunnat påvisas, och det skulle enligt utredningens mening vara mindre lämpligt att i fråga om denna grupp avvakta resultaten av undersökningen om ett andra förvaltningscentrum. På så sätt skulle man förlora tid och i viss mån avhända sig möjligheten att genom lokaliseringssåtgärder stimulera olika orter i riket. Angelägenheten att underlätta lokalsvårigheterna i Stockholm har även varit ett skäl för utredningen att bedriva ifrågavarande undersökningar med största möjliga skyndsamhet.

Personalfrågorna är i viss mån likartade, och utredningen har beträffande dem gjort vissa uttalanden av generell natur. Vid en myndighets eller ett företags utflyttning från Stockholm kan det givetvis uppstå åtskilliga problem, som sammanhänger med möjligheterna för personalen att flytta eller att finna sig tillrätta på ny ort. Hithörande problem bedömes emellertid av lokaliseringsutredningen inte vara av den art, att de bör hindra en utflyttning av en myndighet eller ett företag från Stockholm, om utflyttningen av samhällliga skäl anses böra komma till stånd. Sedan är det — menar utredningen — en annan sak, att statsmakterna bör medverka till att minska eller avlägsna svårigheterna. Personalfrågorna bör enligt utredningen lösas genom förhandlingar med berörda löntagarorganisationer. Lokaliseringsutredningen förutsätter, att statsmakterna genom olika positiva åtgärder söker minska olägenheterna för befattningshavarna.

Statens centrala frökontrollanstalts lokalisering

I. Utredningen

Utredningen erinrar inledningsvis om att statens centrala frökontrollanstalt kan sägas vara en praktisk-vetenskaplig institution, som har till främsta uppgift att genom laboratorieundersökningar och fältodlingar utöva kontroll över utsädesvarors beskaffenhet i olika avseenden. Kontrollen ut-

övas genom att insända prover av utsäde analyseras dels laboratoriemässigt vid anstaltens renhets- och groningsavdelningar och dels genom kontrollodlingar vid anstaltens fältkontrollavdelning. En särskild form av kontroll utgöres av den s. k. statsplomberingen, vars innebörd är att partier av utsäde åsättes plomb och bevis om beskaffenheten, sedan vederbörligen uttagna prov ur partiet blivit godkända av anstalten vid undersökning. Fem olika plomberingsklasser finns, med för varje klass fastställda minimifordringar. Av övriga arbetsuppgifter kan nämnas analys av prov, som uttagits för tillsyn av efterlevnaden av den s. k. frölagen och av flyghavreförordningen. Vidare åligger det anstalten att verkställa de fröanalyser, som behövs som underlag för införsellicenser för utländskt frö, samt att på begäran verkställa kvalitetsanalyser av matpotatis och foderspannmål. För en stor del av det utförda arbetet utgår ersättning enligt särskild taxa. Erforderliga bestämmelser rörande dessa olika arbetsuppgifter m. m. utfärdas av lantbruksstyrelsen, under vars tillsyn anstalten står.

Statens centrala frökontrollanstalt består av en huvudanstalt, belägen i Bergshamra i Stockholm, och en filial, belägen i Skåne. Dessutom finnes fem lokala, statsunderstödda frökontrollanstalter, varav två mindre i Norrland och tre större i var och en av städerna Linköping, Skara och Örebro. Huvudmän för dessa lokala anstalter är hushållningssällskapen i respektive län.

Huvudanstaltens plomberingsområde utgöres av Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Gävleborgs och Västernorrlands län samt Stockholms stad. Filialen tar emot prov från Skåne och Blekinge samt angränsande områden i Halland och Småland. Riket i övrigt är uppdelat på de lokala frökontrollanstalternas plomberingsområden.

De lokala frökontrollanstalternas befogenhet omfattar icke alla de arbetsuppgifter, som utföres vid statens centrala frökontrollanstalt. Lokal frökontrollanstalt får sålunda inte utfärda plomberingsbevis för de högre plomberingsklasserna. Kontrollen av frölagens och flyghavreförordningens efterlevnad liksom kvalitetsanalyser av matpotatis och kvarnspannmål ankommer vidare endast på den statliga frökontrollanstalten. Statens centrala frökontrollanstalt arbetar sålunda både såsom riksmyndighet och såsom lokal myndighet. I denna dubbla egenskap emottar huvudanstalten prov från såväl det egna plomberingsområdet som landet i övrigt. Verksamhetsåret 1956/57 uppgick de förra proven till ett antal av 20 806 av ett totalantal av 41 424. Provantalet vid filialen var samma år omkring 9 000, vid var och en av de större lokala frökontrollanstalterna 14 000—18 000 och vid vardera av de båda anstalterna i Norrland omkring 1 000. Arbetsbelastningen vid frökontrollanstalterna kan variera såväl från år till år som inom ett och samma år.

Huvudanstalten i Bergshamra är inrymd i en under åren 1929—1930 uppförd institutionsbyggnad och organiserad på en renhetsavdelning, en groningsavdelning, en fältkontrollavdelning samt kansli och analysexpeditioner. Sammanlagt sysselsattes i juni 1958 121 personer vid huvudanstal-

ten, varav 97 kvinnor. Filialen är inrymd i två skilda lokaler i Alnarp (Åkarp) och sysselsatte vid samma tidpunkt 30 personer. Sedan år 1953 har tre kronoegendomar i Stora Råby inom Lunds stads område varit upplåtna åt statens centrala frökontrollanstalt för en institutionsbyggnad åt filialen och huvudanstaltens fältkontrollavdelning, vars utflyttning från Stockholm till Skåne redan är beslutad.

Vid undersökningen av förutsättningarna för en omlokalisering av statens centrala frökontrollanstalts huvudanstalt har lokaliseringsutredningen särskilt belyst personalproblemen, anstaltens kontaktbehov i Stockholm samt frågan om den fortsatta betjäningen av anstaltens plomberingsområde.

Enligt statens centrala frökontrollanstalts bedömande torde man kunna räkna med att de manliga tjänstemännen vid huvudanstalten kommer att medfölja vid en eventuell utflyttning, under det att den kvinnliga frökontrollpersonalen till stor del beräknas kvarstanna i Stockholm, bland annat på grund av att många uppnått en förhållandevis hög ålder. Av de 65 kvinnliga biträdena vid renhets- och gröningsavdelningarna var sålunda i juni 1958 endast nio under 40 år. Många biträden har lång anställningstid vid anstalten.

Enligt lokaliseringsutredningens mening bör de problem, som uppstår genom förlusten av en del av personalen, principiellt sett icke förhindra en utflyttning från Stockholm, därest en sådan av samhälleliga skäl anses böra genomföras. Statsmakterna bör positivt medverka till att minska eller eliminera uppkommande svårigheter. En annan sida av personalfrågan är rekryteringsmöjligheterna vid utflyttning. För statens centrala frökontrollanstalts del torde man icke behöva räkna med svårigheter vid en sådan nyrekrytering. Däremot kan utbildningen av ny personal komma att kräva tid och merkostnader.

Statens centrala frökontrollanstalts behov av samarbete och kontakt med andra myndigheter och organisationer i Stockholm är enligt lokaliseringsutredningens bedömande icke så stort, att det skulle omöjliggöra en utflyttning. Det torde endast vara i ett fåtal fall — varvid särskilt kontakterna med lantbruksstyrelsen och lantbrukshögskolan bör uppmärksammas — som en omlokalisering skulle kunna i viss mån menligt påverka det erforderliga samarbetet.

Frågan om betjäningen av huvudanstaltens nuvarande plomberingsområde kan i princip lösas på fyra olika vägar: man kan förlägga huvudanstalten till annan ort än Stockholm inom plomberingsområdet, inrätta en filial inom området, nyinrätta en lokal, statsunderstödd frökontrollanstalt, om intresse härför finnes från berörda hushållningssällskap, eller utvidga plomberingsområdena för de lokala anstalter, som geografiskt ligger närmast till, d. v. s. de i Linköping och Örebro. Utredningen har för sin del funnit sig böra förorda den sistnämnda lösningen såsom varande den enklaste och minst kostnadskrävande. Olägenheterna för länen inom huvudanstaltens nuvarande plomberingsområde av en sådan omfördelning skulle enligt utredningens mening inte bli framträdande.

Lokaliseringsutredningen anser med hänsyn till det anförda, att utflyttning av statens centrala frökontrollanstalt från Stockholms-området bör ske.

Vid valet av ny lokaliseringsort för statens centrala frökontrollanstalts huvudanstalt har lokaliseringsutredningen stannat för Stora Råby i Lund. För en förläggning till denna ort talar enligt utredningens uppfattning främst att en centralisering av den statliga frökontrollverksamheten till en anstalt synes komma att innebära viss rationalisering med därmed följande lägre omkostnader. Härtill kommer att en stor del av den svenska utsädesproduktionen är koncentrerad till södra Sverige. En sådan lösning av lokaliseringsfrågan skulle innebära en minskad arbetsbelastning för den statliga anstalten och medföra vissa organisatoriska förändringar sammanhängande med sammanslagningen av huvudanstalt och filial till en central anstalt. Detta nödvändiggör en översyn av statens centrala frökontrollanstalts organisation.

II. Yttranden

Över utredningens förslag i denna del har yttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens organisationsnämnd, lantbruksstyrelsen, statens centrala frökontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt, lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län, Hushållningssällskapens förbund, Östergötlands läns hushållningssällskap, Örebro läns hushållningssällskap, Svensk matpotatiskontroll, Sveriges lantbruksförbund, Svenska lantmännens riksförbund, Sveriges fröodlareförbund, Svenska utsädesfirmornas förening, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska trädgårdsfröfirmornas förening, Sveriges fröengrossistförening, Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO) samt Sveriges akademikers centralorganisation (SACO).

Tillstyrkande yttranden har avgivits av *arbetsmarknadsstyrelsen, statskontoret, statens organisationsnämnd, länsstyrelsen i Stockholms län och Riksförbundet Landsbygdens folk.*

Arbetsmarknadsstyrelsen erinrar om att den grundläggande fordran på utbildning för den kvinnliga arbetskraft, som skall rekryteras på den nya lokaliseringsplatsen, är normalskolekompetens. Möjligheterna att rekrytera erforderlig arbetskraft bedömes som goda. Detta tillskott av arbetstillfällen skulle bli av stort värde för arbetsmarknaden i Lund.

Statskontoret har vid sitt tillstyrkande utgått ifrån att en omläggning av det statliga stödet åt växtförädlingsansalternerna ej inverkar på utflyttningen. En snabb översyn av anstaltens organisation anses böra ske men ej få verka fördröjande på utflyttningen.

I likhet med utredningen anser *statens organisationsnämnd*, som förutsätter att huvudanstalten är avsedd att sammanslås med filialen, att denna fråga bör kunna bedömas separat och utan sammankoppling med lokalise-

ringen av andra verk. Redan 1947 föreslog nämnden, att huvudanstalten och filialen skulle sammanslås och förläggas till Skåne. Personalen kan enligt nämnden uppdelas i 1) chefspersonal med högre akademisk utbildning, 2) frökontrollbiträden och 3) kontors- och expeditiionspersonal. Största problemet uppstår vid utflyttning med kategori 2), som i stort antal beräknas lämna sina anställningar, varför ersättare måste utbildas. På grund av de nuvarande frökontrollbiträdenas höga genomsnittsålder måste emellertid nyrekrytering ändå ske, vilket torde gå lättare i Skåne. Personalproblemet bör sålunda ej vara hinder för utflyttning.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser, att svårigheterna i samband med utflyttning bör kunna övervinnas. Det meddelas, att Solna stad inte har något att erinra mot att anstalten flyttas. Länsstyrelsen ansluter sig i första hand till förslaget om Lund som lokaliseringsort, men skulle det visa sig, att man inte kan betjäna huvudanstaltens nuvarande område utan att lokal anstalt eller filial måste inrättas — och därmed koncentrationsmotivet förlorar i betydelse — skulle en förläggning till Uppsala kunna övervägas.

Riksförbundet Landsbygdens folk ifrågasätter visserligen lämpligheten av att lägga fram förslag om lokaliseringen av vissa institutioner helt isolerade från kommande förslag. I den mån statlig verksamhet kan bedrivas med samma eller tillnärmelsevis samma fördel på orter utanför Stockholm, bör den emellertid enligt förbundet utflyttas. I detta fall anses inte några allvarliga olägenheter behöva befaras på längre sikt. Utredningen har varit anspråkslös beträffande fördelarna, framhåller förbundet, som vidare anser, att betjäningen av anstaltens nuvarande plomberingsområde kan lösas genom 1) förläggande av anstalten till annan ort inom området, 2) inrättande av en filial i mellersta Sverige, 3) ny lokal kontrollanstalt eller 4) utvidgat plomberingsområde för angränsande lokala anstalter. Sistnämnda alternativ, vilket utredningen föreslagit, kan förbundet godtaga, då frånvaron av en anstalt i Stockholmsområdet i princip inte medför andra problem än sådana, som ex. Malmö- och Göteborgs-marknaderna kunnat lösa utan större olägenheter.

Byggnadsstyrelsen, länsstyrelsen i Malmöhus län och Svenska lantmännens riksförbund har i huvudsak intet att erinra.

I sammanhanget upplyser *byggnadsstyrelsen*, att frökontrollanstaltens lokaler i Solna utan större ombyggnadsarbeten kan användas för sådan statlig verksamhet som ej har behov av mera omfattande direkta kontakter med allmänhet samt andra verk och institutioner. Byggnadsstyrelsen har preliminärt uppskattat merkostnaderna för nybyggnad för frökontrollanstalten i anslutning till filialen vid Stora Råby i Lund till ca 1 100 000 kronor, om lokalfrågorna för såväl den centrala frökontrollanstalten som fältkontrollanstalten löses samtidigt.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför bl. a.

När det gäller omlokalisering av till Stockholm eller Stockholmsregionen förlagda statliga anstalter eller annan statlig verksamhet synes enligt länsstyrelsens mening den allmänna synpunkten böra anläggas, att en förflytt-

ning om möjligt bör undvikas till annat storstadsområde, där också besvärliga bostadsproblem möter. Vidare vill länsstyrelsen i anslutning till den av utredningen i detta delbetänkande behandlade anstalten särskilt framhålla, att det hade varit önskvärt om utredningen vid sina överväganden rörande anstaltens lokalisering kunnat beakta den arbetsmarknadsmässiga situationen i Lund. På grund av den anhopning av sjukvårdsinrättningar som finnes i Lund är behovet där av kvalificerad kvinnlig arbetskraft — sjuksköterskor och liknande personal — svårt att tillgodose redan nu. Det kan befaras att dessa svårigheter kommer att öka, därest frökontrollanstalten flyttas till Stora Råby. Möjligheterna att verkställa erforderlig nyrekrytering för anstaltens räkning kan jämväl bli mindre än utredningen antagit. Utifrån sådana synpunkter som länsstyrelsen här anlagt skulle ett förslag om förläggning av anstalten till annan ort än Stora Råby varit att föredraga. I betraktande av att anstaltens fältkontrollavdelning enligt redan fattat beslut skall förläggas dit anser länsstyrelsen sig emellertid icke böra i vidare mån än nu skett framställa erinran mot förslaget att förlägga anstalten i dess helhet till Stora Råby.

I bifogat yttrande har *Lunds stad* tillstyrkt utredningens förslag.

Svenska lantmännens riksförbund anser i princip önskvärt med större spridning av statliga institutioner. För vissa centralföreningar skulle denna förflyttning innebära stora olägenheter. Med beaktande av de många allvarliga olägenheterna inom frökontrollanstaltens nuvarande lokalområde vill förbundet dock inte motsätta sig förslaget under förutsättning dels att ökade resurser skapas i Örebro och Linköping, dels att matpotatiskontrollen inom Stor-Stockholm får en nöjaktig lösning. Om icke detta kan till alla delar genomföras, anses det troligt, att en lokal anstalt bör upprättas exempelvis i Uppsala eller Ultuna. Det bör enligt förbundet även allvarligt övervägas, om inte frökontrollanstalten borde förläggas nära Ultuna.

Vissa remissinstanser är tveksamma eller yrkar uppskov med beslut i frågan. Till denna grupp hör *Östergötlands läns hushållningssällskap*, *Örebro läns hushållningssällskap*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Svenska utsädesfirmornas förening*, *Svenska trädgårdsfröfirmornas förening*, *Svensk matpotatiskontroll*, *Skånes handelskammare*, *LO* och *TCO*.

Det yttrande som avgivits av *Östergötlands läns hushållningssällskap* är begränsat till frågan om Linköpingsanstaltens plomberingsområde. Här om anför hushållningssällskapet bl. a.

Linköpingsanstalten förfogar över ändamålsenliga lokaler och utrustning och torde för närvarande under normala år hava tillräckliga resurser för att klara en merbelastning av ungefär den storlek utredningen räknat med. Det föreligger dock en viss risk för att analysarbetet under högsäsongen försenas vissa år. Säsongvariationerna i antalet insända prov äro nämligen mycket stora och redan nu är kapaciteten vissa år praktiskt taget fullt utnyttjad under högsäsongen. En osäker faktor är den framtida utvecklingen av analysernas antal, statsplomberingens omfattning m. m. Någon säker grund för beräkning av denna utveckling finns ej. Såväl storleken av provtagna och statsplomberade partier som antalet analyserade prov har väsentligt ökat under senaste tioårsperioden. Antalet analyserade prov har dock ej ökat lika snabbt som provtagna och statsplomberade partier.

Reservation anses böra göras för den framtida utvecklingen. Risk föreligger nämligen att man ganska snart kan komma i ett läge då Linköpingsanstaltens resurser blir otillräckliga för att betjäna hela det föreslagna plomberingsområdet.

Örebro läns hushållningssällskap upplyser, att anstalten i Örebro inte är helt utnyttjad. Arbetsfördelningen är ojämn, och den framtida utvecklingen av odlingen inom verksamhetsområdet oviss. Under de tre senaste åren har kapaciteten under högsäsongen varit i det närmaste fullt utnyttjad. Ett slutligt avgörande i förlägningsfrågan anses ej böra ske förrän förslaget om obligatorisk statsplombering prövats.

Sveriges lantbruksförbund anser, att det slutliga ställningstagandet bör anstå tills flera förslag föreligger från utredningens sida. I sammanhanget framhåller förbundet, att servicen inom frökontrollanstaltens nuvarande plomberingsområde efter en utflyttning inte blir tillnärmelsevis likvärdig med den nuvarande. Olägenheterna i övrigt av en utflyttning är inte av den omfattningen, att de omintetgör en omlokalisering, men förbundet kan inte godtaga, att statens centrala frökontrollanstalts nuvarande lokala område lämnas utan en kontrollanstalt.

Svenska utsädesfirmornas förening tillmåter samarbetet med statens centrala frökontrollanstalt stor betydelse. Om statsmakterna anser en utflyttning motiverad, har flertalet av firmorna ej erinran mot Lund som lokaliseringssort. Ett principbeslut bör dock anstå tills slutlig ställning tagits till frågan om statens stöd åt växtförädlingen.

Enligt vad *Svenska trädgårdsfröfirmornas förening* anser bör en ytterligare decentralisering ske av frökontrollanstaltens verksamhet. Detta anses kunna erhållas genom en utvidgning av de självbärande lokala anstaltens områden och ett genomförande av 1950 års frökontrollutrednings förslag om auktorisation av de mera betydande utsädesföretagens kontrollverksamhet avseende det egna utsädet. Önskvärt vore också enligt föreningen, att de lokala anstalterna ges rätt att utföra analyser även i fråga om de högre kvalitetsklasserna, varigenom ytterligare minskning i belastningen på centrala frökontrollanstalten vinnes. — En utflyttning till Ultuna ter sig för föreningen mest ändamålsenlig.

Statens centrala frökontrollanstalt är enligt *Skånes handelskammare* ett skolexempel på en institution som inte behöver vara förlagd till Stockholm. Om något statligt verk bör kunna förläggas utanför Stockholm, så är det detta. Handelskammaren anser, att Lund ur olika synpunkter är en lämplig lokaliseringssort. En omständighet anses emellertid tala emot, att principbeslut nu fattas i förlägningsfrågan, nämligen den att frågan om statens stöd åt växtförädlingen och den statliga kontrollen över densamma ligger i stöpsleven. Med hänsyn härtill anses förlägningsfrågan böra upptagas i ett större sammanhang.

LO har anfört, att *LO* är väl medveten om att den starka koncentrationen av statliga förvaltningsorgan till Stockholmsområdet medför vissa

nackdelar. Å andra sidan kan man enligt LO inte komma ifrån att området har betydande fördelar som lokaliseringsort för de centrala statliga organen. Enligt LO:s åsikt kan man inte utan vidare utgå ifrån att verksamhetens nuvarande starka koncentration till Stor-Stockholm medför sådana nackdelar, att en omlokalisering är berättigad. Mot bakgrunden härav anför LO i huvudsak följande.

Enligt LO:s uppfattning borde utredningen därför först — som det även sägs i direktiven — ha verkställt en undersökning av de faktorer som talar för och emot de nuvarande lokaliseringsförhållandena samt på basis av detta sökt klarlägga allmänna förutsättningar och principer för en decentralisering av den statliga verksamheten. Härvid torde även möjligheten att minska statsverksamhetens starka koncentration till Stockholm genom en ökad delegering av ansvars- och beslutanderätt till olika regionala och lokala organ diskuteras. Utredningen säger sig visserligen ha verkställt en dylik översiktlig genomgång. Såvitt det är LO bekant har det emellertid ej lämnats någon offentlig redovisning av resultatet av denna granskning eller de allmänna principer efter vilka utredningen anser ifrågavarande problem böra bedömas.

Endast då speciella omständigheter är för handen — t. ex. då lokaliseringsfrågan för en viss institution på grund av ökat lokalbehov eller andra orsaker blivit högradigt aktuell — torde det vara motiverat att göra särskilda utredningar och försök att bedöma ifrågavarande organs lokaliseringsproblem fristående med föregripande av den allmänna principutredningen. Såvitt LO kunnat finna saknas denna förutsättning i förevarande fall.

LO betvivlar inte att de nu undersökta organen skulle kunna utöva sin verksamhet från annan ort än Stockholm även om detta i flera avseenden — speciellt under en övergångstid — skulle medföra betydande svårigheter. Enligt LO:s uppfattning kan dock ett principbeslut om omlokalisering icke endast grundas på att en viss verksamhet kan utövas från annan ort än den nuvarande, man måste även visa att den nya lokaliseringen ger sådana fördelar att de dryga kostnader och besvär som är förknippade med en flyttning uppväges. Detta har icke uppmärksammats tillräckligt i de nu publicerade betänkandena. Tvärtom talar det mesta för att en omlokalisering av de aktuella organen i de flesta avseenden skulle vara till nackdel för dessas verksamhet.

Ej heller har man närmare sökt bedöma hur de vid en flyttning uppkommande personalproblemen skall lösas. Verksamheternas art, personalstyrkornas sammansättning i fråga om ålder och civilstånd gör att man har rätt antaga att en stor del av den nuvarande personalstyrkan ej kommer att medfölja vid en flyttning samtidigt som det utan tvekan i flera fall kommer att bli svårt att finna fullgoda ersättare på de föreslagna lokaliseringsorterna. Om detta problem säger utredningen bl. a. »Hithörande problem är . . . inte av den art att de bör hindra en utflyttning av en myndighet eller ett företag från Stockholm, om utflyttningen av samhällseliga skäl anses böra komma till stånd. Sedan är det en annan sak, att statsmakterna bör medverka till att minska eller avlägsna svårigheterna.»

LO kan visserligen i princip instämma med ett sådant yttrande. Avgörande i det konkreta fallet är emellertid att det verkligen finns så starka samhällseliga — eller andra — motiv för en utflyttning att de väger upp de svårigheter ur bl. a. personalsynpunkt som en omlokalisering skulle medföra. En första uppgift för utredningen borde rimligen ha varit att klarlägga vilka

dessa samhälleliga skäl som talar för en utflyttning är samt vilken vikt den bör tillmätas jämfört med de faktorer som kan motivera en fortsatt koncentration av den statliga verksamheten till Stockholms-området. Utredningen har emellertid icke framfört några bärande sådana skäl i de nu aktuella fallen.

Sammanfattningsvis förklarar LO, att lokaliseringsfrågan måste ses i ett sammanhang. I avsaknad av en närmare utredning av bl. a. de skäl som talar för och emot en omlokalisering samt de allmänna principer som bör ligga till grund för den statliga lokaliseringspolitikens bör man inte planlöst flytta om olika statliga organ.

TCO är väl medveten om att till Stockholms-området för närvarande av traditionella och andra skäl är förlagda statliga organ som ur många bedömningsgrunder lämpligen borde och kunde vara lokaliserade till annan ort i landet. Organisationen är också medveten om att olika skäl kan åberopas för en minskning av den till Stockholms-området förlagda statliga verksamheten. TCO önskar emellertid inte ingå på någon närmare diskussion av dessa bedömningsgrunder på nuvarande stadium, då lokaliseringens utredningens ställningstaganden härutinnan ännu inte har förebragts. På grund av anförda förhållanden och utredningens brist på principiella utgångspunkter för en bedömning ur allmänna synpunkter måste de nu föreliggande förslagen till lokalisering betraktas såsom isolerade åtgärder. Med hänsyn härtill begränsar sig TCO i sin bedömning till uteslutande personal-synpunkter. TCO har överlämnat ett yttrande av *statstjänstemannaförbundet*, vari bl. a. framhålles det starka kvinnliga inslaget vid frökontrollanstalten. Vidare meddelas, att man inte kan räkna med att mer än 10 procent av den kvinnliga tekniska personalen följer med. Kansli- och kontorspersonalen bör kunna beredas nya anställningar, men en friställning av den tekniska personalen, som har en mycket speciell utbildning, medför stora problem. Den av eventuella åtgärder berörda personalen bör behandlas med all tillbörlig hänsyn. I första hand avstyrker statstjänstemannaförbundet.

Avstyrkande yttranden föreligger även från *lantbruksstyrelsen*, *statens centrala frökontrollanstalt*, *statens växtskyddsanstalt*, *lantbrukshögskolan* och *statens lantbruksförsök*, *Hushållningssällskapens förbund*, *Sveriges fröodlareförbund*, *Sveriges fröengrossistförening*, *Stockholms handelskammare* och *SACO*.

Fastän *lantbruksstyrelsen* förklarar sig i och för sig positiv till utflyttning av statlig verksamhet, anser styrelsen konsekvenserna för allmänheten i detta fall till övervägande del negativa, då anstalten även är lokal kontrollanstalt. Servicen blir sämre, om anstalterna i Linköping och Örebro övertar verksamheten. Kontakterna med styrelsen blir i hög grad tids- och kostnadskrävande, och även kontakterna med växtskyddsanstalten och lantbrukshögskolan försämras. Nackdelarna anses starkt ha undervärderats av utredningen.

Statens centrala frökontrollanstalt anser, att utredningen inte följt de av

departementschefen givna direktiven och att förslaget redan av denna orsak ej bör godtagas. I övrigt anför anstaltens styrelse som en sammanfattning.

1. Mycket starka skäl böra föreligga, innan man river ned och förändrar en organisation, som utvecklats och inarbetats under flera årtionden. I all synnerhet är detta fallet, när densamma visat sig vara till stor nytta för den näringsgren den är avsedd att tjäna. För centrala frökontrollanstaltens del framgår detta bl. a. av den avsevärda sanering av utsädeshandeln i vårt land, som skett sedan dess tillkomst och är allmänt erkänd, samt av att anstalten i allt högre grad utnyttjas av såväl utsädesfirmor och jordbrukareorganisationer som av enskilda odlare. Den har emellertid även i utlandet tillvunnit sig stort förtroende och har i flera fall tagits som föredöme vid omorganisering av liknande anstalter och införande av nya arbetsmetoder både i Europa och Nordamerika.

2. Statens centrala frökontrollanstalt och motsvarande institutioner i alla på jordbruksområdet mera utvecklade länder ha tillkommit för att i främsta rummet tjäna jordbruket och trädgårdsskötseln såväl med analyser som med råd, upplysning och vetenskapliga undersökningar. De betraktas därför ej, åtminstone i andra länder än Sverige, som några statens affärsdrivande verk. Att de genom analys- och andra avgifter åtminstone delvis kunna täcka sina utgifter är rätt och riktigt men det förefaller ganska orimligt att begära, att de skola vara självförsörjande. Centrala frökontrollanstalten är till sin funktion att jämföra med sådana anstalter som Statens Jordbruks-, Trädgårds- och Husdjursförsök samt Statens Växtskyddsanstalt och Maskinprovningar m. fl. Den nytta ifrågakvarande anstalter indirekt göra respektive länders jordbruk och trädgårdsskötsel kan ej direkt mätas i kronor och ören men synes i alla länder, där sådana anstalter finnas, uppskattas så högt, att man ej blott fortfar att understödja dem utan även allmänt avsevärt utvidgar dem. Bland viktiga uppgifter centrala frökontrollanstalten har bör också nämnas, att den utbildar tjänstemän för eget, de lokala anstalternas och privatlaboratoriernas behov. Om Sverige, som på jordbruks- och speciellt utsädesområdet anses stå på ett mycket högt plan, i enlighet med utredningens förslag skulle delvis utveckla sin centrala frökontrollanstalt, torde detta väcka stor förvåning i hela världen.

3. Sedan lokaliseringstuderingen avfärdat andra alternativ föreslår den en stympling av anstaltens verksamhet på analysområdet till ungefär hälften och en koncentrerings av hela verksamheten med undantag för fältkontrollen, till landets sydligaste del som en anstalt jämförlig med de lokala i Mellansverige. Härigenom borttryckes grundvalen för och förstöres hela idén med en central riksanstalt, för vilken alla utsädesintresserade parter med anledning av mångåriga nedslående erfarenheter så enigt kämpade ända från slutet av 1800-talet, tills statens centrala frökontrollanstalt 1925 kom till stånd i Bergshamra.

4. Förslaget är förbundet med avsevärda engångskostnader av olika slag och innebär dessutom ett starkt försämrat ekonomiskt läge för anstalten samt, ej minst viktigt, minskade möjligheter att följa utsädesläget i landets olika utsädesodlande områden.

5. Inom huvudanstaltens nuvarande plomberingsområde, vilket är ett av landets mest betydande, lämnas ett vacuum och erbjudes som ersättning blott betydligt försämrade servicemöjligheter från andra mer eller mindre avlägset belägna lokala anstalter. Styrelsen kan ej tillstyrka ett sådant förslag. Med anledning av såväl analyseringsservicens som fält- och potatiskontrollens absoluta behov av en anstalt inom området kan med hänsyn till trafikförhållandena och befintligheten av anstaltens för ändamålet uppförda

institution i Bergshamra någon bättre förläggning än till denna ej tänkas för en filial till en eventuell huvudanstalt i Skåne. Styrelsen har påvisat att åtskilliga för anstaltens verksamhet mer eller mindre livsviktiga kontakter i Stockholm och omnejd skulle bli i hög grad lidande eller rentav avbrytas vid en förflyttning av huvudanstalten till Skåne. Med anledning härav förordas bestämt huvudanstaltens kvarblivande i Bergshamra. En riksmyndighet, som har att göra med enskilda odlare och handelns representanter från alla delar av ett land, som är 1 800 km långt, bör ej lämpligen förläggas några få km från dess sydgräns.

6. Lokaliseringsutredningen har hänfört centrala frökontrollanstalten till den grupp av statliga institutioner, för vilka några egentliga fördelar av lokalisering tillsammans med andra statliga organ icke kunnat påvisas. Enligt styrelsen är detta ingalunda förhållandet och på denna punkt motsäger sig f. ö. utredningen själv i flera fall. Styrelsen anser därför denna gruppering vara direkt felaktig.

7. Det har ej varit möjligt för styrelsen att ur den framlagda utredningen kunna utläsa, att den lokaliseringens politiska effekten av förslaget genomförande skulle kunna bli »betydande». — Tvärtom! Då styrelsen dessutom påvisat att en frökontrollanstalt inom området är nödvändig även i fortsättningen och att denna bäst förlägges till Bergshamra, torde den omtalade effekten bliva så gott som ingen alls, varken i fråga om befolkningspolitiska eller arbetslokalspekter.

8. Med anledning av det beträngda läge anstaltens nuvarande filial befinner sig i och de många olika institutioner, som äro intresserade av att den snart kan förflyttas från Alnarp, samt ej minst nödvändigheten av att fältkontrollen snart får den förläggning och de arbetsmöjligheter den länge varit i behov av, vill styrelsen understryka nödvändigheten av, att de beslutade byggnadsarbetena på Stora Råby ej ytterligare fördröjas.

Även *Statens växtskyddsanstalt* understryker kraftigt, att utredningen i ett sammanhang borde ha mera ingående redogjort för de principer som helt allmänt bör vara vägledande för utredningsarbetet.

Anstalten har så gott som daglig kontakt med frökontrollanstalten, och förhållandena skulle uppenbart försämrats vid en utflyttning. Frökontrollanstaltens nuvarande plomberingsområde anses få allvarligt försämrade service, och en uppdelning på anstalterna i Örebro och Linköping är ej tillfredsställande. *Avvikande mening* har uttalats av professor Fr. Nilsson, som velat tillstyrka utredningens förslag.

Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök anser likaledes vanskligt att bedöma frågan om lokalisering av en enstaka institution utan att äga närmare kännedom om lokaliseringsplanläggningen i stort. *Försökskollegiet* anför sammanfattningsvis.

1. De av utredningen anförda fördelarna av en sammanslagning av huvudanstalten och filialen i Skåne förefinnes icke, eftersom en filial i Mellansverige blir nödvändig, om en förflyttning av huvudanstalten sker.

2. Förflyttning av anstalten kommer att medföra ökade kostnader för statsverket utan att medföra en förbättring av frökontrollverksamhetens omfattning eller kvalitet.

3. En förläggning av huvudanstalten till Skåne kommer med all sannolikhet att medföra en icke önskvärd koncentration av anstaltens arbete för det sydsvenska jordbruket till förfång för övriga landsdelar.

4. Övergångstiden — minst 3 år — måste få ett olyckligt inflytande på anstaltens arbetskapacitet.

5. Samarbetet med lantbruksstyrelsen måste vara mycket intimt. Detta samarbete kommer att försvåras mycket.

6. Samarbetet mellan frökontrollanstalten och statens växtskyddsanstalt kommer att försvåras i en tid då det bör vara så intimt som möjligt.

7. Samarbetet med övriga vetenskapliga institutioner — särskilt lantbrukshögskolan — försvåras. Det kan endast delvis ersättas av samarbete med olika lokala institutioner i Skåne, som icke ger samma utbyte som samarbete med de institutioner i Mellansverige, som har landsomfattande karaktär.

8. Det nuvarande samarbetet mellan å ena sidan anstalten och å andra sidan statens jordbruksförsök och institutionen för växtodlingslära vid lantbrukshögskolan i originalutsädesfrågor blir lidande.

Hushållningssällskapens förbund överlämnar yttranden från vissa hushållningssällskap. Härav framgår, att Stockholms läns och stads, Uppsala och Västernorrlands läns hushållningssällskap avstyrker, medan Gotlands, Malmöhus och Gävleborgs läns hushållningssällskap tillstyrker. För egen del framhåller förbundet, att utredningen är ofullständig. I och för sig är förbundet positivt till decentralisering, i första hand genom överflyttad beslutanderätt. Utflyttning av verksamhet bör därjämte kunna ske i vissa fall. Det anses svårt att skaffa sig en klar bild av för- och nackdelar vid en utflyttning av frökontrollanstalten. Kontakt- och samarbetsfrågor anses dock ej ha tillräckligt beaktats liksom ej heller de ekonomiska konsekvenserna.

Sveriges fröodlareförbund anser förflyttningen innebära en allvarlig försämring i en organisation som visat sig ändamålsenlig.

En förflyttning är synnerligen betänklig med tanke på utsädehandeln i Stockholms-området, framhåller *Sveriges fröengrossistförening*. En uppdelning av området på andra anstalter medför säkerligen stora svårigheter för dessa. Skulle till föreslagna anstalter insändas ytterligare prov, kan det bli svårt att få fram analyserna inom rimlig tid. Förslaget anses innebära allvarliga konsekvenser för utsädehandeln i mellersta Sverige.

Stockholms handelskammare framhåller, att anstalten har en jämförelsevis liten personal, varav en stor del inte kommer att medfölja vid en flyttning, varför den lokaliseringspolitiska effekten bedömes som ringa. Den föreslagna utflyttningen blir mycket kostsam och innebär enligt handelskammaren ett oförsvarligt slöseri med våra resurser.

SACO kan inte godtaga utredningens arbetsmetod. Denna står enligt SACO dels i strid med utredningens direktiv, dels omöjliggör den ett definitivt ställningstagande till utredningens nu framlagda förslag. Även ur psykologiska synpunkter anses metoden olämplig. Vid förslag om utflyttning av enstaka organ möter detta hårt motstånd från de närmast berörda. En enhetlig lokaliseringsplan skulle av allt att döma kunna få ett gynnsammare mottagande. En avvägning måste göras för statsverksamheten i dess helhet. Det är icke ändamålsenligt att bedöma enstaka statliga organ isolerat med bortseende från de allmänna utgångsvärderna. Det är menings-

löst att ge sig in på omlokalisering av enstaka inrättningar utan att först ha inte blott klarlagt de allmänna utgångsvärderna utan även på grundval härav de allmänna principerna för bedömning av utflyttningen. Om t. ex. försvarsförvaltningarna skall utflyttas kommer så mycket lokalutrymmen att frigöras, att hela utflyttningsfrågan måste påverkas härav. Vidare måste man innan ställning kan tagas till någon utflyttning klargöra om en eventuell utflyttning skall ske på så sätt, att myndigheter sprids mera jämnt över landet eller om de skall sammanhållas i ett eller flera nya förvaltningscentra.

Frökontrollanstalten kan inte utan vidare hänföras till de organ som bör vara lokaliserade tillsammans med den centrala förvaltningen, framhåller SACO. En rad skäl anses dock tala mot utflyttning, bl. a. behovet av frökontrollverksamhet i Mellansverige.

Lokaliseringen av statens växtskyddsanstalt

I. Utredningen

Statens växtskyddsanstalt har till uppgift att undersöka och utreda sjukdomar och skador på odlade växter och vegetabiliska produkter m. m., vilka orsakas av virus samt lägre djur och lägre växter, ävensom medlen och metoderna att förekomma och hejda sådana sjukdomar och skador. Det åligger vidare anstalten att bedriva vetenskaplig forskning och praktiska försök i syfte att skydda den inhemska växtodlingen inom jordbruk och trädgårds-skötsel mot dylika sjukdomar m. m. Av övriga arbetsuppgifter kan nämnas kontroll och inspektion på växtskyddets område. Anstalten prövar och registrerar sålunda växtskyddsmedel samt övervakar importen och exporten av växter och växtdelar. Till inspektionsuppgifterna hör också att undersöka förekomsten av vissa svårare skadegörare och övervaka efterlevnaden av de bestämmelser, som utfärdats i syfte att hindra deras spridning. Anstalten har dessutom att lämna allmänheten råd och anvisningar i frågor inom sitt verksamhetsområde, att sprida kunskap om växtsjukdomar och dessas bekämpande samt att skaffa uppgifter om sjukdomarnas uppträdande inom landet. För en del av det utförda arbetet utgår ersättning enligt särskilda taxor.

Statens växtskyddsanstalt består av en huvudanstalt, belägen i Bergshamra i Solna, och fem filialer, nämligen i Åkarp, Kalmar, Linköping, Skara och Röbbäcksdalen. Huvudanstalten har det centrala ansvaret för forskningen och försöksarbetet samt för upplysnings- och rådgivningsverksamheten. Filialerna bedriver inom sina områden främst upplysning och rådgivning men medverkar dessutom i viss omfattning i forsknings- och försöksverksamheten.

Huvudanstalten i Bergshamra är organiserad på en botanisk avdelning, en zoologisk avdelning, en kemisk avdelning, en inspektionsavdelning och en

upplysningsavdelning samt ett gemensamt kansli. Under inspektionsavdelningen sorterar växtinspektörer i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg. Växtinspektören i Stockholm har tjänsterum på institutionsbyggnaden i Bergshamra. Sammanlagt sysselsattes i juli 1958 49 fast anställda personer vid huvudanstalten, varav 20 kvinnor. Invid eller i närheten av institutionsbyggnaden disponerar huvudanstalten cirka 10 hektar försöksmark. Till anstalten hör vidare en större fruktträdgård.

Vid undersökningen av förutsättningarna för en ändrad lokalisering av statens växtskyddsanstalt har lokaliseringsutredningen särskilt belyst anstaltens kontaktbehov i Stockholm, reseverksamheten, personalfrågorna samt importkontrollen.

Statens växtskyddsanstalts behov av samarbete och kontakt med olika till Stockholm förlagda myndigheter och organ m. fl. är enligt lokaliseringsutredningens bedömande icke så stort, att det omöjliggör en utflyttning av huvudanstalten. Vissa svårigheter torde visserligen kunna uppstå, men dessa torde med hänsyn till nutida kommunikationsmedel, ej minst på teleområdet, i allt väsentligt kunna övervinnas. En del skäl synes dock kunna anföras mot en utflyttning på alltför stort avstånd från huvudstaden.

Med hänsyn till den reseverksamhet, som utövas av huvudanstaltens tjänstemän, är en förläggning till Stockholm enligt lokaliseringsutredningens mening icke nödvändig. Hänsyn till dessa problem måste emellertid tagas vid valet av ny lokaliseringsort.

Lokaliseringsutredningen anser, att de problem, som kan uppstå genom förlusten av en del av personalen, principiellt sett icke bör hindra en utflyttning från Stockholm, om en sådan åtgärd av samhälleliga skäl anses böra genomföras. Statsmakterna bör emellertid medverka till att minska eller eliminera uppkommande svårigheter. En annan sida av personalfrågorna är rekryteringsmöjligheterna vid en utflyttning. För statens växtskyddsanstalts del torde emellertid en nyrekrytering icke erbjuda några problem.

För att kunna fullgöra de uppgifter, som för närvarande ankommer på växtskyddsanstalten i samband med importkontrollen, behöver huvudanstalten enligt lokaliseringsutredningens bedömande icke vara belägen i Stockholm eller dess omedelbara närhet. För granskning av importcertifikat och inspektion av växter m. m., som importeras över Stockholm, måste växtinspektör alltid vara stationerad i huvudstaden. En omlokalisering av huvudanstalten skulle därför medföra, att växtinspektören i Stockholm måste skiljas från denna. Enligt utredningens mening torde detta icke behöva medföra några svårigheter. De olägenheter, som möjligen kan uppstå för importörer och speditörer i Stockholm, om huvudanstalten utflyttas till ort på längre avstånd från huvudstaden, torde kunna i hög grad mildras eller till och med elimineras, om växtinspektionen i Stockholm förstärkes.

Lokaliseringsutredningen anser med hänsyn till det nu anförda och med beaktande av allmänt lokaliseringspolitiska synpunkter, att statens växtskyddsanstalt bör **utflyttas från Stockholmsområdet**.

Vid undersökningarna rörande ny förläggningsort för växtskyddsanstalten

har lokaliseringsutredningen kommit till den uppfattningen, att huvudanstalten bör vara belägen inom sitt nuvarande verksamhetsområde i mellersta Sverige. Valmöjligheterna beträffande lokaliseringsorten inom detta område begränsas med hänsyn till kraven på lämpliga jord- och klimatförhållanden. Vidare bör lokaliseringsorten väljas så, att anstaltens kontakter och reseverksamhet underlättas. Slutligen måste också beaktas, att import- och speditiionsfirmornas i Stockholm möjligheter till personlig kontakt med växtskyddsanstalten ej försvåras i alltför hög grad.

Med utgångspunkt från dessa bedömanden förordar lokaliseringsutredningen, att statens växtskyddsanstalt flyttas till Uppsala eller plats i stadens omedelbara grannskap.

II. Yttranden

Över utredningens förevarande förslag har yttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens organisationsnämnd, generaltullstyrelsen, lantbruksstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för skogshögskolan och statens forskningsinstitut, kommerskollegium, medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms och Uppsala län, skogs- och lantbruksakademien, Hushållningssällskapens förbund, Svenska lantmännens riksförbund, RLF, Sveriges lantbruksförbund, Föreningen Bekämpningsmedelsleverantörer, Sveriges handelsträdgårdsmästarförbund, Sveriges grossistförbund, Kooperativa förbundet, LO, TCO och SACO.

Svenska lantmännens riksförbund, RLF, Sveriges lantbruksförbund och Kooperativa förbundet har tillstyrkt en utflyttning av växtskyddsanstalten.

RLF har emellertid framhållit att, innan definitivt beslut fattas rörande växtskyddsanstaltens lokalisering, genom ytterligare utredning bör klarläggas de olika förhållanden, som kan inverka på tilltänkta orters lämplighet ur växtskydds-, försöks- och organisationssynpunkt. Om därvid övervägande skäl talar för Uppsala, vore det möjligt att avskilja och till filialen i Skåne överföra den del av anstaltens verksamhet som ur klimat- och försöksodlingssynpunkt ej är lämplig i Uppsala.

Sveriges lantbruksförbund anser, att frökontrollanstalten bör förläggas till samma plats som växtskyddsanstalten.

Arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens organisationsnämnd, kommerskollegium, medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Uppsala län har i huvudsak intet att erinra mot en utflyttning.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att eventuell nyrekrytering av bi-trädespersonal utan svårighet kan ske i Uppsala.

Det är på längre sikt uteslutet, anser *byggnadsstyrelsen*, att området i Bergshamra disponeras av växtskyddsanstalten, enär marken är alltför vär-

defull för att en så låg exploateringsgrad kan te sig försvarlig. En förflyttning anses dock ej behöva genomföras inom den närmaste 5-årsperioden.

Enligt *statskontorets* mening bör, innan beslut fattas, en noggrann utredning verkställas rörande de ekonomiska konsekvenserna av en utflyttning. Ämbetsverket erinrar om att riksdagens revisorer upptagit till behandling spörsmålet om en gemensam organisation för frökontrollanstaltens och växtskyddsanstaltens förvaltningsuppgifter.

Statens organisationsnämnd anser att, därest anstalten förlägges till Uppsala, en förflyttning till Ultuna-området synes lämpligast, därvid anstalten skulle kunna utnyttja lantbrukshögskolans resurser i fråga om laboratorier, bibliotek, vetenskaplig expertis m. m. Nämnden förordar en undersökning, huruvida icke anstaltens administrativa och ekonomiska förvaltningar skulle kunna omhänderhas av lantbrukshögskolan.

Kommerskollegium finner skäl tala för att växtskyddsanstalten är ett av de organ, som utan större olägenheter kan förläggas till annan plats. I bifogade yttranden har *Stockholms handelskammare*, som anser en utflyttning meningslös, avstyrkt, medan *Skånes handelskammare* tillstyrkt utredningens förslag och därvid förordat en förläggning av anstalten till Skåne.

Statens institut för folkhälsan upplyser, att institutets kontakter med växtskyddsanstalten som regel skett skriftligen eller telefonledes. En utflyttning till Uppsala-området torde inte för institutets del medföra några väsentliga olägenheter.

Länsstyrelsen i Uppsala län finner sig inte böra ingå på en granskning av de skäl, som utredningen framlägger för växtskyddsanstaltens förflyttning. Därest förflyttningen beslutas har länsstyrelsen inte något att erinra mot att anstalten förlägges till Uppsala eller dess omedelbara närhet. Några större svårigheter att erhålla erforderlig mark anses icke föreligga. *Uppsala stad* meddelar i bifogat yttrande, att staden inte har någon erinran mot att anstalten förlägges till Uppsala under förutsättning att markfrågan kan lösas.

Vissa remissinstanser är tveksamma eller yrkar uppskov med beslut i frågan. Till denna grupp hör *generaltullstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *Hushållningssällskapens förbund*, *Sveriges handelsträdgårdsmästarförbund*, *LO* och *TCO*.

Generaltullstyrelsen upplyser, att samråd med växtskyddsanstalten förekommer i frågor beträffande tillämpning av gällande bestämmelser om införsel till riket av växter. Genom en utflyttning av växtskyddsanstalten skulle detta samråd försvåras.

En förflyttning av växtskyddsanstalten till Uppsala-trakten synes enligt *lantbruksstyrelsen* innebära en viss försämring, även om en växlinspektionsavdelning alltjämt skulle vara förlagd inom Stockholms-området. Anstalten har nämligen utöver de kontakter och den kundservice, som utredningen redovisat, i hög grad kommit att betjäna de handelsträdgårdar, som är koncentrerade till Stockholms-området. Utredningen har enligt styrelsen tagit ställning utan att ha närmare undersökt de ekonomiska konsekvenserna. Vi-

dare framstår det för styrelsen som en olämplig åtgärd att förlägga växtskyddsanstalten till annan ort än frökontrollanstalten. Styrelsen föreslår att, innan beslut fattas om lokaliseringen av växtskyddsanstalten, utredningens förslag göres till föremål för överarbetning, varvid frågan om samförläggning ingående prövas och de ekonomiska konsekvenserna av en förflyttning närmare utredes.

I likhet med utredningen anser *länsstyrelsen i Stockholms län*, att den organisatoriska uppbyggnaden av den statliga växtskyddsverksamheten talar för att anstalten bör vara belägen inom sitt nuvarande verksamhets- och odlingsområde. Med hänsyn till marksituationen i det inre Stor-Stockholmsområdet kan det emellertid knappast anses rimligt att på sikt använda så mycket välbelägen mark för att tillgodose anstaltens fältmarksbehov. Länsstyrelsen ansluter sig till vad *Stockholms läns och stads hushållningssällskap* i bifogat yttrande anfört, nämligen att Västerhaninge eller Mälaröarna ur bland annat klimatsynpunkt vore lämpliga som lokaliseringsorter. Enligt länsstyrelsens mening bör även den av utredningen nämnda möjligheten att förlägga anstalten till Märsta uppmärksammas. Länsstyrelsen slutar med en hemställan, att möjligheterna att på lämpligt sätt omlokalisera anstalten inom Stockholmsområdet blir föremål för ytterligare undersökningar.

Enligt *Hushållningssällskapens förbunds* mening måste så genomgripande omlokaliseringar som förflyttningar av de för jordbruket mycket betydelsefulla institutionerna frökontrollanstalten och växtskyddsanstalten grundas på ett utredningsmaterial, som i högre grad än nu varit fallet innefattar och redovisar de förhållanden, som ur näringens egen synpunkt inverkar på valet av förläggningsplatser. Därest en förflyttning av växtskyddsanstalten av allmänt lokaliseringpolitiska skäl är nödvändig, bör ställningstagandet i fråga om den nya förläggningsplatsen föregås av förnyade överväganden, i vilka sakkunskap från jordbruks- och trädgårdsnäringarna beredes tillfälle att direkt medverka.

En förflyttning av växtskyddsanstalten till Uppsala skulle, framhåller *Sveriges handelsträdgårdsmästarförbund*, med tanke på klimat och jordmån avsevärt försvåra möjligheterna att uppehålla odlingar av trädgårdsväxter för olika försöks- och forskningsuppgifter av samma omfattning som vid nuvarande lokalisering. Med bibehållande av den nuvarande försöksverksamheten på detta område måste någon typ av filial inrättas i Stockholms omedelbara närhet. Därvid skulle mycket tala för att huvudanstalten förlades till Skåne. Innan definitivt beslut fattas om flyttning av den centrala ledningen av statens växtskyddsanstalt, bör frågan om ny lokaliseringsort bli föremål för förnyad och grundligare utredning.

LO underlåter — med hänsyn till utredningens brist på principiella utgångspunkter — att taga ställning till förevarande förslag.

TCO förklarar sig inte heller i detta sammanhang beredd att yttra sig över utredningens förslag.

A v s t y r k a n d e yttranden föreligger från *styrelsen för lantbrukshög-*

skolan och statens lantbruksförsök, statens växtskyddsanstalt, statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för skogshögskolan och statens skogsforskningsinstitut, skogs- och lantbruksakademien, Föreningen Bekämpningsmedelsleverantörer, Sveriges grossistförbund och SACO.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök finner det svårt att bedöma, om en förflyttning är oundgängligen nödvändig. Ej heller lämnar betänkandet tillräcklig vägledning beträffande frågan, var anstalten skall placeras, om en förflyttning skulle visa sig nödvändig. Då ej heller de fackmässiga synpunkterna enligt styrelsens mening synes ha tillräckligt utretts, finner sig styrelsen inte kunna tillstyrka utredningens förslag för närvarande. I bifogade yttranden finner sig såväl *lärarkollegiet* som *försökskollegiet* inte kunna bedöma, huruvida en förflyttning är nödvändig men anser på grund av de klimatiska betingelserna en förflyttning av anstalten längre norrut olämplig. Om emellertid en förflyttning skulle visa sig nödvändig, föreslår *lärarkollegiet*, att anstalten anknyter sin huvudsakliga fältförsöksverksamhet på trädgårdsområdet till filialerna i Åkarp och Kalmar, medan *försökskollegiet* föreslår en förflyttning av anstalten till Linköping-Norrköpings-området.

Statens växtskyddsanstalt erinrar om de synpunkter och betänkligheter anstalten framfört i sitt remissyttrande över förslaget angående förflyttning av frökontrollanstalten i fråga om utredningens förfarings sätt att föreslå omlokalisering av enskilda institutioner utan att först framlägga principiella riktlinjer för lokaliseringen av statliga institutioner. Utredningens förslag betecknas som otillfredsställande underbyggt. Då något akut krav på övertagande av anstaltens lokaler och mark inte redovisats anses knappast »angelägenheten att underlätta lokalsvårigheterna» kunna godtagas som ett relevant motiv för en utflyttning. Vidare reses bestämda gensagor mot vad utredningen anfört angående de allmänna förutsättningarna för ändrad lokalisering av anstalten. Härutinnan anföres i huvudsak följande.

I fråga om vetenskapliga kontakter kan man av utredningens summering få den uppfattningen, att dessa i huvudsak är knutna till lantbrukshögskolan i Ultuna. Så är emellertid icke fallet. Under denna rubrik skall rättligen förutom veterinärhögskolan och statens veterinärmedicinska anstalt anföras bl. a. följande i Stockholm belägna institutioner: skogshögskolan, statens skogsforskningsinstitut, Stockholms högskola, tekniska högskolan, statens institut för folkhälsan, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, försvarets forskningsanstalt, naturhistoriska riksmuseet samt statens centrala frökontrollanstalt. Bland utanför Stockholm belägna institutioner, med vilka vetenskapligt samarbete pågår, kan nämnas växtförädlingsanstalter i Skåne, främst Sveriges Utsädesförening i Svalöv, Weibullsholms Växtförädlingsanstalt i Landskrona samt Institutet för växtförädling av frukt och bär vid Balsgård nära Kristianstad, Sveriges Utsädesförenings filialstationer, särskilt de vid Skara, Linköping, Ultuna och Lännäs, Statens trädgårdsförsök vid Alnarp, Institutet för Växtforskning och Kyllagring (IVK) i Nynäshamn. Växtskyddsanstaltens filialer är i viss utsträckning engagerade i samarbetet med institutionerna utanför Stockholm. För den s. k. resistensbiologiska forskningen, som har nära anknytning till växtförädlingsanstalterna, har anstalten inrättat ett provisoriskt laboratorium

vid Svalöv, vilket under 1960 beräknas kunna överflyttas till nya lokaler vid Akarps-filialen.

Tillgången till för anstalten betydelsefulla vetenskapliga kontakter är i Stockholm och Skåne betydligt större än i Uppsala. En till Uppsala-trakten lokaliserad växtskyddsanstalt skulle därför belastas med resor och tidsför-luster av stor omfattning till uppenbart men för verksamheten.

Beträffande anstaltens representation i råd och kommittéer poängterar anstalten utredningens slutledning, att hithörande verksamhet talar för en lokalisering på icke alltför stort avstånd från Stockholm.

Anstalten framhåller också, att besöksfrekvensen för representanter för bekämpningsmedel är mångfaldigt större än utredningen anför.

Vidare anmärker anstalten på utredningens uppgifter rörande anstaltens reseverksamhet. Däri har ej upptagits de resor till försöksplatser i institu-tionens närhet, där tjänstebil använts, samt ett antal kortare besök i Stock-holm för sammanträden m. m. Anstalten anser, att utredningens uttalande om att ett närmare studium av resorna inom huvudanstaltens verksamhets-område ger vid handen, att den helt övervägande delen därav sker till orter, som ligger norr om Mälaren-Hjälmaren, är missvisande. Den stora resefre-kvensen till Mäläröarna anses nämligen böra skärskådas särskilt och ej, som skett i utredningen, sammanföras med de nordgående resorna.

För studier av olika skadegörarens livsvanor m. m. erfordras omfattande försöksserier, framhåller styrelsen vidare. Vissa försök utföres bäst på fasta försöksfält, som då bör ligga nära institutionen så att effektiv övervakning kan ske. Därför bör anstalten vara lokaliserad till ett i klimatiskt hänseende gynnsamt och för respektive växtslag representativt område. På Bergsham-ra disponerar anstalten f. n. cirka 10 hektar åkerjord och cirka 2 hektar fruktodling. Vid Ulriksdal finns ett fält med hög frekvens av potatisål med enastående goda försöksbetingelser. Beträffande lokala försök har särskilt Mäläröarna anlitats, där under senaste året cirka 15 försök utlagts. På dessa öar finns representerade såväl jordbruksgrödor av olika slag som be-tydande odlingar av fruktträd, bärväxter, tidigpotatis och köksväxter samt växthus- och kallbänksodlingar av blommor och grönsaker.

Härefter anför styrelsen följande.

I växtskyddsanstaltens arbetsprogram för år 1960 har upptagits samman-lagt 34 punkter, som berör botaniska och zoologiska avdelningarnas forsk-nings- och undersökningsarbete. Av dessa har 22 anknytning till jordbru-cket, 8 till trädgården och 4 till bådadera. Vad direkta bekämpningsförsök och bekämpningsmedelsprövningar beträffar är motsvarande fördelning för 44 i programmet upptagna försöksserier resp. 16, 25 och 5. Av 563 vid an-stalten år 1959 registrerade kemiska bekämpningsmedel mot växtsjukdomar och skadedjur användes enligt resp. preparats bruksanvisningar 47 (8 %) inom enbart jordbruket, 244 (43 %) inom enbart trädgårdsbruket och 250 (44 %) inom båda näringsgrenarna, medan 22 (4 %) avses för husbehovs-användning. Vid huvudanstaltens upplysningsavdelning år 1959 bokförda förfrågningar per brev eller prov berörde till ej mindre än ca 80 % träd-gårdsväxter. För det mycket stora antalet telefonförfrågningar finnes ej mot-svarande statistik, men proportionerna kan bedömas vara likartade de för postförfrågningarna gällande, d. v. s. stark dominans för trädgårdsproble-

men. Betydelsen av nära kontakter med trädgårdsnäringen samt genomförandet av en omfattande försöksverksamhet på trädgårdens lika väl som på jordbrukets område framgår tydligt härav och måste utgöra en mycket viktig faktor vid lokaliseringen.

Styrelsen uppger, att inom en cirkel med radien 25 kilometer från Stockholms centrum finns ett av landets viktigaste trädgårdsdistrikt av synnerligen mångsidig beskaffenhet. De viktigaste odlingscentra finns inom Mälärökommunerna Färingsö och Ekerö, omfattande samtliga odlingskategorier, Hässelby-området, Järfälla kommun och Tungelsta-området av Västerhaninge kommun. De fyra sistnämnda områdena omfattar enbart handels-trädgårdar med odlingar under glas och på friland. Uppsala-trakten däremot har endast ett sådant fåtal odlare, som är normalt för en medelstor stad, och ingen är att betrakta som större odlare. Även i fråga om frukt- och köksväxtodlingar är möjligheterna att erhålla försöksvärdar nära Uppsala att betrakta som obefintliga.

Klimatgränserna i Mälärområdet måste vidare enligt anstalten tillmätas avgörande betydelse för möjligheterna att utföra erforderliga försök med tillräcklig representativitet. Anstaltens belägenhet anses om möjligt böra falla inom den s. k. fruktodlingszon II, vars nordgräns går i stort sett något söder om linjen Enköping—Sigtuna. Sigtuna-Märsta-området ligger på gränsen mellan zonerna II och III och Uppsala stad mellan zonerna III och IV. En förläggning till en ort mer än ett par mil norr om Stockholm skulle enligt anstalten innebära olämpliga klimatförhållanden.

Vad anstaltens personalfrågor beträffar anses knappast hälften av personalen vara beredd att följa institutionen vid en omlokalisering till Uppsala.

Anstaltsstyrelsen slutar med att framhålla, att betänkandet är bristfälligt underbyggt och utredningens slutsatser i vissa fall sakligt felaktiga. På grund härav är betänkandet föga ägnat att läggas till grund för ett beslut om en omlokalisering av statens växtskyddsanstalt.

Statens centrala frökontrollanstalt anser, att utredningen har tagit alltför lätt på värdet av det intima samarbete, som genom den nuvarande lokaliseringen kan upprätthållas mellan de båda anstalterna. Ett förläggande av dessa till olika orter skulle betyda ett avsevärt fördröjande i deras analys- och rådgivningsverksamhet. — Om en utflyttning av de båda anstalterna skulle befinnas nödvändig, bör de förflyttas till samma plats, som skulle bestämmas med anlitande av expertis med förutsättningar att kunna bedöma lämpligheten med hänsyn till jordbrukets och trädgårdsskötselns krav och anstalternas behov med hänsyn till klimat och jordmån. Tills klarhet vunnits beträffande den framtida disponeringen av Bergshamra-området, bör förslagen om anstalternas förflyttning avvisas.

Styrelsen för skogshögskolan och statens skogsforskningsinstitut, som icke ansett sig böra överväga behovet och lämpligheten ur allmän synpunkt av en förflyttning av växtskyddsanstalten, ansluter sig till de synpunkter på förläggningen av densamma som, i enlighet med vad i det följande sägs, framförts hos styrelsen från skogshögskolan och skogsforskningsinstitutet.

Avvikande mening har dock anmälts av en styrelseledamot, som velat tillstyrka utredningens förslag. Högskolan, som har kontakt med växtskyddsanstalten främst i fråga om kontrollen över importen av skogsträdsplanter och den vid anstalten bedrivna resistensbiologiska forskningen, anser avsevärda nackdelar förbundna med anstaltens flyttning till annan ort. För den centrala skogsforskningen innebär det väsentliga fördelar att kunna upprätthålla intimt samarbete med anstalten, vilket i hög grad befrämjas genom personlig kontakt. Skogsforskningsinstitutet, vars arbetsuppgifter är likartade med dem som förekommer vid anstalten, samarbetar sedan flera år med anstalten i frågor angående bekämpande av sjukdomar på särskilt park- och prydnadsträd. Även importkontroll har i vissa fall anknytning till institutet. För den skogligen resistensbiologiens fortsatta utveckling vore en förflyttning av anstalten till uppenbar skada. Högskolan och institutet betonar slutligen det angelägna i att, därest en utflyttning befines oundgänglig, anstalten icke förlägges alltför långt från Stockholm.

För *Föreningen Bekämpningsmedelsleverantörer* har ett flertal fabrikanter uppgivit, att de var och en för sig besöker växtskyddsanstalten en gång i veckan, under högsäsong även oftare. Möjlighet för fabrikanter och leverantörer att ersätta de personliga besöken med andra kontaktformer anser föreningen i allmänhet inte föreligga. En förflyttning av anstalten till Uppsala-trakten skulle medföra avsevärda olägenheter för medlemmarna och de utländska fabriksrepresentanter som besöker Stockholm. Den aktuella marksituationen anses icke heller böra bli avgörande för utflyttningsfrågans bedömning.

Sveriges grossistförbund upplyser, att dess kontakt med anstalten berör frågor, som sammanhänger med anstaltens kontroll dels av olika växtskyddsmedel, dels av importerade växter, frukter m. m. i syfte att förhindra, att växtsjukdomar och skadedjur införes i landet. Vad avser anstaltens befattning med bekämpningsmedlen anses det vara av vikt för företagen i branschen att utan större omgång få kontakt med anstalten och dess personal, ofta genom direkta sammanträffanden. Därför ter sig förbundet en utflyttning av anstalten till Uppsala mindre lämplig.

SACO förordar under hänvisning till ett bilagt yttrande av *Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund*, som avstyrkt förslaget, att frågan om växtskyddsanstaltens lokalisering avgöres först när utredningsarbetet i dess helhet slutförts.

Aktiebolaget Tipstjänsts lokalisering

I. Utredningen

Aktiebolaget Tipstjänst är ett helstatligt bolag, som har ensamrätt att inom landet anordna vadhållning i samband med idrottstävlingar, med undantag för hästtävlingar. Bolagets styrelse har sitt säte i Stockholm, där också bolagets huvudkontor är förlagt. Verksamheten står under fortlöpan-

de kontroll av särskilda av chefen för handelsdepartementet utsedda kontrollanter.

Huvudkontoret har 31 heltidsanställda tjänstemän samt sysselsätter därutöver omkring 420 deltidanställda personer, vilka tjänstgör 380—470 timmar per år. De senare granskar tävlingskuponger, biträder kontrollanterna eller är sysselsatta med vinstutskrivning. Årligen nyrekryteras inemot ett femtiotal av de deltidanställda. Man räknar med en utbildningstid av fyra—fem veckor, innan de blivit insatta i granskningsarbetet.

Aktiebolaget Tipstjänst anordnar vadhållning rörande utgången av svenska och engelska fotbollsmatcher. De svenska matcherna spelas i regel på söndagar och de engelska på lördagar. Verksamheten omfattar sammanlagt 43—44 tävlingsveckor per år. Tipskuponger tryckes till varje tävlingsomgång i en upplaga av fyra—fem miljoner exemplar och sprides genom ombud över hela landet. Tryckningen sker hos ett Stockholms-tryckeri med en för detta arbete speciellt lämpad rotationspress.

Bolagets ombud tar emot ifyllda tävlingskuponger och insatser före angiven tid (i regel onsdag kl. 19). Kuponger och insatser vidarebefordras till distriktskontoren, som efter kontroll och räkning svarar för att materialet är huvudkontoret tillhanda före lördag kl. 15. Från distriktskontoren till huvudkontoret sändes kupongerna per järnväg som expressgods.

Efter tävlingarna vidtar granskningsarbetet, som i regel omfattar cirka två miljoner tävlingskuponger per omgång. Därefter utarbetas, tryckes och distribueras vinstlista. Efter fastställd klagotid (protesttid) sker vinstutskrivning och utsändning.

Det omfattande granskningsarbetet sker för närvarande genom okulärbesiktning av varje kupong med hjälp av särskilda mallar. Försök med maskinell kontroll pågår emellertid och man beräknar att därigenom kunna betydligt nedbringa antalet deltidanställda.

Aktiebolaget Tipstjänsts behov av samarbete och kontakt med andra myndigheter, organisationer etc. liksom allmänhetens kontaktbehov med bolaget synes kunna bli väl tillgodosett även i ort utanför Stockholmsområdet.

Bolaget är i stort behov av snabba post- och järnvägsförbindelser med olika delar av riket. Generalpoststyrelsen har meddelat, att i stort sett oförändrad postal service kan ges i flera mellansvenska städer, bland annat Jönköping, Linköping, Norrköping, Nyköping, Skövde och Örebro. Enligt uppgifter av järnvägsstyrelsens trafikbyrå rörande transporttiden för expressgods synes även i detta avseende betryggande service erhållas i bland annat Norrköping och Örebro.

För tryckning av stryktipskupongerna finns för närvarande inte någon lämplig maskinutrustning i andra mellansvenska städer än Stockholm. Med hänsyn till tryckeriarbetets omfattning torde man dock ha anledning räkna med intresse från tryckeriernas sida att i erforderlig mån utbygga sin kapacitet. De största och lämpligaste tryckerierna i detta sammanhang torde finnas i Norrköping. Det är för övrigt inte otänkbart, att tryckningen av

blanketterna kan ske i Stockholm även efter en utflyttning. Tryckeritek-niska skäl kan därför inte åberopas mot utflyttning.

Kontrollanter utses för ett år i sänder av chefen för handelsdepartemen-tet. För närvarande tillsättes två sådana jämte en ersättare. Någon svårig-het att finna lämpliga kontrollanter i medelstor eller större stad torde inte föreligga.

Lokaliseringsutredningen föreslår, att Aktiebolaget Tipstjänst flyttas ut från Stockholms-området.

Lokaliseringsutredningen har funnit, att Norrköping torde vara den från skilda synpunkter lämpligaste lokaliseringsorten. Enligt uppgift från ar-betsmarknadsstyrelsen finns där tillräckliga möjligheter att rekrytera er-forderlig arbetskraft, och de kommunala myndigheterna har förklarat sig vilja på allt sätt medverka till en god lösning av bolagets lokalfrågor och den medföljande personalens bostadsproblem. Utredningen förordar där-för, att bolaget flyttas till Norrköping.

II. Yttranden

Över utredningens förslag i denna del har yttranden avgivits av arbets-marknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrel-sen, statskontoret, länsstyrelsen i Östergötlands län, LO, TCO, SACO, AB Tipstjänst, Svenska fotbollsförbundet och Tobakshandlarnas riksförbund.

Förslaget till styrkes uttryckligen av *arbetsmarknadsstyrelsen, stats-kontoret och länsstyrelsen i Östergötlands län.*

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att rekryteringsförhållandena i Norrköping är goda och att ett tillskott av arbetstillfällen skulle bli av stort värde för arbetsmarknaden i staden.

Goda skäl talar enligt *statskontoret* för en utflyttning av företaget. Äm-betsverket utgår därvid ifrån att möjligheter finns att anpassa rörelsen efter de ändrade förhållandena i kommunikationstekniskt hänseende. Tryckeriex-peditionen har framhållit, att leverantören av kupongerna måste förfoga över mer än en lämplig press, för att icke leveranserna skall försenas. Dessutom erfordras anskaffande av andra lämpliga trycksaker för att pressarnas kapa-citet skall kunna utnyttjas. Tryckeriexpeditionen anser att tryckningen bör kunna ske utanför förläggningssorten, t. ex. såsom nu i Stockholm. Statskon-toret framhåller vidare, att personalflyttningar tidigare förekommit inom ståtliga bolag. Före ett ställningstagande till förslaget bör det enligt ämbets-verket stå klart, i vad mån staden skall medverka vid anskaffandet av tjäns-telokaler och bostäder.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har överlämnat ett yttrande från *Norr-köpings stad*, som framhåller det angelägna i att staden får den stimulans som en överflyttning av AB Tipstjänst kan medföra. Textilkrisen har med-fört en allvarlig tillbakagång av antalet anställda inom industrien i staden. Minskningen uppgår till 2 000 eller 13 procent från år 1951 till år 1957, var-

vid omkring hälften av minskningen har drabbat de kvinnliga arbetarna. Antalet sysselsatta i offentlig tjänst är lågt i Norrköping, och ett mångsidigare näringsliv vore önskvärt. De deltidsanställda beräknas utan svårighet kunna rekryteras i Norrköping, och bostäder kan anskaffas. Tre tryckerier har förklarat sig ha stort intresse av kupongtryckning.

Byggnadsstyrelsen, generalpoststyrelsen och järnvägsstyrelsen har intet att erinra.

Byggnadsstyrelsen meddelar, att hyresvärden för bolagets lokaler, vilka är belägna i fastigheten Kungsbroplan 3 och omfattar sammanlagt 1 100 kvadratmeter, inte kan ställa i utsikt att dessa kan ställas till förfogande för det allmänna.

Järnvägsstyrelsen anser, att behovet av snabba järnvägsförbindelser kan tillgodoses i ungefär lika grad i Norrköping och Örebro, och transporttiderna är i stort sett likvärdiga vid sändningar till Stockholm, Örebro eller Norrköping. I fråga om transportsäkerheten intar dock Stockholm en särställning genom att omlastningar — och därmed riskerna för försening eller felsändning — nedbringas till minsta möjliga.

LO och *TCO* är inte beredda att taga ställning till förslaget. *LO* hänvisar därvid till de i det föregående redovisade uttalandena angående utredningens allmänna uppläggning, medan *TCO* inte anser det vara möjligt att bedöma, om lokaliseringpolitiska fördelar överväger nackdelarna. Några vägande fördelar ur företagets synpunkt har emellertid enligt *TCO* ej förebragts. I övrigt hänvisas till yttrande från *handeltjänstemannaförbundet*, som bl. a. framhåller, att den uppgivna utbildningstiden för personalen om 4 å 5 veckor är helt otillräcklig. Allmänhetens förtroende kan komma att rubbas, om man inte hinner utbilda ny personal, och härtill kommer svårigheterna vid överflyttning av de heltidsanställda. En förläggning till Norrköping kan vidare enligt förbundet få vittgående konsekvenser för befolkningen i Norrland, som i så fall i avlägsna delar måste lämna kupongerna på måndagen.

Av styrkande yttranden har vidare avgivits av *AB Tipstjänst*, *Svenska fotbollsförbundet*, *Tobakshandlarnas riksförbund* och *SACO*.

Utifrån de vägledande synpunkter, som återfinns i utredningsdirektiven finner sig *AB Tipstjänst* kunna konstatera, att inga påvisbara fördelar för staten och allmänheten kan uppnås genom förflyttningen av bolagets huvudkontor till annan ort. Däremot anses en flyttning medföra så väsentliga nackdelar, att bolaget icke skulle vara i stånd att bedriva tävlingsverksamhet med uppfyllande av allmänhetens berättigade krav på säkerhet och snabbhet. De omständigheter, som för bolaget framstår såsom de viktigaste, är följande.

a) En flyttning av bolagets huvudkontor skulle i fråga om transporter omöjliggöra mottagande av samtliga tävlingskuponger i sådan tid före tävling, att kupongernas delar 1 kan omhändertagas av statskontrollanterna före fotbollsmatchernas början.

b) Införande av maskinell granskning kräver service av *Hugin Kassaregister AB*, vilken icke tillfredsställande kan utföras utanför Stockholm.

c) Bolaget kan icke påräkna att å annan ort än Stockholm ha tillgång till de tryckeriresurser, som är nödvändiga för att under alla förhållanden säkerställa utförande av kupongtryck till bolagets tävlingar.

d) Sjöfolkstipplingen kan på ett tillfredsställande sätt endast genomföras i Stockholm.

e) En flyttning av huvudkontoret till annan ort än Stockholm skulle beröva bolaget större delen av dess rutinerade personal utan möjlighet till en godtagbar nyrekrytering å annan ort.

En stor del av den nuvarande personalen, som icke kan medfölja bolaget vid en utflyttning, skulle hårt drabbas av en förlust av sin anställning utan att arbetslösa arbetssökande på inflyttningssorten skulle vinna motsvarande fördel, eftersom de icke kan antagas vara kvalificerade för anställning i bolagets tjänst.

f) Inga nämnvärda fördelar i fråga om lokalutrymmen skulle ernås för det allmänna genom bolagets förflyttning, ej heller skulle i nämnvärd omfattning personalbostäder friställas.

Slutligen understryker bolaget, att verksamheten redan är i högre grad decentraliserad än de flesta statliga och enskilda företag i vårt land. Bolaget har distriktskontor i tjugoen städer med omkring 320 anställda, och bolaget ger över tiotusen över hela landet spridda ombud ett gott bidrag till deras försörjning. I beaktande härav anses det icke kunna vara av någon betydelse att från Stockholm flytta huvudkontorets verksamhet med dess, efter införande av den maskinella granskningen, jämförelsevis ringa antal anställda. Det påpekas vidare, att bolagets verksamhet i nämnda avseenden är organiserad på samma sätt som övriga europeiska statskoncessionerade tipplingsbolag, vilka samtliga har sina huvudkontor i huvudstäderna.

Svenska fotbollsförbundet avstyrker med hänsyn till förbundets personliga kontakt med bolaget och den ringa betydelse en avflyttning av bolagets personal skulle ha.

För ombuden är det av väsentlig betydelse att kupongerna kommer dem tillhanda i god tid, framhåller *Tobakshandlarnas riksförbund*. En förläggning av tryckningen till annan ort kan förorsaka, att ombudens kunder blir utan kuponger med minskad omsättning som följd. Ur säkerhetssynpunkt vore vidare en förflyttning till nackdel på grund av omlastningar m. m. Tipsombuden i Stockholm, vilka svarar för ungefär en femtedel av omsättningen, har kunnat redovisa kuponger och avgifter direkt till huvudkontoret, vilket är av värde ur säkerhetssynpunkt. Förbundet erinrar slutligen om den diskussion som en förkommen försändelse vällar, varvid det ytterst är ombuden som får uppbära kritik och obehag.

SACO slutligen anser, att för AB Tipstjänst en utflyttning ligger närmare till hands än för frökontrollanstalten och sparbanksinspektionen. Även i detta fall anses emellertid skäl föreligga mot utflyttning, bl. a. förekomsten av en tränad granskarkår i Stockholm och lämpligheten av att bisysslor av denna typ står till buds i en storstad som Stockholm för bl. a. studerande vid högskolorna.

Lokaliseringen av Svenska penninglotteriet aktiebolag

I. Utredningen

Svenska penninglotteriet aktiebolag är ett helt statsägt företag med Kungl. Maj:ts koncession att bedriva penninglotterirörelse.

Bolagets styrelse har sitt säte i Stockholm, varifrån företaget också administrerar hela sin verksamhet. Antalet anställda är 50, varav 39 på heltid och tre på deltid; åtta »tillfälligt anställda» arbetar cirka 16 dagar per månad. Bolaget har cirka 4 360 kommissionärer fördelade över hela landet.

Företaget anordnar regelbundet ett lotteri varje månad och har de senare åren dessutom årligen anordnat ett särskilt lotteri till förmån för konst och teater.

Lottsedlarna tryckes hos riksbankens sedeltryckeri och försäljes till större delen genom kommissionärerna. Upplagan är drygt 1,5 miljon. Lottsedlarna skall vara ute hos kommissionärerna i så god tid att försäljningen kan börja den 15 i månaden före den då dragning sker.

Genom att lottsedelupplagan anpassas efter marknadens möjligheter vid olika tidpunkter brukar alla lottsedlar vara utsålda till varje dragning. Oundvikliga returerna infordras snabbt från kommissionärerna och försäljes från bolagets kontor i Stockholm. I regel brukar cirka 17 procent av lottförsäljningen komma på Stockholms-området.

Dragning i de månatliga lotterierna sker i regel den 15 varje månad under överinseende av två kontrollanter, vilka förordnats av chefen för handelsdepartementet. Efter dragningarna utarbetas och tryckes dragningslista, upplaga 280 000 exemplar, vilken distribueras i bolagets egen regi och skall vara tillgänglig för allmänheten tre à fyra dagar efter dragningen.

Större delen av de utfallna vinstbeloppen skall utbetalas så snart dragningslistan utkommit. Den sammanlagda vinstsumman uppgår till 12—13 miljoner kronor varje månad. Utbetalningarna från penninglotteriets expedition kan omkring den 20 i månaden uppgå till 1,5 miljon kronor per dag.

Totalomsättningen år 1957 uppgick till cirka 281 miljoner kronor. Arbetsuppgifterna inom företaget präglas av ansvaret för stora penningssummor och värden motsvarande betydande belopp.

Svenska penninglotteriet aktiebolag har ett mycket klart avgränsat arbetsområde. Något omfattande samarbete med andra statliga företag eller ämbetsverk förekommer icke bortsett från den service, som postverket ger, och det beställningstryck, som utföres av riksbankens sedeltryckeri.

Bolaget är för sin verksamhet beroende av goda postförbindelser med landets olika delar. Vederbörande postanstalt måste också ha tillräckliga resurser i fråga om lokaler och personal. Lottsedelstrycket kan för närvarande icke utföras på ett fullt betryggande sätt annorstädes än hos riksbankens sedeltryckeri. Lottsedelstrycket torde emellertid kunna transporteras från

Stockholm till annan ort i mellersta Sverige utan större svårigheter. Tryckningen av dragningslistan bör kunna ske på bolagets lokaliseringsort.

Lokaliseringsutredningen anser icke att några större olägenheter kan påvisas följa av en utflyttning av Svenska penninglotteriet aktiebolag från Stockholm under förutsättning att behovet av post-, bank- och tryckeriservice kan tillgodoses på ett betryggande sätt. Detta kan enligt gjorda undersökningar ske i åtminstone tre mellansvenska städer, Gävle, Norrköping och Örebro. Av lokaliseringspolitiska skäl förordar utredningen Gävle som lokaliseringsort.

II. Yttranden

Över utredningens förslag har yttranden, efter remiss, avgivits av fullmäktige i riksbanken, arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, generalpoststyrelsen, statskontoret, länsstyrelsen i Gävleborgs län, Sveriges kreditbank, Svenska penninglotteriet aktiebolag, LO, TCO och SACO.

Tillstyrkande yttranden har avgivits av *statskontoret* ävensom *arbetsmarknadsstyrelsen*, som bedömer rekryteringsmöjligheterna i Gävle som goda och framhåller värdet av de nya arbetsmöjligheterna för stadens arbetsmarknad.

Byggnadsstyrelsen, *generalpoststyrelsen*, *länsstyrelsen i Gävleborgs län* och *Sveriges kreditbank* har intet att erinra.

Bolaget svarar självt för förhyrning av lokaler vid Sibyllegatan 7, omfattande sammanlagt 600 kvadratmeter, meddelar *byggnadsstyrelsen*. För det fall bolaget skall flyttas från Stockholm anses det önskvärt, att bolaget får i uppdrag att i samråd med styrelsen undersöka möjligheterna att överlåta hyreskontraktet på kronan.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län kan inte finna annat än att tillräckliga anordningar för bolaget att utöva lotterirörelsen kan erbjudas i Gävle. Länsstyrelsen är beredd att påtaga sig bestyret med utseende av kontrollanter vid draging i lotteriet. I bifogat yttrande från *Gävle stad* framhålles, att staden med största tillfredsställelse skulle hälsa ett beslut om flyttning av bolaget till Gävle, vilket i viss mån skulle kompensera förflyttningen därifrån av Tobaksmonopolet. Staden är beredd att på allt sätt medverka.

Sveriges kreditbank förklarar, att banken kan tillhandahålla erforderlig service på alla de platser, som ifrågasatts för utflyttning.

Fullmäktige i riksbanken, *LO* och *TCO* tar inte ställning till detta betänkande.

Riksbanksfullmäktige har begränsat sitt yttrande till frågan om tryckningen av lottsedlarna. Tryckning av dessa har skett på sedeltryckeriet sedan år 1939. Den använda pressen är särskilt konstruerad för denna tryckning och användes ej för annat ändamål. Personalen är van att i hela sin verksamhet iaktta minutiös noggrannhet och ordentlighet, och tryckeriet fyller högt ställda krav på säkerhet. Det är knappast troligt, att annat tryckeri skulle kunna erbjuda samma säkerhet. Tryckningen ger sedeltryckeriet en

viss vinst och bidrar till att förbilliga kostnaderna för bankens sedlar. Om tryckningen får ligga kvar vid en utflyttning blir det ökade kostnader för transporter, och vid ev. biltransporter blir särskild bevakning nödvändig. För transport till Gävle uppkommer kostnadsökning med 20 000 kronor, d. v. s. cirka 7 procent i prishöjning. *Reservation* har avgivits av herr Rubbestad, som yrkat bifall till utredningens förslag.

Under hänvisning till sin kritiska inställning till utredningens allmänna uppläggning framhåller LO, att betänkandet är av sådan art, att det inte föranleder kommentar eller ställningstagande från LO:s sida.

TCO framhåller vidare vikten av att tillbörlig hänsyn tas till personalproblemen.

Svenska penninglotteriet aktiebolag och *SACO* har avstyrkt utredningens förslag.

Svenska penninglotteriet aktiebolag anför sammanfattningsvis.

Bolagets verksamhet, som är en ren affärsrörelse, blir mest rationell och omkostnadsnivån lägst om försäljningen och distributionen skötes från ort inom Stockholms-området med dess till drygt 17 procent uppgående omslutning av bolagets lottsedelsförsäljning, och en utflyttning från Stockholm skulle alltså medföra onödig omgång och höjda omkostnader i olika avseenden i bolagets verksamhet.

Lokaliseringsutredningen, som icke bestritt riktigheten i och för sig av detta påstående, har enligt vad styrelsen kan finna vid sin bedömning av förläggningen av bolaget till väsentlig del väglett av de allmänt lokaliseringspolitiska aspekterna och i stort sett bortsett från de nackdelar, som hänföra sig till försäljningstekniska samt företagsekonomiska förhållanden och därmed sammanhängande spörsmål eller vilka gälla sociala avseenden.

Styrelsen har berört olika konsekvenser, som skulle uppstå vid en förflyttning av bolaget till Gävle. Styrelsen har sålunda bl. a. visat, att under år 1958 försålde i Gävleborgs län och i länen helt norr därom, alltså Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, samt i Kopparbergs län lottsedlar till endast 16,2 procent av den totala lottsedelsförsäljningen. På grund härav och med hänsyn till den geografiska fördelningen i övrigt av lottsedelsförsäljningen skulle en lokalisering av bolaget utanför Stockholms-området och i vart fall norr om detta område medföra en snedvridning av lottsedelsdistributionen framför allt på grund av icke blott flera postbefordringar av lottsedlar utan även förlängda sådana befordringar och därmed tidsförlust med ty åtföljande menliga avbrott i försäljningen. I samband därmed har framhållits, att försämringar av faktorer i distributionssystemet — förutom att direkt fördyra bolagets omkostnader — även i negativ riktning påverka servicen mot kommissionärer och allmänheten. Den försämrade servicen kan skapa irritation i samband med lottsedelsköp och därigenom medföra, att omsättningen av lottsedelsförsäljningen minskas eller att en eljest möjlig ökning av lottsedelsförsäljningen hindras. Vid en försämrad lottsedelsförsäljning av endast 20 000 lottsedlar per dragning uppgår inkomstbortfallet för bolaget och staten till ca 2 000 000 kronor per år.

Av bolagets till 41 personer uppgående fasta personal har 23 befattningshavare — 20 kvinnliga och 3 manliga — förklarat sig icke kunna medfölja till Gävle, varjämte 6 befattningshavare — 5 kvinnliga och 1 manlig — äro ytterst tveksamma inför en förflyttning. Detta ställningstagande från personalens sida inrymmer många personliga och sociala problem för befattnings-

havarna. Bolaget å sin sida ställs inför allvarliga praktiska komplikationer i anledning av personalens ståndpunktstagande till en förflyttning av bolaget till Gävle. Därutöver kommer de olägenheter, vilka uppstår genom att den tillfälliga personalen, som förvärvat stor rutin, ej medföljer vid en förflyttning.

För vissa av de ordinarie befattningshavare, som icke anser sig kunna medfölja till Gävle, har styrelsen ansett sig böra räkna med förtidspensioner varvid hänsyn tagits till vederbörande befattningshavares ålder och tjänstgöringstid. Merkostnaderna härför ha beräknats uppgå till lägst 700 000 kronor och högst 900 000 kronor.

De fördelar, som vid en förflyttning av bolaget till Gävle kan vinnas ur allmänt lokaliseringsspolitiska synpunkter, måste vägas mot de nackdelar, vilka uppstår för bolaget i försäljningstekniska avseenden med fördyringar i företagsekonomien såsom följd. Dessa nackdelar, som i sig innesluta problem i olika avseenden i fråga om bolagets personal samt en försämrad service gentemot allmänheten, kan befaras medföra en minskning i bolagets lottsedelsförsäljning med ett däremot svarande inkomstbortfall för statsverket.

Styrelsen kan icke finna annat än att ur bolagets, allmänhetens och statens synpunkt en förflyttning av bolaget till Gävle framstår som en föga välbeaktad åtgärd.

SACO erinrar om sin ståndpunkt, att en enhetlig och genomtänkt plan för lokaliseringen i fråga om de centrala statliga organen i deras helhet måste föreligga, innan beslut om utflyttning kan fattas.

Även *Tidningarnas telegrambyrå (TT)* har inkommit med ett yttrande, vari framhålles att utflyttningen skulle medföra allvarliga olägenheter för TT ur organisatoriska, teletekniska och ekonomiska synpunkter.

Sparbanksinspektionens lokalisering

I. Utredningen

Gällande sparbankslag innebär, att sparbanksinspektionen tillsammans med länsstyrelserna är tillsynsmyndighet för sparbankerna i riket. Inspektionen skall övervaka sparbankslagens tillämpning, bistå sparbankerna med råd och upplysningar, utfärda instruktioner och föreskrifter o. s. v. Inspektionen är också i stor utsträckning remissorgan, främst för länsstyrelserna, i olika sparbanksärenden.

Flera av sparbanksinspektionens tjänstemän tillbringar en stor del av året på resor i samband med undersökningar hos de olika sparbankerna. Tidsintervallerna mellan rutinundersökningarna i en och samma bank är för närvarande cirka sju år. Av landets sparbanker finns ungefär 58 procent i södra Sverige (Småland, Öland, Blekinge, Skåne och Halland). Av antalet konton kommer drygt 35 procent på södra Sverige och av omslutningen 40 procent. Detta visar, att inte endast det största antalet sparbanker utan också det övervägande antalet små sparbanker finns i södra Sverige.

Sparbanksinspektionen har fyra ledamöter, nämligen sparbanksinspektören, inspektionens båda byrådirektörer samt en arvodesanställd biträdande ledamot. I övrigt finns en förste byråsekreterare, en byråinspektör, två assistenter, kansliskrivare, expeditivsvakt, kanslibitråde och kontorsbiträde. Antalet befattningshavare är sålunda elva.

Byrådirektörerna med biträde av byråinspektören och de båda assistenterna arbetar huvudsakligen med sparbanksundersökningar.

Sparbanksinspektionens främsta uppgift är att utföra undersökningar hos sparbankerna i landet. 55 procent av hela antalet rese- och inspektionsdagar faller inom området södra Sverige och 27 procent på övriga län söder om Stockholm. Drygt 70 procent av inspektionens fältarbete kommer på enbart Götaland utom Gotland. 12,5 procent faller på mellersta Sverige, sju procent på Kopparbergs och Gävleborgs län och sju procent på övriga delar av Norrland. Flertalet småbanker finns i södra Sverige, vilket förklarar den i förhållande till sparbanksrörelsens omslutning mycket stora del av inspektionens fältarbete, som kommer på detta område.

Sparbanksinspektionens tjänstesor till området södra Sverige inkluderar i allmänhet »tomresor» på sträckan Stockholm—Nässjö och åter. Genom lokalisering av inspektionen till välbelägen plats i mellersta eller sydöstra Götaland skulle man kunna minska resvägen till södra Sverige med nämnda sträcka samt förkorta resvägen till Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län samt eventuellt också Östergötlands län. Endast i fråga om en femtedel av resorna skulle restiden mera påtagligt förlängas. Sparbankerna i landets norra delar är emellertid i allmänhet större än i södra Sverige, vilket möjliggör ett mera rationellt utnyttjande av tiden på varje ort. Tågresor norrut torde dessutom i stor utsträckning kunna förläggas till natten, såvida man inte vill eller kan anlita flyg. Det förefaller vidare som om inspektionen borde kunna göra betydande tidsvinster vid resor i södra Sverige genom användande av bil.

Sparbanksinspektionen har påvisat att ett visst behov av kontakter föreligger mellan inspektionen och vissa organ i Stockholm, främst sparbankernas bankaktiebolag och sparbanksföreningen. Regelbundet återkommande samarbete med dessa organ förekommer dock icke, och nödvändiga överläggningar samt utbyte av material och informationer torde i stor utsträckning kunna genomföras per telefon och post. För sparbanksmän från landets olika delar, som önskar utnyttja sina Stockholmsbesök för överläggningar med inspektionen, är det en nackdel, om inspektionen flyttar. I gengäld kan emellertid flertalet sparbanksmän få kortare resväg till inspektionens lokaliseringsort.

Den nuvarande, i Stockholm bosatte, biträdande ledamoten kan självfallet icke beräknas kvarstå vid en utflyttning av sparbanksinspektionen från Stockholm. Lämplig rekryteringsbas för detta uppdrag torde emellertid finnas bland annat i de flesta residensstäder.

Man måste räkna med att det vid utflyttning kan uppstå vissa problem i samband med personalens möjligheter att flytta eller anpassa sig på ny ort.

Dessa problem bör dock principiellt sett icke förhindra utflyttning från Stockholm, därest en sådan av samhälleliga skäl anses böra genomföras. Statsmakterna bör positivt medverka till att underlätta eller eliminera uppkommande svårigheter.

En annan sida av personalfrågan är rekryteringsmöjligheterna vid utflyttning. För sparbanksinspektionens del torde man inte behöva räkna med några svårigheter i detta hänseende.

Lokaliseringsutredningen anser, att några mera allvarliga olägenheter icke kan påvisas i samband med en flyttning av sparbanksinspektionen från Stockholms-området, medan man däremot synes kunna göra vissa vinster. Utredningen anser därför, att utflyttning bör ske.

Utredningen har övervägt tänkbara orter för en ny lokalisering och funnit, att Jönköping och Växjö var för sig kan anses vara lämpliga lokaliseringssorter. I båda städerna synes föreligga möjligheter att lösa uppkommande rekryterings-, lokal- och bostadsproblem. Av lokaliseringspolitiska skäl förordar utredningen i första hand en utflyttning av sparbanksinspektionen till Växjö.

Reservation har avgivits av herr Brodd. Efter vissa principiella synpunkter på lokaliseringen av statliga verksamhetsgrenar har reservanten förklarat att han anser, att de primära förutsättningarna för utflyttning ej föreligger, att fördelen med elimineringen av vissa »tomresor» uppväges av nackdelarna med längre resor norrut, att några märkbara lokaliseringspolitiska effekter ej åstadkommes samt att vissa nackdelar, bl. a. försämrade kontakter med andra centrala myndigheter och försvårade möjligheter för sparbanksmän att besöka inspektionen, uppkommer. Reservanten har därför ej kunnat biträda förslaget om utflyttning av sparbanksinspektionen.

II. Yttranden

Över förevarande förslag har yttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, sparbanksinspektionen, statens organisationsnämnd, länsstyrelserna i Jönköpings och Kronobergs län, Svenska sparbanksföreningen, Sparbankernas bank, LO, TCO samt SACO.

Utredningens förslag tillstyrkes av *arbetsmarknadsstyrelsen* och *statskontoret* ävensom *länsstyrelsen i Kronobergs län*, som förklarar att erforderliga lokaler och bostäder kan anskaffas. I bifogat yttrande finner *Växjö stad* uppenbart, att staden är ur geografisk synpunkt att föredraga.

Byggnadsstyrelsen, *statens organisationsnämnd* och *länsstyrelsen i Jönköpings län* har intet att erinra mot en utflyttning.

Sparbanksinspektionen disponerar enligt *byggnadsstyrelsen* nio rum i en av byggnadsstyrelsen förhyrd bostadslägenhet Kungsgatan 66 (cirka 400 kvadratmeter). Vid utflyttning anses rummen kunna användas för annat statligt ändamål.

Statens organisationsnämnd anser, att den lokaliseringspolitiska effekten

blir ringa. Med hänsyn till vad som sagts i direktiven för utredningen och då en förflyttning inte synes medföra nämnvärda organisatoriska olägenheter har nämnden dock intet att erinra mot förslaget.

Vid en utflyttning bör enligt *länsstyrelsen i Jönköpings län* ur kommunikationssynpunkt och med hänsyn till sitt geografiska läge Jönköping i första hand ifrågakomma. Länsstyrelsen har därjämte överlämnat ett yttrande från *Jönköpings stad*, som anmäler sitt intresse av att staden väljes som lokaliseringsort för sparbanksinspektionen.

LO tar inte heller i detta sammanhang ställning till lokaliseringsfrågan utan hänvisar till sitt tidigare refererade yttrande angående utredningens allmänna uppläggning.

Enligt *TCO* gäller vad tidigare anförts angående svårigheten att allsidigt bedöma lämpligheten av en utflyttning från Stockholm även detta förslag.

Av styrkande yttranden har avgivits av *sparbanksinspektionen*, *Svenska sparbanksföreningen*, *Sparbankernas bank* och *SACO*.

Sparbanksinspektionen ger till en början uttryck för den principiella uppfattningen, att en placering av vissa statliga myndigheter och verk på orter utanför Stockholms-området av olika anledningar bör eftersträvas. Den väsentliga förutsättningen härför synes dock vara, att endast sådana orter skall komma i fråga, att kraven på koordinering av den centrala statliga administrationen och den för allmänheten mest ändamålsenliga lokaliseringen genom placeringen icke eftersättes. Dessa krav blir enligt sparbanksinspektionens mening knappast uppfyllda med mindre de centrala myndigheterna och verken lokaliseras till blott ett fåtal orter i landet. Inspektionen anser därför inte, att frågan om inspektionens lokalisering som ett isolerat problem bör brytas ut ur ett större sammanhang.

Beträffande kommunikationsproblemen anför inspektionen bl. a.

Utredningen anser sig kunna konstatera, att man knappast behöver räkna med några rekryteringssvårigheter för inspektionen vid en utflyttning. Stöd härför finnes i uttalanden av inspektionen till utredningen. Denna har däremot helt förbigått något som för inspektionen i detta sammanhang är av stor vikt nämligen tjänsteresornas inverkan på inspektionens möjligheter att behålla den resande personalen och således undvika för verksamhetens upprätthållande ödesdigra täta ombyten på ifrågavarande tjänster. Sparbanksinspektionen har i promemoria den 29 juli 1958 till utredningen härutinnan uttalat följande: »Sparbanksinspektionen vill härvid framhålla att det beträffande verkets tjänsteresor icke bara är fråga om större eller mindre besvär eller tidsspillan, som få fördragas, utan det är i hög grad fråga om verkets möjligheter att behålla den resande personalen i sin tjänst. Detta gäller i särskild grad beträffande de båda byrådirektörerna, som bära upp verksamheten vad gäller platsundersökningarna. Det är icke något tvivel om att de betungande tjänsteresorna föranleda dem att så snart som möjligt efter vunnit meritering i inspektionens tjänst söka sig annan befattning utan sådan reseplikt. Som illustration till de svårigheter inspektionen härvidlag har att dragas med vill inspektionen nämna, att båda byrådirektörstjänsterna bytte innehavare år 1953 — dessförinnan den ena år 1946 och den andra 1947. Av övrig personal, som biträder vid undersökningar, har ingen varit i inspektionens tjänst ens sex år. Då är att märka

att det tar avsevärd tid innan nyanställd befattningshavare, som skall användas för undersökningsverksamheten, blir så insatt i sina nya arbetsuppgifter och inspektionens praxis att han blir fullt användbar för sagda verksamhet. Tjänsteresorna äro därför för inspektionen ett verkligt problem. Varje försämring däri, t. ex. genom ökade tågombyten särskilt under första delen av långresor, skulle öka inspektionens besvärligheter, kanske icke vid rekryteringen av tjänsterna men väl ifråga om möjligheterna att behålla personalen.»

Det är på grund av här anförda omständigheter lokaliseringen i kommunikationshänseende får särskild vikt. Stationering med bekväma förbindelser är att föredraga framför stationering med något bättre läge ifråga om resider totalt sett men med förbindelser av något mindre bekväm art. Med anledning av utredningens påpekande av »tomresorna» mellan Stockholm och Nässjö vill sparbanksinspektionen framhålla, dels att vilken lokaliseringen än blir måste det i en reseverksamhet som omfattar hela landet alltid bli fråga om ett stort antal tomresor för besök i längre bort belägna landsdelar och att vid dess förläggning den därmed förenade större frekvensen av tomresor i en riktning mer än väl kan uppvägas av vid annan förläggning uppkommande ökade besvärligheter av tomresor i annan riktning. Sparbanksinspektionen vill fästa uppmärksamheten på vilka snabba och bekväma förbindelser som numera finnas å stambanelinjerna från Stockholm till södra och västra Sverige, varigenom nattresor som av många anses såsom obekväma, kunna undvikas utan att dagen för resan förden skull behöver gå helt förlorad som arbetsdag.

I enlighet med här redovisade synpunkter på kommunikationsproblemen vidhåller sparbanksinspektionen, att Göteborg, som har direkta tågförbindelser, d. v. s. utan ombyten, med hela södra, västra och mellersta delarna av landet och även delvis de östra, näst efter Stockholm vore den bästa lokaliseringsorten för inspektionen. Därefter har inspektionen nämnt Jönköping för dess goda läge rent geografiskt sett men ansett den ej böra ifrågakomma på grund av de täta reseombytena i Nässjö och Falköping. Inspektionen har föredragit Norrköping eller Nyköping för deras goda förbindelser med östra och södra Sverige och deras bättre förbindelser norrut. Vid valet mellan Jönköping och Växjö anses den senare staden ur inspektionens synpunkt vara att föredraga.

Bland de omständigheter som ur verkets egen synpunkt har verklig betydelse för lokaliseringsfrågan pekar inspektionen särskilt på rekryteringsbasen för befattningen som biträdande ledamot hos inspektionen. Utredningen har givit uttryck åt uppfattningen att rekryteringsbas för uppdraget torde bland annat finnas i de flesta residensstäder. Sparbanksinspektionen kan icke dela denna uppfattning. Länsstyrelserna, som själva utövar tillsyn över sparbankerna inom respektive län, anses därmed vara ur räkningen i detta sammanhang. Urvalsmöjligheterna anses i övrigt flerstädes vara mycket begränsade. Befattningen som biträdande ledamot fyller en viktig funktion.

I fråga om kontaktbehoven är sparbanksinspektionen angelägen att inte överdriva behovet av kontakt i Stockholm och finner det antagligt, att denna

kontakt i vad den icke avser de centrala sparbanksorganen i nödortförläggning skall kunna upprätthållas även från en annan stationeringsort. Vad sparbankernas centrala organ beträffar anses kontakten icke kunna hållas i sin nuvarande utsträckning utan åtskilliga resor av sparbanksinspektionens folk från den nya förläggningssorten till Stockholm. Viktigare anses emellertid vara att sparbanksinspektionen genom placering på samma ort som sparbankernas centrala organ blir lättillgängligare än som eljest skulle vara fallet för sparbanksmän, som söker kontakt med verket. Denna synpunkt anses vara värd allvarligt beaktande.

Sparbanksinspektionen ifrågasätter vidare, huruvida inspektionens ställning som självständigt ämbetsverk kan anses vara fastställd för i varje fall den framtid som närmast kan överblickas. Härutinnan erinrar ämbetsverket om att vid genomförandet av 1955 års sparbankslagstiftning signalerades vissa ytterligare utredningar på kreditväsendets område berörande även tillsynen inom detsamma. Det uttalande som samtidigt gjordes — Kungl. Maj:ts proposition 1955: 151 s. 186 — att frågan om utökning av sparbanksinspektionens undersökningspersonal i ett senare sammanhang torde få bli föremål för överväganden anses även böra ses som ett ytterligare tecken på att sparbanksinspektionens ställning ej då ansågs vara definitivt avgjord. En hänsyftning på samma förhållande anses kunna utläsas ur Kungl. Maj:ts proposition 1959: 33 där det nämnes, att i visst fall vissa spörsmål skulle aktualiseras med hänsyn till att tillsynen över sparbankerna utövas av annan myndighet än fallet är med bankerna och jordbrukets kreditkassor.

Därest beslut trots allt fattas om en utflyttning, understryker inspektionen, att statsmakterna bör medverka till att underlätta eller eliminera uppkommande svårigheter för personalen. Vidare förutsättes, att med verkställigheten av beslutet skall anstå så länge att ifrågavarande personalproblem först hinner behandlas och om möjligt lösas.

Utredningens motivering för utflyttningen bygger främst på omfattningen av antalet rese- och inspektionsdagar i skilda områden, framhåller *Svenska sparbanksföreningen*. Genom att resorna kan omspanna flera län och en tid upp till tre veckor har lokaliseringssorten praktiskt sett betydelse endast för resorna till och från det område, där en serie inspektioner skall göras. Antalet sammanhängande resor har varit i genomsnitt per år knappt 50 med fördelning i huvudsak på sex befattningshavare, eller alltså cirka åtta per år och befattningshavare. Lokaliseringsfrågan kan enligt föreningen inte främst bedömas med hänsyn till sådana nära nog bagatellartade omständigheter. För en utflyttning måste krävas starkare skäl. Föreningen anser föga meningsfullt att försvåra och försvaga kontakten mellan sparbankernas centrala organisationer och den centrala statliga tillsynsmyndigheten utan att något väsentligt vinnes. Lösningen av frågan om inspektionens organisation hör i varje fall avvaktas, innan åtgärder vidtas.

Sparbankernas bank instämmer i sparbanksföreningens yttrande och

framhåller särskilt olägenheterna av att en snabb och direkt kontakt försvåras.

SACO anför bl. a.

Alldeles bortsett från det förhållandet att inspektionens 11 anställda knappast torde påverka sysselsättningsläget i Växjö i nämnvärd grad och vidare den omständigheten, att kommunikationsläget i förhållande till landet i sin helhet genom förskjutningen från Jönköping till Växjö undergår en sådan försämring, att den utöver de lokaliseringspolitiska omständigheterna enda fördelen med en utflyttning från Stockholm som angivits av utredningen, nämligen bortfallet av »tomresor» Stockholm—Nässjö, i huvudsak neutraliseras genom förlängningen av restiderna till området norr om linjen Linköping—Skövde—Vänersborg, ger lokaliseringsvalet anledning till principiella erinringar.

SACO ansluter sig helt till Brodds reservation. Det är enligt SACO uppenbart, att det här är fråga om ett centralt ämbetsverk med en betydande grad av integration med den centrala statsledningen och med stor kontaktfrekvens av central karaktär. Några fördelar med en utflyttning anses inte föreligga.

Lokaliseringen av fjärde militärbefälsstabens och arméns intendenturförråd i Stockholm

I. Utredningen

Fjärde militärbefälsstabens är det stabsorgan, varigenom militärbefälhavaren leder verksamheten vid ett stort antal, huvudsakligen i östra Mellansverige lokaliserade arméförband och försvarsområden. Militärbefälhavaren har även viss befälsrätt över andra inom militärområdet förlagda skolor och förband samt är överkommendant för Stockholms garnison.

Vid staben är 144 personer anställda, varav cirka 125 är direkt knutna till stabslokalerna i Stockholm. Befattningshavarna är militärer, civilmilitärer och civila. Staben är organiserad på fyra sektioner och tre fristående avdelningar.

Militärbefälsstabens uppgifter och verksamhet omfattar operativt krigsförberedelsearbete, planläggning av operationer och ledning av fredsverksamheten inom militärområdet m. m. Detta innebär främst planläggning av mobilisering i samråd med andra totalförsvarsorgan, studier och undersökningar för förbandens användning jämte order för utgångsgruppering samt kontinuerliga kontroller och inspektioner av utbildningsverksamheten.

Verksamheten kräver arbetskontakter med ett stort antal myndigheter i och utom Stockholms-området.

Arméns intendenturförråd i Stockholm, som är förlagt till trakten av Ulriksdal, betjänar i fredstid huvudsakligen förband inom fjärde militärområdet. Förrådet har dessutom vissa beredskapsuppgifter och avses vid krigsfara bli evakuerat från Stockholms-området.

Intendenturförrådet har 83 personer anställda. Verksamheten är ej av sådan art att den kräver nämnvärda arbetskontakter i Stockholm.

En utflyttning av fjärde militärbefälsstaben och arméintendenturförrådet i Stockholm torde kunna få påtaglig lokaliseringsspolitisk effekt, framför allt på de nya lokaliseringssorterna. I fråga om intendenturförrådet synes dessutom ej obetydliga rationaliseringsvinster vara möjliga. Dispositionen av intendenturförrådets område underlättas, om utflyttning av förrådet sker i samband med den beslutade förflyttningen av den till samma etablissemang förlagda kadettskolan. Även beredskapsskäl talar för en omlokalisering av dessa två militära verksamhetsgrenar.

Militärbefälhavarens uppgifter som överkommendant för Stockholms garnison torde kunna lösas, även om staben lokaliseras utanför huvudstaden.

Av berörda militära myndigheter har cheferna för försvarsstaben och armén samt militärbefälhavaren uppgivit att utflyttning av fjärde militärbefälsstaben kan ske trots vissa olägenheter från fredssynpunkt. Arméintendenturförvaltningen har förordat utflyttning av intendenturförrådet från Stockholmsområdet. Även i detta fall har försvarsstaben bedömt utflyttning möjlig.

Lokaliseringssutredningen föreslår att fjärde militärbefälsstaben och arméns intendenturförråd i Stockholm utflyttas från Stockholmsområdet. De lokaliseringssorter, som de militära myndigheterna i första hand föreslagit — för militärbefälsstaben Strängnäs och för intendenturförrådet Filipstad — synes också från lokaliseringssynpunkt vara lämpliga och har därför accepterats av lokaliseringssutredningen.

II. Yttranden

Över utredningens förevarande förslag har yttranden inkommit från överbefälhavaren, cheferna för armén, marinen och flygvapnet, arméintendenturförvaltningen, armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, försvarets fabriksstyrelse, fortifikationsförvaltningen, försvarets socialbyrå, arbetsmarknadsstyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, generalpoststyrelsen, statskontoret, statens organisationsnämnd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Västmanlands och Värmlands län, civilbefälhavaren i fjärde civilområdet, LO, TCO, Statstjänstemännens riksförbund samt SACO.

I tillstyrkande riktning uttalar sig *överbefälhavaren, försvarets förvaltningsdirektion, arbetsmarknadsstyrelsen, statskontoret och länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Värmlands län.*

Att vissa svårigheter för fredstjänsten kan uppstå efter en omlokalisering — särskilt under en övergångsperiod — är naturligt, då den nuvarande lokaliseringen satt sin prägel på tjänsterutinen, framhåller *överbefälha-*

varen. Dessa nackdelar måste vägas mot de fördelar från krigsberedskapsynpunkt, som en utflyttning innebär. Båda myndigheterna anses vara av den typ, som kan lösa sin fredsuppgift på annan plats. Härtill kommer att militärbefälsstaben i samband med krigshot måste flytta till annan plats för att kunna lösa sin krigsuppgift. Varje utflyttning kommer vidare att dels öka förutsättningarna för en god lösning av lokalproblemen utan nybyggnad i Stockholm, dels minska Stockholms betydelse som primärt mål för krigshandlingar. Med hänsyn till önskvärdheten av att bedöma hela lokaliseringsfrågan i ett sammanhang borde man enligt överbefälhavaren inte nu binda sig för de av utredningen föreslagna platserna. Försvarsstabens överväganden har dock visat, att de regioner, som är tänkbara för lokalisering av totalförsvarets centrala myndigheter, sannolikt inte kommer att beröra Strängnäs eller Filipstad. Därför har överbefälhavaren intet att erinra mot en förläggning till dessa städer. — De kommunala myndigheterna anses böra bindas vid sina utfästelser, innan slutgiltig ställning tas till platsvalet.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser inte, att svårigheter att rekrytera personal kommer att föreligga i Strängnäs eller Filipstad. För såväl hela Strängnäs-regionen som Filipstad kommer utflyttningarna att ha stor betydelse.

Vissa skäl talar enligt *statskontoret* för Strängnäs och Filipstad som lokaliseringssorter. I båda städerna måste dock nybyggnader förekomma. Det bör därför undersökas om man inte för ändamålet kan utnyttja friställda militära anläggningar på andra lämpliga orter. I varje fall bör kostnaderna för nybyggnader på dessa orter utredas, innan slutlig ställning tas till lokaliseringsfrågan. Personalfrågorna bör enligt statskontoret lösas på samma sätt som numera sker vid förflyttning av militära organ. Före ett ställningstagande bör det vidare stå klart, i vad mån de kommunala myndigheterna skall medverka vid anskaffandet av tjänstelokaler och bostäder åt tjänstemännen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län, som livligt tillstyrker en förflyttning av fjärde militärbefälsstaben till Strängnäs, har överlämnat ett yttrande från *Strängnäs stad*, vari förklaras att staden har stora möjligheter att lösa de problem som uppstår. Staden är i besittning av stora markområden, lämpade för kontorsbyggnader. Då staden vidare är angelägen om att ytterligare verksamhet förlägges dit tillstyrkes förslaget på det livligaste.

Filipstad som ny förläggningsort för arméns intendenturförråd tillstyrkes av *länsstyrelsen i Värmlands län*. I bifogat yttrande förklarar *Filipstads stad*, att staden synnerligen gärna ser, att en statlig myndighet förlägges dit. Någon svårighet att anskaffa erforderlig arbetskraft eller att lösa bostadsfrågan anses inte föreligga.

Cheferna för armén, marinen och flygvapnet, arméintendenturförvaltningen, armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, försvarets fabriksstyrelse, fortifikationsförvaltningen, försvarets socialbyrå, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, generalpoststyrelsen, statens organisationsnämnd, överståt-

hållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala och Västmanlands län, civilbefälhavaren i fjärde civilområdet samt SACO har i huvudsak intet att erinra mot de föreslagna utflyttningarna från Stockholm.

Chefen för armén erinrar om att fjärde militärbefälsstabens gemensam förvaltning med Livgardesskvadronen och Stockholms stabskompani. Flyttas staben kan den gemensamma förvaltningen inte längre bestå, varför vissa personaländringar blir nödvändiga. Vidare understrykes vikten av tillräcklig förberedelse- och övergångstid. — *Befälhavaren för fjärde milo*, som hörts av chefen för armén, anför i stort sett samma synpunkter.

Chefen för flygvapnet, som även i princip biträder utredningens förslag, anser att i fråga om fjärde militärbefälsstabens slutliga lokalisering hänsyn bör tas till resultatet av pågående utredning om eventuell ändring av den militärterritoriella indelningen.

Enligt *försvarets civilförvaltnings* bedömande kan kontakterna med fjärde militärbefälsstabens ske per telefon eller skriftligen, varför några påtagliga olägenheter inte uppkommer vid en utflyttning av staben. Strängnäsalternativet innebär, att staben kan i kassahänseende såsom underkassa anslutas till den redan organiserade huvudkassan för I 10, vilket bl. a. innebär vissa personalbesparingar jämfört med nuläget.

Om fackutbildningskurser för värnpliktiga läkare och tandläkare alljämt avses skola vara knutna till fjärde militärbefälsstabens, uppstår betydande svårigheter vid en utflyttning, anser *försvarets sjukvårdsstyrelse*. Det blir vanskligt för att inte säga omöjligt att uppbringa erforderliga civila läkarkrafter. Även rekryteringen av militära lärarkrafter kommer att avsevärt försvåras, enär de huvudsakligen hämtas från stabsorgan i Stockholm. I övrigt har styrelsen ej någon erinran.

Fortifikationsförvaltningen har intet att erinra mot utredningens förslag men framhåller följande.

Det bör emellertid beaktas, att militärbefälhavaren för fjärde militärområdet är lokal förvaltningsmyndighet för Järvafältet och pansarskjutfältet å Utö — dock icke för de kasernetablissemang, som äro förlagda till fälten — samt för de för Stockholms försvar avsatta fastigheter, som benämnas »Stockholms norra och södra landfronter». Den i sektion VIII ingående domänavdelningen har till huvudsaklig uppgift att ombesörja angivna lokala förvaltningsverksamhet. Dessa arbetsuppgifter kunna icke lämpligen skötas från Strängnäs. Vid en utflyttning av staben bör därför den lokala förvaltningen av Järvafältet, Utö skjutfält och »landfronterna» överföras från militärbefälhavaren till andra myndigheter. Det synes därvid lämpligast att förvaltningen av Järvafältet läggas på sekundchefen för Svea livgarde. Förvaltningen av Utö skjutfält bör åläggas sekundchefen för Göta pansarlivgarde — en anordning som synes lämplig med hänsyn till att denne sekundchef redan förvaltar etablissemang på skjutfältet. »Landfronterna» böra i fortsättningen förvaltas av befälhavaren för Stockholms försvarsområde. Domänofficern vid fjärde militärbefälsstabens och huvuddelen av personalen i övrigt på domänavdelningen böra överföras till Svea livgardes och skogvaktaren å Utö till Göta pansarlivgardes personalförteckning. Ett förslag till personalfördelningslista i detalj bör uppgöras av militärbefälhavaren samt underställas chefen för armén och fortifikationsförvalt-

ningen. Det bör undersökas, om expeditiionsutrymmen för huvuddelen av domänavdelningen kunna ordnas på Svea livgarde utan särskilda byggnadsåtgärder.

Vidare anser fortifikationsförvaltningen angeläget att, innan proposition om förändrad lokalisering framlägges, bindande och preciserade utfästelser lämnas av de städer, till vilka förflyttningen avses skola ske, rörande de åtaganden i fråga om marköverlåtelse och bostadsproduktion m. m., som dessa städer avses skola göra.

Försvarets socialbyrå uttalar sin anslutning till vad utredningen anfört om de personalfrågor som aktualiseras ävensom till vad som anförts om sättet att i möjligaste mån åstadkomma en god lösning av dessa frågor.

Utan erinran i övrigt framhåller *statens organisationsnämnd*, att frågan om kostnaderna för erforderliga nybyggnader bör utredas, innan slutlig ställning tas till lokaliseringsfrågan.

Enligt *överståthållarämbetet* medför fjärde militärbefälsstabens placering i Stockholm vissa fördelar för ämbetet. Fördelarna är dock inte av sådan betydelse att de bör inverka på frågan om en utflyttning, som enligt betänkandet främst är påkallad av beredskapsskäl. Ämbetet framhåller vikten av att kontaktmöjligheterna mellan civilmyndighet och militär myndighet vid behov av handräckning för upprätthållande av allmän ordning m. m. inte försvåras.

Bortsett från det allmänna önskemålet att utflytta myndigheter från Stockholm synes nu föreslagna utflyttningar närmast vara dikterade av beredskapsskäl, anför *länsstyrelsen i Stockholms län*. Dessa är tyngande och kan inte tillbakavisas. Kvar står emellertid, att militärbefälsstaben för sin fredsverksamhet har behov av nära kontakter med Stockholm samtidigt som vissa andra myndigheter i Stockholm har behov av kontakt med staben. De totalförsvarets mångskiftande problem som berör Stockholmsområdet är till sin natur så komplicerade och från övriga delar av landet artskilda, att de inte kan lösas utan mycket intim samverkan mellan civila och militära myndigheter. Olägenheterna av försämrade personliga kontakter blir särskilt framträdande om staben förlägges till ort på längre avstånd från Stockholm. Som ett alternativ till Strängnäs ifrågasättes därför Södertälje. Riskerna för att staden kommer att beröras av omfattande utrymningsrörelser som kan påverka stabens eventuella krigsorganisering kan i viss mån elimineras, om staben förlägges väster om Södertälje kanal.

Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet har avgivit ett i stort ett likalydande yttrande.

SACO erinrar om sitt tidigare uttalande, att det inte på grundval av föreliggande utredningar är möjligt att taga ställning till utflyttningsfrågorna i fråga om den centrala statsförvaltningen. Nu aktuella organ är dock inte centrala utan regionala. Ur dessa synpunkter kan således enligt *SACO* intet vara att erinra mot utflyttning från Stockholmsområdet.

Intet ställningstagande föreligger från *LO:s* och *TCO:s* sida till förevarande utflyttningsförslag. *LO* hänvisar till sin tidigare refererade

kritiska inställning till utredningens allmänna uppläggning, medan TCO för sin del överlämnat ett yttrande av *Försvarets civila tjänstemannaförbund*, som finner synnerligen anmärkningsvärt, att vare sig utredningen eller vederbörande militära myndigheter synes på allvar ha tagit upp frågan om det framtida samarbetet mellan militärbefälsstaberna och de övriga försvarsgrenarnas regionala eller motsvarande organ m. m. Det förefaller förbundet uppenbart, att den tekniska och organisatoriska utvecklingen kan medföra, att samarbetet i framtiden får en annan karaktär än tidigare och föranleder krav på en gemensam lokalisering av de tre staberna och eventuellt även av andra organ. Innan denna fråga är utredd, bl. a. i samband med pågående försvarsledningsutredning, a v s t y r k e r förbundet att frågan om ändrad lokalisering av fjärde militärbefälsstaberna tas upp till avgörande. — I fråga om en utflyttning av intendenturförrådet anses i och för sig starkare skäl tala än i fråga om militärbefälsstaberna. Emellertid synes vid valet av ny förläggningssort inte frågan om verkningarna av en eventuell ytterligare samordning av de tre försvarsgrenarnas intendenturtjänst ha beaktats. Om så inte skulle vara fallet, anser förbundet att något definitivt ställningstagande till intendenturförrådets lokalisering inte bör tas, förrän denna fråga utretts.

Även *Statstjänstemännens riksförbund* avstår från att uttala sig beträffande lämpligheten av föreslagna utflyttningar. Som motivering anföres förbundets kritiska inställning till utredningens arbetsmetod. I den mån en utflyttning kommer till stånd understrykes vikten av att personalfrågorna löses genom förhandlingar så tidigt som möjligt.

Lokaliseringen av staben, förvaltningarna och kameralkontoret vid Marinkommando Ost samt av Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg

I. Utredningen

Staben samt intendentur- och sjukvårdsförvaltningarna vid Marinkommando Ost utgör befälhavande amiralens ledningsorgan för verksamheten inom marinkommandot. Kameralkontoret bestrider kassatjänsten vid dessa ledningsorgan samt dessutom vid vissa centrala myndigheter. I Marinkommando Ost, som omfattar territorialvattnen från området strax söder om Gävle till trakten av Västervik samt omkring Gotland, ingår i fred bland annat Stockholms örlogsvarv samt vissa skolor, kustartilleriförsvar, helikopterförband och lokalstyrkor ur flottan.

Vid ledningsorganen är omkring 200 personer anställda. Befattningshavarna är militärer, civilmilitärer och civila. Marinkommandostaben är organiserad på stabschef, expedition och fyra avdelningar. Intendenturförvaltningen består av chef och tre sektioner samt förråd på Skepps- och Kastell-

holmarna samt i Berga. Även i sjukvårdsförvaltningen ingår, utom polikliniker m. m., vissa förråd.

Marinkommandoledningens arbetsuppgifter omfattar operativt krigsförberedelsearbete och fredsmässig verksamhet. Uppgifterna består främst i planläggning för mobilisering och för förbandens användning i krig. Större övningar planlägges och genomföres av marinkommandoledningen, som även har att svara för underhållstjänsten vid vissa skolor och förband. Planläggning och genomförande av utländska örlogsbesök i Stockholm åligger i regel marinkommandots ledning.

Arbetsuppgifterna kräver visst samarbete med ett antal myndigheter i Stockholms-området. Ett stort antal resor måste företagas inom hela marinkommandot.

Lokaliseringsutredningen har funnit, att kameralkontorets förläggningsfråga bör behandlas i annat sammanhang och att vissa till intendentur- och sjukvårdsförvaltningarna hörande serviceorgan och förråd ej beröres av de egentliga ledningsorganens lokalisering. Marinkommandostaben och förvaltningarnas rent administrativa delar bör däremot från lokaliseringssynpunkt ses som en odelbar enhet. På grund härav torde en utflyttning av ledningsorganen komma att beröra 85 å 90 personer. Om kameralkontoret bör förläggas till samma ort som staben, kan summan komma att stiga till 105 å 110.

Efter undersökning av marinkommandoledningens arbetskontakter med ett antal från samarbetssynpunkt särskilt viktiga myndigheter samt efter jämförelse med andra motsvarande organ har lokaliseringsutredningen funnit, att kontaktbehoven i Stockholm ej motiverar den nuvarande lokaliseringen. De utländska örlogsbesöken torde kunna förberedas och genomföras, även om marinkommandoledningen ej är förlagd i Stockholms omedelbara närhet. Förutsättningarna för stabspersonalens resor, som i huvudsak fördelas längs hela Ostkusten och Gotland med en markerad koncentration till området närmast söder och sydost om Stockholm, torde allmänt sett ej påverkas nämnvärt, om ledningsorganen förlägges till ort t. ex. på Södertörn. Från beredskapssynpunkt synes en utflyttning av marinkommandoledningen kunna medföra ej obetydliga fördelar, som kan ökas ytterligare genom en lokalisering nära den planerade krigsuppehållsplatsen. De eventuella personalavgångarna vid en utflyttning torde ej behöva erbjuda några större svårigheter.

Av de närmast berörda militära myndigheterna kan chefen för marinen för närvarande icke tillstyrka en utflyttning av chefen för Marinkommando Ost från Stockholm, medan försvarsstabschefen uppgivit, att utflyttning är möjlig.

Signalverkstaden i Sundbyberg är arméns huvudverkstad för signalmateriel och har också vissa regionala uppgifter. Arbetsuppgifterna omfattar främst renoverings-, reparations-, installations- och kontrollarbeten på teleteknisk materiel och kryptoapparatur.

Vid verkstaden är omkring 200 personer anställda, varav cirka 65 tjänste-

män i olika befattningar. En övervägande del av personalen har teletekniska arbetsuppgifter, som kräver ganska lång specialutbildning.

Lokaliseringsutredningen har funnit, att signalverkstadens uppgifter i fred ej motiverar en lokalisering inom Stockholms-området. Med hänsyn till verksamheten i krig torde det vara en stor fördel att lokalisera verkstaden i eller nära den ort, där krigsreparationstjänsten avses bedrivas. En utflyttning från Stockholms-området torde under alla förhållanden kunna medföra vinster från beredskapssynpunkt. På grund av teleteknikens stora och alltmer ökande betydelse, den militära vikten av denna reparationsverksamhet, beredskapskraven och den sannolikt under de närmaste åren bestående bristen på telereparatörer synes valet av ny lokaliseringsort särskilt viktigt. Den nya förläggningsorten bör erbjuda ett gott rekryteringsunderlag och goda utbildningsmöjligheter för den personal, varom här är fråga.

De militära myndigheter, som närmast beröres av en omlokalisering av signalverkstaden, har genomgående varit positiva till tanken på en utflyttning.

Enligt lokaliseringsutredningens mening kan vid en utflyttning från Stockholms-området den stimulerande effekten på den nya förläggningsorten bli ganska betydande i fråga om både marinkommandoledningen och signalverkstaden. Ytterligare en fördel är, att ej obetydliga utrymmen i Stockholms-området friställes för annat bruk och — beträffande marinkommandoledningen — att önskemålet om en annan disposition av Skepps- och Katellholmarna i någon mån kan förverkligas. I båda fallen torde dock fördelarna från beredskapssynpunkt vara de mest avgörande motiven för en omlokalisering. Beredskapskraven bör därför få ett bestämmande inflytande på valet av ny lokaliseringsort både för marinkommandots ledningsorgan och för signalverkstaden. I det senare fallet bör hänsyn dessutom tagas till rekryteringssynpunkter.

Lokaliseringsutredningen föreslår, att staben samt de administrativa delarna av intendentur- och sjukvårdsförvaltningarna vid Marinkommando Ost liksom även Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg utflyttas från Stockholms-området. Utredningen förordar, att antingen Nyköping eller Nynäshamn väljes som ny lokaliseringsort för marinkommandoledningen, varvid det slutliga ställningstagandet till krigsuppehållsplatsens läge bör bli avgörande för valet. I fråga om signalverkstaden har utredningen funnit, att både Jönköping och Borås kan vara lämpliga förläggningsorter, och förordar av lokaliseringsspolitiska skäl i första hand Borås.

Vid underhandkontakter i berörda städer har lokaliseringsutredningen inhämtat, att de kommunala myndigheterna är beredda att medverka till en lösning av olika problem i samband med omlokaliseringen.

II. Yttranden

Yttranden över utredningens förslag i förevarande hänseenden har inkommit från överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, chefen för centrala värnpliktsbyrån, armétygförvalt-

ningen, marinförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, fortifikationsförvaltningen, försvarets forskningsanstalt, försvarets socialbyrå, arbetsmarknadsstyrelsen, telestyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens organisationsnämnd, generaltullstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands, Jönköpings och Älvsborgs län, civilbefälhavaren i fjärde civilområdet, LO, TCO, Statstjänstemännens riksförbund samt SACO.

Överbefälhavaren, arbetsmarknadsstyrelsen och statskontoret har tillstyrkt utredningens förslag.

Staben m. m. vid Marinkommando Ost och signalverkstaden kan enligt *överbefälhavaren* flyttas oberoende av övriga myndigheters lokalisering. Dessutom kan väsentliga fördelar vinnas ur beredskapssynpunkt. — Både Nynäshamn och Nyköping anses lämpliga ur denna synpunkt för marinkommandostaben, men Nynäshamn är att föredraga med hänsyn till fredstjänsten. Överbefälhavaren har emellertid ej heller något att invända mot en förläggning till Västerhaninge. — Jönköping och Borås anses ur operativ synpunkt likvärdiga som lokaliseringsort för signalverkstaden. Med hänsyn till förbindelserna till IV milo föredras dock Jönköping. Vad beträffar fredsdriften förordas en lokalisering till Jönköping, då besparing kan göras genom anslutning till Smålands tygstation.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner övervägande skäl tala för att marinkommandot utflyttas. Från lokaliseringssynpunkt ger styrelsen Nynäshamn företräde framför Nyköping. — Som förläggningssort för signalverkstaden är både Borås och Jönköping lämpliga. En förläggning till Borås anses emellertid vara att föredraga, då arbetsmarknaden på orten härigenom i viss mån differentieras.

Cheferna för armén och flygvapnet, centrala värnpliktsbyrån, armétygförvaltningen, marinförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, fortifikationsförvaltningen, försvarets forskningsanstalt, försvarets socialbyrå, telestyrelsen, byggnadsstyrelsen, statens organisationsnämnd¹, generaltullstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Gotlands och Älvsborgs län samt SACO har i stort sett intet att erinra mot utredningens förslag om utflyttning.

Chefen för armén erinrar om att preliminära planer föreligger att på längre sikt flytta Strängnäs försvarsområdesstab till Nyköping, varför en förläggning av staben m. m. vid Marinkommando Ost till Nynäshamn vore att föredraga. *Chefen för IV milo*, som haft tillfälle avgiva yttrande till chefen för armén, framhåller att stabens kvarblivande i Stockholm innebär betydande risker och svårigheter vid ett överraskande krigsutbrott. — Både Jönköping och Borås kan av chefen för armén godtagas som lokaliserings-

¹ Beträffande signalverkstaden.

ort för signalverkstaden. Jönköping anses emellertid böra väljas med hänsyn till lägre kostnader för fredsdriften.

Enligt *chefen för flygvapnet* är Nynäshamn från flygvapnets synpunkt, med hänsyn till samarbete med tredje flygeskaderstaben, att föredraga för Marinkommando Ost framför Nyköping.

Armétygförvaltningen anser, att en utflyttning av signalverkstaden är påkallad av beredskapsskäl, trots olägenheter under fredstid. Vid en utflyttning måste dock verkstaden arbeta mera självständigt, och den bör därför tillföras ytterligare teknisk personal. Dessutom kommer att erfordras utbyggnad av annan militär verkstad i eller nära Stockholms-området för att ombesörja sådana experiment- och prototyparbeten för ämbetsverkets räkning, som inte kan uppdragas åt civil industri.

Både Jönköping och Borås anses kunna ifrågakomma för signalverkstaden. Denna bör uppdelas på två större enheter, varav den ena kvarblir i krigstid och den andra evakueras till fastställd uppehållsplats. Förläggningssorten bör ligga centralt och erbjuda goda kommunikationsmöjligheter. Jönköping är med hänsyn härtill att föredraga framför Borås. Härför talar även att verkstaden där kan anslutas till en tygstation, varigenom ekonomiska fördelar skulle vinnas. Detta bör dock inte utgöra hinder för en förläggning till Borås, om detta ur beredskapssynpunkt eller andra tungt vägande skäl skulle vara motiverat.

Försvarets civilförvaltnings kontakter med staben och förvaltningarna vid Marinkommando Ost samt med Stockholms tygstations signalverkstad är av förhållandevis ringa omfattning. Några påtagliga olägenheter anses icke uppkomma, om dessa organ förlägges till annan ort. — Vad angår valet av ny förläggningssort synes en lokalisering till Nynäshamn av ledningsorganen vid Marinkommando Ost och till Jönköping av Stockholms tygstations signalverkstad vara att föredraga. En sådan lösning av lokaliseringsfrågan synes ställa sig ekonomiskt fördelaktigast. Alternativet Nynäshamn torde nämligen innebära lägre resekostnader än Nyköping. Jönköping har framför Borås den fördelen, att signalverkstaden i administrativt hänseende därvid kan anslutas till en tygstation med som följd härav lägre driftkostnader. En utflyttning av jämväl kameralkontoret till någon av de av utredningen föreslagna orterna skulle icke medföra några olägenheter av betydelse. Ämbetsverkets kontakter med kontoret är nämligen av sådan art och omfattning, att de — på sätt för närvarande sker med kassorna vid andra marinkommandon — som regel lika väl kan ske skriftligen eller per telefon.

Byggnadsstyrelsen framhåller, att styrelsen — om utflyttningarna sker och nuvarande byggnader och mark inte erfordras för försvarets räkning — bör få i uppdrag att undersöka om de kan användas för annat stalligt ändamål.

Länsstyrelsen i Stockholms län, som hänvisar till sitt yttrande angående lokaliseringen av fjärde militärbefälsstabens, har intet att erinra mot de föreslagna utflyttningarna. Vid valet av förläggningssort för Marinkommando Ost finner länsstyrelsen dock — liksom beträffande fjärde militärbefäls-

staben — frågan om snabba och lämpliga kommunikationer med Stockholm böra tillmätas stor vikt. Angelägenheten av att samordna det militära och civila försvaret i kustområdena i Södertörn och vid Roslagskusten spelar därvid en väsentlig roll. Ur länsstyrelsens synpunkt är fördenskull Nynäshamn klart att föredraga framför Nyköping. Länsstyrelsen ifrågasätter emellertid, om icke Västerhaninge kommun, inom vilken redan marina institutioner finns, vore ännu lämpligare.

Nyköping torde enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län* erbjuda vissa fördelar vid en lokalisering dit av ledningsorganen vid Marinkommando Ost vid den samverkan med länsstyrelsen som kan ifrågakomma och med hänsyn till ett jämförelsevis stort rekryteringsunderlag och goda utbildningsmöjligheter. Det finns anledning förmoda att staden successivt skall kunna avhjälpa bristen på bostäder. Länsstyrelsen har intet att erinra mot en utflyttning till Nyköping. Saken bör dock i god tid tagas upp med staden. *Nyköpings stad* skulle med tillfredsställelse se en förflyttning dit.

Länsstyrelsen i Gotlands län ifrågasätter om syftet med en omlokalisering kan uppnås vid flyttning av Marinkommando Ost till Nynäshamn, då tjänstgöring där inte hindrar personalen att bo kvar i Stockholm. Med hänsyn härtill anses Nyköping böra ges visst företräde.

Som ny lokaliseringsort för signalverkstaden förordar *länsstyrelsen i Jönköpings län* bestämt Jönköping framför Borås. Särskilt framhålles de fördelaktigare kommunikationerna och förefintligheten av differentierad mekanisk industri. Även Huskvarnas och Norrahammars resurser bör beaktas. *Jönköpings stad* anser också, att staden är att föredraga framför Borås, även om hänsyn endast tages till de krav utredningen har på den nya lokaliseringsorten.

Däremot delar *länsstyrelsen i Älvsborgs län* utredningens uppfattning att Borås bör väljas som lokaliseringsort för signalverkstaden av lokaliseringspolitiska skäl. Länsstyrelsen understryker behovet av en differentiering av näringslivet i Borås med omnejd. *Borås stad* förklarar sig beredd att på allt sätt medverka.

Med hänsyn till att det här icke är fråga om centrala statsorgan och med hänsyn till vad utredningen anfört har SACO ingen erinran.

De remissorgan som i huvudsak inte tagit ställning till förevärande utflyttningsförslag är *chefen för marinen, statens organisationsnämnd*,¹ *civilbefälhavaren i fjärde civilområdet, LO, TCO* och *Statstjänstemännens riksförbund*.

En flyttning av staben m. m. vid Marinkommando Ost måste medföra ansevärd kostnader, framhåller *chefen för marinen*. Med hänsyn till de begränsade summor som utgör marinens kvot av försvarets investeringsanslag ifrågasättes möjligheterna att genomföra en flyttning. Frågan om lokaliseringen i fredstid kan slutgiltigt behandlas först när klarhet vunnits om chefens för Marinkommando Ost krigsuppehållsplats. Om flyttning emellertid skulle ifrågakomma, bör i första hand Västerhaninge-trakten väljas.

¹ Beträffande Marinkommando Ost.

Den marina tyngdpunkten förskjuts nämligen alltmer från Stockholm till Västerhaninge-området. Med så många möjligheter till kommendering till olika staber och förband i Västerhaninge, som därmed skulle yppas, anses befälspersonalens intresse för att flytta till detta område öka. Den rådande bostadsexpansionen åt Stockholms södra förorter gynnar också en sådan utveckling. Nyköping och Nynäshamn är däremot mindre lämpliga. En kommendering till endera av dessa platser innebär, att befattningshavare under kort tjänstgöring behåller sin bostad och sin familj i Stockholm. Ändamålet med utflyttningen — avlastning i Stockholms-området — skulle därigenom inte uppnås. Å andra sidan anses det helt olämpligt med placering långt från Stockholm. Västerhaninge-alternativet inbjuder till bosättning i de södra förorterna till Stockholm. Både Nyköping och Nynäshamn skulle också bli dyrbarare för tjänsten än Västerhaninge på grund av högre resekostnader, telefonkostnader och personalkostnader.

Statens organisationsnämnd föreslår beträffande lokaliseringen av Marinkommando Ost, att beslut får anstå tills utredning verkställt, huruvida Bergaskolorna och Hårsfjärdens örlogsdepå med torpedbåtslaget på Gälö, som nu har egna förvaltningsorgan, kommer att ställas under enhetlig ledning.

Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet anför bl. a.

En utflyttning av ifrågavarande organ till orter, belägna utanför Stockholm, torde få ses såsom önskvärd av bl. a. beredskapsskäl. Vid val av nya lokaliseringssorter synes emellertid angeläget att redan bestående förhållanden icke rubbas i högre grad än vad som kan anses oundgängligen nödvändigt.

Utvecklingen på det totala försvarets område synes alltmer leda till ett närmande av militära och civila intressen, och kravet på samordning av försvarsåtgärder i olika avseenden gör sig ofta påmint. Oaktat samverkan mellan militära och civila regionala myndigheter för närvarande mestadels sker via militär- och försvarsrådesstaberna, torde det som följd av nyss antydda utvecklingstendens icke få anses utslutet att så småningom en mera direktgående samverkan mellan här ifrågavarande marina organ och civila myndigheter kan befinnas önskvärd. Vad gäller marinkommandots verksamhet torde sådan samverkan få sin betydelse framförallt med avseende på operationer, som kan beräknas komma till utförande utmed de kustområden, som berör Stockholms län. Med beaktande av det förslag till inrättande av en gemensam krigslänsstyrelse för överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län med en redan i fred fungerande gemensam försvarssektion, vilket förslag för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, skulle den samverkan, jag här åsyftat, väsentligt främjas om marinkommandots lokalisering blir inom en från Stockholm icke allt för avlägsen ort. För egen del anser jag mig därför böra ifrågasätta om ej en lokalisering till någon ort belägen omedelbart söder om Stockholm, exempelvis inom Västerhaninge kommun, där marinen genom bl. a. Bergaskolorna förut har viss anknytning, skulle vara lämpligare än en lokalisering till Nyköping eller Nynäshamn.

På grund härav vill jag beträffande marinkommandot förorda att förutsättningarna för en lokalisering till Västerhaninge kommun närmare utredas, alternativt att lokaliseringen bestämmes till Nynäshamn.

Vad beträffar signalverkstaden i Sundbyberg synes förutsättningarna för en utflyttning till annan ort inom det län, där verkstaden nu är belägen, icke närmare ha prövats, och jag anser mig därför böra i första hand förordna en utredning härom.

Betänkandet är av sådan art att det inte föranleder någon kommentar eller ställningstagande från LO:s sida. Beträffande utredningens allmänna uppläggning hänvisas till tidigare redovisat yttrande. *Försvarsverkens Civila Personals Förbund* understryker starkt personalproblemen vid utflyttning av Marinkommando Ost och yrkar på ett uppskjutande av hela frågan om utflyttning av signalverkstaden samt rekommenderar ny utredning, som då inte skall utgå ifrån att flyttning skall ske.

TCO tar ej egen ståndpunkt men understryker vikten av all möjlig hänsyn till personalen. *Försvarets Civila Tjänstemannaförbund* avstyrker och framhåller bl. a., att det är oriktigt att bedöma frågan om utflyttning fristående från den långsiktiga undersökningen angående lokaliseringen av försvarets centrala myndigheter.

Statstjänstemännens riksförbund erinrar om sina tidigare betänkligheter mot utredningens förslagsmetodik. I valet mellan Nynäshamn och Nyköping som lokaliseringsort för Marinkommando Ost anses den förstnämnda orten ur personalsynpunkt utan tvekan vara att föredraga.

Lokaliseringen av Österbygdens vattendomstol

I. Utredningen

Österbygdens vattendomstol är en av landets nuvarande fem vattendomstolar. Domstolens kansli är sedan år 1921 förlagt till Stockholm. Domsområdet har tidigare sträckt sig från och med Ljusnans nederbördsområde i norr till och med Svärtaåns nederbördsområde i söder. I väster gränsar domsområdet till Göta älvs nederbördsområde. I samband med den beslutade förflyttningen från Stockholm av Söderbygdens vattendomstol har domsområdet utökats, genom att Gotland och Nyköpingsåns nederbördsområde överförts till Österbygdens vattendomstol.

Österbygdens vattendomstol består för närvarande av en ordinarie och en extra avdelning. Vid den ordinarie avdelningen finnes en vattenrättsdomare, en biträdande vattenrättsdomare, två vattenrättsingenjörer, en vattenrättsekreterare, en biträdande vattenrättssekreterare, en protokollssekreterare, en kansliskrivare och två kontorsbiträden. Antalet befattningshavare vid denna avdelning är sålunda tio. Personalen vid den extra avdelningen, som inrättats under budgetåret 1958/59 för en tid av omkring fem år, uppgår till sex personer, varav en biträdande vattenrättsdomare, två vattenrättsingenjörer, en biträdande vattenrättssekreterare, ett kanslibitråde och ett skrivbiträde. Av biträdespersonalen på denna avdelning torde tills vidare endast en befattning komma att tillsättas. Den extra avdelningens närmaste

uppgift är att handlägga tre mål om vattenreglering, som berör Dalälvens flodområde.

Inom domstolens domsområde kan tre från varandra tämligen avgränsade delar urskiljas, nämligen en nordlig del omfattande främst Ljusnans och Voxnans nederbördsområden, en mellandel omfattande de vattendrag, som rinner ut i Gävletrakten, och en sydlig del omfattande Mälardalens vattenområden. Under femårsperioden den 1 juli 1953—den 30 juni 1958 fördelade sig de till domstolen inkomna målen med 14,8 procent på den norra delen av domsområdet, 31,9 procent på den mellersta delen och 53,3 procent på den södra delen. Under perioden har en viss tendens till ökning av målantalet från den södra delen inträtt, främst beroende på den ökade förekomsten av vatten- och avloppsmål. Omkring 20 procent av hela målantalet under perioden har hänfört sig till Stockholms stad och Stockholms län. Det stora flertalet kraftverksmål har avsett de norra och mellersta delarna av domsområdet. Huvuddelen av vatten- och avloppsmålen har gällt den södra delen. Utbyggnaden av vattenkraften i Ljusnans och Dalälvens flodområden väntas fortgå under 1960-talet och början av 1970-talet. Den geografiska fördelningen av målen synes icke i och för sig nödvändiggjöra domstolens placering i Stockholm.

Huvudförhandling i vattenmål skall i regel hållas vid syn på stället eller, där målet kan prövas utan syn, på annan plats, som är för parterna välbelägen. Domstolens ledamöter måste på grund härav i förhållandevis stor utsträckning företaga resor inom domsområdet. Längre resor anordnas i allmänhet så, att mål, som är samlade till viss ort eller ligger utefter lämplig gemensam färdväg, sammanföres och behandlas under en och samma resa. Avstånden inom domsområdet är emellertid förhållandevis korta och resorna företages så gott som uteslutande med bil. Det torde icke med fog kunna göras gällande, att en förflyttning till annan inom domsområdet relativt centralt belägen ort skulle medföra nämnvärda försämringar från resesympunkt.

Domstolens behov av kontakter med statliga myndigheter, som beröres av domstolens verksamhet, synes icke vara av den art, att en utflyttning från Stockholm nämnvärt skulle försvåra verksamheten. Domstolens kansli bör vara lättillgängligt för parter och ombud. Besöken på vattendomstolskanslierna göres till största delen av juridiska och tekniska partsombud. Dylika besök är dock förhållandevis fåtaliga. Beträffande nu nämnda frågor kan de undersökningar, som verkställts beträffande Söderbygdens vattendomstol, i allt väsentligt återopas även när det gäller Österbygdens vattendomstol.

Rekryteringsfrågan vid en utflyttning torde icke behöva vålla några svårigheter.

Lokaliseringsutredningen föreslår, att Österbygdens vattendomstols kansli flyttas ut från Stockholms-området.

Lokaliseringsutredningen har funnit, att Gävle torde vara en från skilda synpunkter lämplig lokaliseringssort. De kommunala myndigheterna i staden har förklarat sig vilja medverka till en god lösning av uppkommande

lokal- och bostadsproblem. Utredningen förordar i första hand, att domstolens kansli flyttas till Gävle.

II. Yttranden

Över utredningens förevarande förslag har yttranden inkommit från vattenöverdomstolen, Österbygdens vattendomstol, arbetsmarknadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, byggnadsstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, statens organisationsnämnd, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens vatteninspektion, sjöfartsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Jämtlands län, Svenska vattenkraftföreningen, Sveriges advokatsamfund, Riksförbundet Landsbygdens folk, LO, TCO, SACO samt Svenska landskommunernas förbund.

Arbetsmarknadsstyrelsen, fiskeristyrelsen, länsstyrelsen i Gävleborgs län och TCO har tillstyrkt den föreslagna utflyttningen.

Därvid framhåller *arbetsmarknadsstyrelsen*, att såväl Falun som Gävle är lämpliga förläggningsorter men att sistnämnda stad bör ges företräde. Erforderlig arbetskraft bör enligt styrelsen kunna rekryteras i Gävle.

Fiskeristyrelsen för sin del anser det vara naturligt, att en lokalisering från Stockholms-råjongen till andra orter prövas, när det gäller sådana till speciella geografiska verksamhetsområden anknutna organisationer som underdomstolar. Även om vattendomstolarna har större geografiska områden, så torde likväl lokaliseringsintresset vara betydande, särskilt om man betänker att numera samtliga vattendomstolar har sina kanslier förlagda till andra städer än Stockholm. Såvitt styrelsen har sig bekant har t. ex. förläggningen av Västerbygdens vattendomstol alltsedan sin tillkomst till Vänersborg givit enbart positiva erfarenheter. Utredningens val av ny kansliort förefaller lyckat ur de synpunkter styrelsen har att företräda.

Hinder för en utflyttning av domstolen från Stockholm synes enligt *länsstyrelsen i Gävleborgs län* inte föreligga. Länsstyrelsen anser, att Gävle med sitt centrala läge inom domsområdet ur förbindelsesynpunkt måste anses överlägsen varje annan centralort inom domsområdet. *Gävle stad* har i yttrande till länsstyrelsen förklarat sig med största tillförsikt emotse ett slutgiltigt beslut om förflyttning av Penninglotteriet och Österbygdens vattendomstol och är beredd att på allt sätt medverka till lösande av uppkommande problem.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens organisationsnämnd, lantbruksstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, överståthållarämbetet samt *länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Örebro och Jämtlands län* har i huvudsak intet att erinra.

För *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* är förläggningen av domstolen i och för sig av ringa praktisk betydelse. Då en ytterligare förskjutning sö-

derut, utöver den utredningen påvisat, av tyngdpunkten i domstolens arbetsbörda kan förväntas ske, anses dock Uppsala eller Västerås böra övervägas som alternativ.

Utän att rikta någon erinran mot den föreslagna utflyttningen framhåller *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut*, att domstolen under senare år begärt hydrologiska utredningar och uppgifter rörande vattenkraftfrågor. En förläggning utanför Stockholm medför ökat besvär för domstolen och ökade resekostnader, men samarbetet bör även efter en utflyttning kunna försiggå utan alltför stora olägenheter. Ur institutets synpunkt skulle en flyttning dock innebära betydande nackdelar när det gäller det framtida samarbetet med domstolen i atomkraftverksfrågor. Med domstolen kan nu upprätthållas intim kontakt och med dess hjälp kan utformas en undersöknings- och utredningspraxis, som vore av stort värde även vid samarbetet med övriga vattendomstolar i atomkraftsfrågor.

Domstolen disponerar enligt *byggnadsstyrelsen* 18 av styrelsens 26 rum vid Vasagatan 52. Lokalerna beräknas med fördel kunna användas för annat statligt ändamål. En flyttning av domstolen anses ur lokalsynpunkt gynnsam.

Några olägenheter av betydenhet för sådana delar av domstolens verksamhet, som närmast berör *lantbruksstyrelsens* arbetsfält, d. v. s. åtgärder berörande jordbruks- ävensom skogsfastigheter, är inte att förvänta om domstolen förlägges till annan ort med centralt läge inom domstolsområdet. För Gotlands och Södermanlands län, som nu tillförts detta område, medför dock en förläggning norr om Stockholm vissa nackdelar.

Överståthållarämbetet anser, att placeringen av domstolen i Stockholm ger åtskilliga fördelar för domstolens verksamhet samt parternas och deras tekniska och juridiska rådgivares intressen av god kontakt med kansliet. Några avgörande hinder för en flyttning föreligger dock inte. Ämbetets behov av kontakt med domstolen är mycket ringa.

Länsstyrelsen i Uppsala län uttalar, att ur länets synpunkt såväl Stockholm som Gävle torde vara lämpliga såsom förläggningsort för Österbygdens vattendomstol men att företråde synes böra lämnas Gävle.

Enligt *länsstyrelsen i Örebro län* är de farhågor, som brukar uttalas från berörda institutioners sida i anledning av utflyttningsförslag, i allmänhet åtskilligt överdrivna. Dock betyder förslaget en försämring ur länets synpunkt, då förbindelserna med Stockholm är bättre än med Gävle.

Ett bibehållande av Stockholm som kansliort innebär, anför *länsstyrelsen i Jämtlands län*, för länsbefolkningen vissa fördelar, då en resa dit kan kombineras med besök hos andra statliga myndigheter. Ur länets synpunkt föreligger dock inga påtagliga olägenheter med en utflyttning av domstolen till Gävle eller Falun.

Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF) och *LO* tar inte ställning till förslaget.

Som motivering anför *RLF*, att frågan bör bedömas ur allmän lokaliseringsynpunkt och inte som en isolerad åtgärd. Material för en sådan be-

dömning har emellertid ej förebragts. Ur förbundets synpunkter kan samma skäl inte åberopas som för utflyttningen av Söderbygdens vattendomsstol. Förbundets juridiska avdelning har haft påtagliga fördelar av att domstolens kansli varit förlagt till Stockholm. En förflyttning innebär sålunda olägenheter för förbundet.

LO anser för sin del, att betänkandet är av sådan art att det inte föranleder någon kommentar eller ställningstagande från LO:s sida. Beträffande LO:s åsikt rörande utredningens allmänna uppläggning hänvisas till tidigare refererat yttrande.

Av styrkande yttranden har avgivits av vattenöverdomstolen, Österbygdens vattendomsstol, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet, statens vatteninspektion, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Gotlands, Västmanlands och Kopparbergs län, Svenska vattenkraftföreningen, Sveriges advokatsamfund, SACO och Svenska landskommunernas förbund.

Vattenöverdomstolen påpekar vikten av att, innan ståndpunkt tages till förflyttningsfrågan, de lagliga möjligheterna att förflytta domstolen blir närmare utredda. Rörande själva lokaliseringsspörsmålet anföres, att de allra flesta målen vid Österbygdens vattendomsstol i framtiden kommer att hänföra sig till södra delen av vattendomsstolens domsområde. Vattenöverdomstolen fortsätter.

Väl torde man kunna räkna med att vattentäkts- och avloppsmålen även från de norra och mellersta delarna av området komma att öka i antal, men denna ökning torde dock icke komma att bli så stor som i områdets södra del, där flertalet tätorter och industrier inom domsområdet äro belägna och där omkring 80 % av domsområdets befolkning är bosatt. Den typ av mål som här senast berörts visar dessutom, på grund av tätorternas snabba tillväxt och de alltmer aktualiserade kraven på skydd mot förorening av landets vattendrag, en tendens att öka — förutom till antalet — jämväl till omfattning och svårighetsgrad. Som exempel kan nämnas det vid Österbygdens vattendomsstol nu anhängiga målet angående Stockholms stads avloppsförhållanden. Med hänsyn härtill och med beaktande av att arbetet med kraftverks- och regleringsmålen i norra och mellersta delarna av domsområdet i huvudsak synes vara avslutat i mitten av 1970-talet, torde man vara berättigad att utgå från att tyngdpunkten i målfördelningen, såväl till antal som till omfattning, kommer att ytterligare förskjutas söderut. Om dessa antaganden äro riktiga, måste en förflyttning av kansliorten från Stockholm anses innebära en avsevärd nackdel för domstolens framtida arbete.

Vad angår betydelsen av att en vattendomsstol dels har möjlighet att lätt nå kontakt med de myndigheter och institutioner med vilka domstolen samarbetar, dels är lättillgänglig för de parter och ombud som beröres av målen framhåller vattenöverdomstolen följande.

Så gott som samtliga statliga myndigheter och institutioner, som äro verk samma i vattenmål, äro belägna i Stockholm. Det kan visserligen sägas, att Österbygdens vattendomsstol icke har större behov av kontakt med dessa än övriga vattendomsstolar i riket, vilka samtliga numera ha fått sig anvisade förläggningssorter utanför Stockholm. Den omständigheten att dessa domstolar ha mindre goda förbindelsemöjligheter utgör dock givetvis icke något

skäl att försämra förhållandena för Österbygdens vattendomstol. Denna domstols nuvarande kontaktmöjligheter äro tvivelsutan en tillgång i arbetet, och det är att märka, att en förlust härav icke — såsom fallet var när det gällde förflyttning av Söderbygdens vattendomstol — kan vägas mot fördelen av att domstolen ligger inom sitt domsområde. Än viktigare är emellertid, att Österbygdens vattendomstol på grund av domsområdets geografiska belägenhet torde ha ett avsevärt större antal partsombud, både jurister och tekniker, i Stockholm än övriga vattendomstolar. En förflyttning av domstolens kansli från Stockholm skulle av detta skäl innebära en betydande försämring för såväl domstolen som berörda parter. Det må i detta sammanhang påpekas, att kostnaderna för kanslibesök av de ombud och experter, som driva sin verksamhet i Stockholm, självfallet bli högre om vattendomstolens kansli förlägges till annan plats.

Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar ha hittills kunnat lämna varandra tillfällig hjälp vid jäv eller annat förfall för vattenrättsingenjör, men efter Söderbygdens vattendomstols snart förestående utflyttning till sitt domsområde bortfaller denna möjlighet. Österbygdens vattendomstol måste därefter vid behov hämta tillfällig ingenjörshjälp från annat håll. Det erbjuder uppenbarligen större svårighet att till en landsortsstad anskaffa tillfällig hjälp av kompetent ingenjör såsom vikarie för vattenrättsingenjör än i Stockholm, där möjligheter att erhålla sådan hjälp finnas exempelvis genom anlitande av lärarkrafter vid Tekniska högskolan, ingenjörer hos lantbruksstyrelsen eller Stockholms stads ingenjörer av olika kategorier.

Det inträffar stundom i vattenöverdomstolen att på grund av jäv eller annat förfall för vattenrättsråd någon vattenrättsingenjör måste förordnas att vikariera. Det är av stor betydelse för vattenöverdomstolen att ha nära och bekväm tillgång till sådan vikarie ej endast vid målets företagande till avgörande utan framför allt under arbetet med målets förberedande och domsskrivningen. Skulle Österbygdens vattendomstol förläggas å annan ort försämrats möjligheterna härtill. Likaså uppstår svårigheter för vattenöverdomstolen att, såsom nu sker, vid förfall eller vakans för någon av de lagfarna ledamöterna till tillfällig tjänstgöring som adjungerad ledamot inkalla någon av de vid vattendomstolen tjänstgörande vattenrättssekreterarna.

Det är enligt vattenöverdomstolen ingalunda säkert att Gävle är den lämpligaste förläggningsorten om flyttning skall ske. För avgörande av denna fråga erfordras ytterligare utredning.

Sammanfattningsvis anför vattenöverdomstolen, att från de synpunkter vattenöverdomstolen har att beakta en förflyttning av Österbygdens vattendomstol från Stockholm i flera avseenden skulle medföra direkta olägenheter, tillsammanantagna av betydande omfattning, såväl för arbetet inom vattendomstolen som för rättssökande parter jämte deras rättegångsombud och tekniska rådgivare.

Inledningsvis erinrar *Österbygdens vattendomstol* om, att enligt Kungl. stadgan den 25 maj 1945 för varje vattendomstol skall finnas kansli »å ort, som på vattenrättsdomarens förslag Kungl. Maj:t därtill godkänt». Sedan denna domstol för 40 år sedan fick sitt kansli i Stockholm, har inte framkommit önskemål om annan förläggning. Vattenrättsdomaren har därför inte haft anledning begära Kungl. Maj:ts godkännande av annan kansliort.

Vattendomstolen erinrar vidare om att i statens allmänna avlöningsreglemente — som ett undantag från förflyttningsskyldigheten för tjänstemän — finns stadgat, att »innehavare av ordinarie domartjänst, med undantag av vattenrättsingenjör, är dock allenast pliktig att, om Kungl. Maj:t finner organisatoriska skäl sådant påkalla, låta förflytta sig till annan ordinarie domartjänst inom den lönegrad han tillhör». Förflyttningsskyldighet föreligger i detta fall sålunda endast vid omorganisation av domstolen. Som stöd för en sådan tolkning åberopas den förvaltningsrättsliga teorin och 1955 års domarutredning (SOU 1959: 17, s. 57).

Vattendomstolen framhåller, att utredningen synes arbeta efter den principen, att alla myndigheter som inte visar, att de nödvändigt måste vara placerade i Stockholm, skall flyttas bort därifrån. Med denna »omvända bevisbörda» anses utredningen göra det bekvämt för sig. Beträffande utredningens principiella inställning i övrigt anför vattendomstolen bl. a. följande.

Emot de anställdas personliga svårigheter rekommenderar utredningen sådana kraftåtgärder som »omplacering av arbetskraft» och förtidspensionering. Av dessa metoder stämmer den förstnämnda väl överens med vad som praktiseras i diktaturstater, där de anställda betraktas som brickor, »arbetskraft», som av staten »placeras» utan hänsyn till hur de enskilda människorna själva önskar inrätta sitt liv. Vid beslut om »omplacering» skulle staten direkt eller indirekt omgestalta de anställdas hela tillvaro, bostadsförhållanden, ekonomi och familjeliv. Det är med förvåning man finner, att en statlig utredning i vårt land är beredd att »av samhälleliga skäl» rekommendera en sådan behandling av medborgarna.

Själva grundtanken, att allt som inte nödvändigt måste vara i Stockholm skall bort därifrån, kan icke vara riktig. Tillämpad i större utsträckning och till ytterlighet såsom i detta fall förutsättes, skulle den leda till en för Stockholm i många avseenden allt annat än önskvärd utarmning. För en bortflyttning från Stockholm av myndigheter, som en gång blivit förlagda dit, bör föreligga andra och starkare skäl än den för närvarande rådande trångboddheten. Om en domstol eller annan myndighet en gång har blivit förlagd till en ort såsom den för verksamheten lämpligaste, och om myndigheten har därifrån under årtionden väl fyllt sina uppgifter, så bör uppenbarligen icke den blotta omständigheten, att en mängd människor flyttar till orten och vill bo där, föranleda att myndigheten skall flyttas bort.

För den händelse Kungl. Maj:t framdeles, när en flyttning lagligen kan ske (vid ny innehavare av vattenrättsdomarämbetet), beslutar om utflyttning, anföres bl. a. följande.

Vattendomstolen består för närvarande av en ordinarie avdelning med 10 befattningshavare och en extra avdelning med 5 befattningshavare.

Den extra avdelningen, som organiserats från och med den 1 januari 1959, har till uppgift att handlägga tre stora mål berörande Dalälven, nämligen Trängslets reglering, Siljans reglering och Hedesundafjärdens reglering. Härför beräknas åtgå en tid av omkring 5 år. Personalen vid denna avdelning är anställd mot arvode och förordnad tillsvidare, delvis för ett budgetår i sänder. Vattenrättsdomaren och vattenrättsingenjörerna vid avdelningen har alla ordinarie befattningar vid andra verk med placering i Stockholm. Med hänsyn härtill och till bostadsförhållandena för familjerna erbjuder det för dessa befattningshavare stora svårigheter att mottaga

förlängda förordnanden med annan kansliort än Stockholm. Detsamma gäller om kontorsbiträdet, som är gift.

Huruvida fortsatt behov av den extra avdelningen kommer att föreligga sedan de nämnda målen blivit behandlade, kan icke nu med säkerhet bedömas. För närvarande förefaller det dock, som om avdelningen därefter skulle kunna avvecklas.

Då någon flyttning av kansliet för den extra avdelningen sålunda icke lämpligen kan äga rum, berör flyttningsfrågan i praktiken endast vattendomstolens ordinarie avdelning med 10 befattningshavare.

Vattendomstolen medger, att kraftverks- och sjöregleringsmål hittills varit de ur kraftproduktionssynpunkt viktigaste, men man har inom vattendomstolen icke för den skull vågat betrakta dem som mer betydelsefulla än exempelvis de numera aktuella målen om atomanläggningar eller om vattenförsörjningen för de stora städerna och vattenföreningen inom tätbebyggelsen inom domsområdets södra del.

Beträffande kontaktproblemen anför domstolen bl. a.

Domstolen tillmäter för sin del en snabb och smidig kontakt med vattenöverdomstolen och övriga till huvudstaden förlagda statliga myndigheter avsevärt större värde och betydelse än utredningen synes vilja göra. De administrativa myndigheter, med vilka vattendomstolen har behov av kontinuerligt samarbete, är främst justitie- och jordbruksdepartementen, kammarkollegiet, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens vatteninspektion samt Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. Utredningens åsikt, att en utflyttning icke skulle nämnvärt försvåra verksamheten i kontakthänseende, är uppenbarligen oriktig.

Stockholm är den naturliga centralpunkten inom domsområdet. Medan representanter för städer och landskommuner samt näringslivet inom Uppland, Södermanland, Västmanland, Närke och Dalarna samt Gotland ofta torde ha anledning att i andra ärenden besöka Stockholm och hittills kunnat där i skilda angelägenheter bekvämt ta kontakt med vattendomstolen, torde de endast sällan ha ärenden till Gävle. Ej minst med Stockholms stad och dess förortskommuner har uppehållits en nära och god kontakt, särskilt rörande de inom dessa områden betydelsefulla vattenförsörjnings- och avloppsförhållandena, atomanläggningarna, Mälarens vattenståndsfrågor, hamn- och farledsärenden m. m. Detsamma har varit förhållandet beträffande övriga större städer samt landskommuner med vattenproblem. Att i synnerhet från Stockholm, Gotland och Mälardalskapen resa till en nordligare ort för att besöka vattendomstolens kansli kommer uppenbarligen att föranleda ökade besvär och kostnader.

Det sist sagda gäller i särskild grad, om kontakten skall förmedlas av advokat eller tekniker. De advokatbyråer, som är de utan jämförelse mest anlitade i vattenmålen, ligger i Stockholm. Detsamma gäller om de konsulterande ingenjörsfirmorna. Domstolen får ständigt mottaga besök av jurister och tekniker, som ägnar sig åt ofta dagslångt arbete med genomgång av akter i pågående eller avgjorda mål eller tar personlig kontakt med domstolens befattningshavare angående målens uppläggning och behandling m. m.

Kansliets nuvarande välbelägenhet föranleder sålunda, att besök av representanter för kommuner och andra parter torde vara mångfaldigt vanligare vid denna än vid de övriga vattendomstolarna i riket. Utredningens åsikt, att Österbygdens vattendomstol i kontakthänseende icke intar en annan ställning än andra vattendomstolar i landet, är sålunda oriktig.

Vattenrättsingenjörerna vid domstolen understryker, att förläggningen till Stockholm för dem medför särskilda möjligheter till fortbildning och personliga kontakter med andra tekniker och specialister i Stockholm.

Avslutningsvis förklarar vattendomstolen.

Att vattendomstolen »tillsammans med Svenska Penninglotteriet Aktiebolag» (med vilket domstolen hittills icke haft något gemensamt) skulle kunna, som utredningen tänkt sig, få viss betydelse för Gävle stad, är icke sannolikt. Tvärtom är det för domstolens del antagligt, att ditflyttningen av den lilla personal, som kommer i fråga, är utan varje betydelse för staden.

Vattenfallsstyrelsen erinrar om att i betänkandet åberopats de överväganden som föregått utflyttningen av Söderbygdens vattendomstol. Motsvarande skäl finns enligt styrelsen inte beträffande denna domstol. Ingen tvekan bör råda om att Stockholm är den naturliga förläggningsplatsen med hansyn till målens fördelning. Fördelen med en förläggning i Stockholm med bättre kontaktmöjligheter med olika myndigheter och partsombud anses ha torringats av utredningen. Möjligheterna att för vattendomstolarna förvarva och behålla kvalificerad personal kan enligt styrelsens mening komma att försämrats, om någon vattendomstol inte längre är förlagd till Stockholm. För vattenfallsstyrelsens del anses kontakten med en vattendomstol i Stockholm vara av stort värde.

Enligt *kammarkollegiets* åsikt bör domstolsorganisationen inte ifrågakomma som medel eller arbetsmaterial för statlig »aktiv lokaliseringspolitik». Frågor om organisationens utformning anses böra prövas och avgöras på grundalet av rättsskipningens behov. Tillfälliga kommunalekonomiska eller arbetsmarknadsmässiga förhållanden å viss ort måste enligt kollegiet anses ovidkommande. Utredningen anses visa på ett övertygande sätt, att Stockholm är den geografiskt och kommunikationsmässigt naturliga stationeringsorten och att utvecklingstendensen i fråga om målens fördelning gör detta förhållande alltmer markant. Inom den särskilt vid denna domstol stora mängden av vattenförsörjnings- och avloppsmål har åtminstone sökanden i talrika fall ett stort intresse av bekväm tillgång till domstolskansliet. Kostnadsökningar vid en utflyttning, såsom högre arvoden till sakägarembud, drabbar till väsentlig del det allmänna. De överväganden som ledde till utflyttning av Söderbygdens vattendomstol kan enligt kollegiet inte åberopas som skäl för ändrad lokalisering. För kammarkollegiet har det alltid varit en arbetsmässig fördel att domstolen varit förlagd till Stockholm.

För *statens vatteninspektions* del är det av mindre betydelse var vattendomstolarnas kanslier är belägna. Ett visst samråd äger dock rum vid sidan av aktuella mål, varför det är till fördel att i vart fall en vattendomstol är förlagd till Stockholm. Större betydelse får dock tillmätas, att personalen till stor del får nyrekryteras vid en förflyttning, vilket kan medföra stora olägenheter.

Länsstyrelsen i Stockholms län erinrar om att enligt direktiven för utredningen en första uppgift skulle vara en undersökning av mera översiktlig natur med belysande av frågor av principiell natur. En sådan redovis-

ning hade varit särskilt värdefull i detta fall, där skälen för en flyttning är så påfallande magra. Övervägandena i samband med Söderbygdens vattendomstols förflyttning är av föga värde i detta sammanhang, då Stockholm ligger inom Österbygdens vattendomstols domsområde. Såväl nuvarande målfördelning som tendensen till förskjutning söderut talar vidare emot flyttning till Gävle eller Falun. Att Österbygdens vattendomstol visserligen inte beträffande kontaktbehoven men väl beträffande kontaktmöjligheterna intar en annan ställning än andra vattendomstolar med hänsyn till Stockholms belägenhet inom domsområdet är enligt länsstyrelsen ett starkt skäl för bibehållande av kansliorten.

Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* erinrar om förskjutningen i antalet mål mot södra delen av domsområdet och anser vidare att kontakterna mellan å ena sidan vattendomstolen och å andra sidan parter samt tekniska och juridiska rådgivare försämras vid en utflyttning. Den lokaliseringspolitiska effekten anses vidare vara så ringa, att den inte uppväger nackdelarna.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser, att utredningen utöver de allmänt lokaliseringspolitiska synpunkterna inte framfört några positiva skäl för en förflyttning. Det kan enligt länsstyrelsen starkt ifrågasättas riktigheten av att, mot bakgrunden av vad som sagts i direktiven, av de anförda argumenten komma till slutsatsen att domstolen bör flytta till Gävle, i all synnerhet som utredningen medgivit att några påtagliga fördelar inte torde stå att vinna genom förflyttning. Utredningen anses ha undervärderat de omständigheter som talar mot en förflyttning. Särskilt gäller detta målens fördelning inom området och därav föranledda reseproblem.

Vad särskilt angår Gotland anför länsstyrelsen följande.

Länsstyrelsen har länge och hittills utan större framgång arbetat för bättre och billigare förbindelser med fastlandet, vilket är ett livsvillkor för befolkningens och näringslivets framtid på ön. En åtgärd som är ägnad att försvåra befolkningens kommunikationsmöjligheter med på fastlandet stationerade myndigheter måste därför länsstyrelsen bestämt motsätta sig.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län kan inte finna några fördelar med en utflyttning vare sig ur statens eller allmänhetens synpunkt. Olägenheterna för personalen och kostnaderna för staten har enligt länsstyrelsen undervärderats, och förslaget har ur lokaliseringspolitisk synpunkt ringa verkan. Om utflyttning ändock anses böra ske, anser länsstyrelsen, att Falun är att föredraga framför Gävle, närmast med hänsyn till kommunikationerna.

För *Svenska vattenkraftföreningen* förefaller det egendomligt, att domstolens kansli — samtidigt med att domstolens område utsträcker söderut (Nyköpingsån och Gotland) — föreslås flyttat längre norrut.

I egenskap av regionalt organ kan domstolen inte utan vidare hänföras till de organ, som bör vara lokaliserade tillsammans med den centrala förvaltningen, anför *SACO*. En rad skäl talar dock mot en utflyttning. Parallellerna anses inte böra dragas med utflyttningen av Söderbygdens vattendomstol, som tidigare låg cirka 50 mil utanför domsområdets centrum. Österbygdens

vattendomstol är belägen inom sitt domsområde på välbelägen stationeringsort. Övervägande delen av arbetsuppgifterna hänför sig vidare till södra delen av området. Ytterligare måste enligt SACO beaktas de försämringar ur resesympunkt som blir följden av en utflyttning till Gävle. Avgörande är emellertid att några nämnvärda lokaliseringspolitiska vinster inte skulle uppstå vid en flyttning.

Inte heller *Svenska landskommunernas förbund* anser, att de särskilda skäl som föranledde utflyttningen av Söderbygdens vattendomstol föreligger här. Flertalet mål berör områdets södra del med en tendens till ytterligare ökat målantal för denna del. Någon omständighet har enligt förbundet inte förebragts, som tillåter något bestämt förordande av ändrad placering såsom angeläget eller lämpligt. Förbundet kan inte tillstyrka, men detta innebär inte något ändrat principiellt ställningstagande till utflyttning av myndigheter från Stockholm. *Reservation* har avgivits av hr Olsson i Mora, som ansett att utredningens förslag bort tillstyrkas.

Departementschefen

Lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet har till uppgift att undersöka möjligheterna att förlägga statliga ämbetsverk och annan statlig verksamhet till orter utanför Stockholms-området. En sådan utflyttning har redan tidigare i olika sammanhang tagits upp till övervägande, varvid det framför allt varit de allmänt befolkningspolitiska och samhällsekonomiska aspekterna som dominerat. Såsom jag framhållit i direktiven för utredningen måste det ur olika synpunkter anses önskvärt att med en aktiv statlig lokaliseringspolitik å ena sidan förhindra en alltför snabb tillväxt av Stor-Stockholm och å andra sidan bidra till en differentiering av näringsstrukturen i olika delar av vårt land.

I direktiven för utredningen har jag anfört, att en första arbetsuppgift för denna borde vara en undersökning av mera översiktlig natur syftande till att klarlägga allmänna förutsättningar och principer för en utflyttning. Förutom de allmänt lokaliseringspolitiska synpunkterna på förläggningen borde även redovisas för- och nackdelarna för de statliga verken själva, liksom för andra organ och för allmänheten, av olika lokaliseringalternativ. Jag framhöll som självklart, att en lokalisering till orter utanför huvudstaden inte borde väljas om nackdelarna för staten och allmänheten övervägde fördelarna. En översiktlig genomgång av frågorna ansåg jag nödvändig som vägledning för fortsatta överväganden. I den mån dessa utredningsresultat därtill gav anledning kunde därefter lokaliseringsfrågorna för vissa verk bli föremål för detaljstudium, syftande till konkreta förslag.

Lokaliseringsutredningen har gjort en översiktlig genomgång av de statliga verksamhetsgrenar som är lokaliserade till Stockholms-området. Utredningen har härvid ofta funnit, att mycket starka skäl talar för verksamhetens fortsatta lokalisering till Stockholm, och har då stannat för att tills vidare inte

närmare undersöka lokaliseringsfrågorna. I fråga om ett relativt stort antal verksamhetsgrenar har svårigheterna vid en utflyttning förefallit vara av mindre omfattning. De senare grenarna har indelats i två grupper, nämligen dels sådana, som har nära samarbete med andra statliga verksamhetsgrenar och som därför anses böra lokaliseras till en gemensam ort eller region för att inte samarbetet skall störas, och dels sådana, vilkas verksamhet är relativt specialbetonad och där behovet av samarbete med andra centrala myndigheter och organ inte är så omfattande. I fråga om den förstnämnda gruppen har utredningen påbörjat ett på längre sikt upplagt undersökningsarbete, varvid även frågan om ett andra förvaltningscentrum beaktas.

Parallellt med detta långsiktiga arbete har emellertid utredningen verkställt en del separata undersökningar rörande statliga verksamhetsgrenar, som har mera specialbetonade och fristående arbetsuppgifter. Sådana undersökningar har nu slutförts beträffande statens centrala frökontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt, Aktiebolaget Tipstjänst, Svenska penninglotteriet aktiebolag, sparbanksinspektionen, försvarets fabriksstyrelse, fjärde militärbefälsstaberna, arméns intendenturförråd i Stockholm, staben och de administrativa delarna av intendentur- och sjukvårdsförvaltningarna vid Marin-kommando Ost, Stockholms tygstations signalverkstad i Sundbyberg samt Österbygdens vattendomstol. Några egentliga fördelar med lokalisering av även dessa verksamhetsgrenar tillsammans med andra statliga organ har enligt utredningens uppfattning inte kunnat påvisas, och det har ansetts mindre lämpligt att i fråga om denna grupp avvakta resultaten av undersökningen om ett andra förvaltningscentrum. Angelägenheten av att underlätta lokalsvårigheterna i Stockholm har även, enligt vad utredningen framhållit, varit ett skäl att bedriva ifrågakvarande undersökningar med största möjliga skyndsamhet.

Den av utredningen valda arbetsmetoden kritiserar i flera remissyttrandena, särskilt av arbetsmarknadens organisationer, som efterlyst utredningens synpunkter på de allmänna förutsättningarna och principerna för en utflyttning av ämbetsverk från Stockholm. Ur allmänt befolkningspolitiska och samhällsekonomiska aspekter är det emellertid enligt min mening angeläget, att man snarast tillvaratar möjligheterna till sådan utflyttning av statlig verksamhet som kan ske utan alltför stora nackdelar. Härtill kommer att ett akut behov av att lösa lokaliseringsfrågorna uppstått genom den stora rumsbristen för statliga verk och inrättningar i Stockholm. De speciella lokaliseringsundersökningarna rörande vissa verksamhetsgrenar, som utredningen ansett kunna bedömas relativt fristående, synes i huvudsak inte heller föregripa de mera långsiktiga undersökningarna. Med hänsyn härtill och till de skäl i övrigt som nyss anförts för en separat behandling av de nu aktuella lokaliseringsfrågorna anser jag mig kunna godtaga utredningens förslag i den omfattning jag redovisar i det följande. Enligt vad jag under hand inhämtat har utredningens fortsatta undersökningar rörande verksamhetsgrenar, som antagits kunna från lokaliseringssynpunkt bedömas fristående, lett fram till att några ytterligare delbetänkanden i stort sett inte

torde vara att vänta inom den närmaste tiden. Utredningsarbetet är numera i huvudsak inriktat på mera långsiktiga undersökningar.

Vid en myndighets eller ett företags utflyttning från Stockholm kan det givetvis uppstå åtskilliga problem för personalen. I likhet med utredningen anser jag, att hithörande problem inte är av den art, att de bör hindra en utflyttning av en myndighet eller ett företag från Stockholm, om utflyttningen av samhällseliga skäl anses böra komma till stånd. Självfallet bör dock statsmakterna genom olika positiva åtgärder medverka till att minska eller avlägsna svårigheterna. Till denna fråga återkommer jag längre fram.

Jag övergår härefter till utredningens hittills avgivna delbetänkanden och börjar därvid med att i ett sammanhang behandla lokaliseringen av *statens centrala frökontrollanstalt* och *statens växtskyddsanstalt*.

Statens centrala frökontrollanstalt består av en huvudanstalt, belägen i Bergshamra i Solna, och en filial i Skåne. Dessutom finns fem lokala statsunderstödda frökontrollanstalter, varav två mindre i Norrland och tre större i var och en av städerna Linköping, Skara och Örebro. Huvudanstalten sysselsätter omkring 120 personer, varav ett hundratal kvinnor. Lokaliseringsutredningen har belyst olika faktorer, som ansetts ha betydelse vid bedömandet av förutsättningarna att flytta huvudanstalten från Stockholmsområdet, och därvid funnit, att en sådan åtgärd medför vissa olägenheter för anstalten, främst genom försvårade kontakter med en del myndigheter och organisationer och övergångssvårigheter som utredningen ansett oundvikliga. De redovisade olägenheterna anses emellertid inte vara särskilt allvarliga. Några direkta fördelar för verksamheten vid en utflyttning synes å andra sidan inte ha påvisats även om det är tänkbart, att en koncentration av verksamheten till Skåne kunde vara till fördel. Den lokaliseringspolitiska effekten av en utflyttning blir emellertid betydande, och vidare innebär ett friställande av anstaltens nuvarande lokaler betydande fördelar med hänsyn till den nuvarande lokal- och marksituationen i Stockholmsområdet. Lokaliseringsutredningen har föreslagit en utflyttning av anstalten till Lund.

Statens växtskyddsanstalt består ävenledes av en huvudanstalt, också den belägen i Bergshamra, och fem filialer, nämligen i Åkarp, Kalmar, Linköping, Skara och Röbbäcksdalen. Sammanlagt sysselsättes vid huvudanstalten ett femtiotal fast anställda, varav cirka 20 kvinnor. Beträffande de frågor som sammanhänger med lokaliseringen av denna anstalt har utredningen i allt väsentligt gjort samma uttalanden som i fråga om frökontrollanstalten. De nackdelar som kan väntas följa av en utflyttning av anstalten anses sålunda inte vara särskilt allvarliga, och vidare torde ett friställande av anstaltens lokaler medföra betydande fördelar. Mot bakgrunden härav har utredningen förordat Uppsala eller plats i stadens omedelbara grannskap som ny lokaliseringsort.

De betänkligheter som berörda anstalter framfört i sina remissyttranden i anledning av utredningens förslag är enligt min mening inte av den karaktären att de bör hindra en eljest önskvärd utflyttning av anstalterna.

Utredningen har särskilt framhållit den lokaliseringpolitiska effekten av en utflyttning och värdet av att anstalternas lokaler friställes för andra ändamål. Härtill kommer, såsom byggnadsstyrelsen anfört i sitt remissyttrande angående växtskyddsanstalten, att det på längre sikt får anses uteslutet, att området i Bergshamra disponeras av denna anstalt. Detta förhållande måste anses gälla även frökontrollanstaltens område. Marken där är alltför värdefull för att en lika låg exploateringsgrad som nu skall kunna te sig försvarlig. Jag förordar därför efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, att beslut nu fattas om en utflyttning av de båda anstalterna från Stockholms-området.

När det gäller valet av ny lokaliseringsort för anstalterna har olika meningar yppats. Även i övrigt har vid remissbehandlingen framkommit synpunkter som måste anses föranleda närmare överväganden. Chefen för jordbruksdepartementet avser därför att senare denna dag begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillsätta en utredning med uppdrag att undersöka vissa i samband med en utflyttning uppkommande frågor. Hit hör bl. a. en eventuell omorganisation av den regionala verksamheten efter en utflyttning av huvudanstalterna och ändrad indelning av riket i plomberingsområden. Innan resultatet av nu nämnda undersökningar föreligger torde statsmakterna inte böra binda sig för någon ny lokaliseringsort. Det synes emellertid kunna förutsättas, att anstalterna kommer att förläggas till ort i Mellansverige.

I detta sammanhang torde böra erinras om att 1952 års riksdag beslutat, att frökontrollanstaltens filial i Åkarp tillsammans med dess fältkontrollavdelning skall förläggas till Stora Råby i Lunds stad. För byggande av växthus och institutionsbyggnad därstädes har av riksdagen hittills använts sammanlagt cirka 1 960 000 kronor av det för ändamålet erforderliga beloppet å 2 360 000 kronor. I avvaktan på ställningstagandet till lokaliseringsutredningens förslag har byggnadsarbetena vid Stora Råby inte påbörjats. Därest riksdagen inte har något att erinra mot vad i det föregående anförts angående lokaliseringen av frökontrollanstalten, synes hinder inte föreligga för ett fullföljande av den planerade byggnadsverksamheten vid Stora Råby.

Aktiebolaget Tipstjänst är ett helstatligt bolag med ett trettiotal heltidsanställda tjänstemän jämte omkring 420 deltidsanställda. Lokaliseringsutredningen anser, att bolagets behov av samarbete och kontakt med myndigheter, organisationer m. m. liksom allmänhetens kontaktbehov med bolaget kan tillgodoses även i ort utanför Stockholms-området. Likaså finner utredningen klarlagt, att bolaget kan ges betryggande service i fråga om snabba post- och järnvägsförbindelser i flera mellansvenska städer. Inte heller anses tryckeritekniska skäl kunna åberopas mot en utflyttning av bolaget från Stockholm. Mot bakgrunden härav har utredningen förordat Norrköping som ny lokaliseringsort.

Tipstjänst representerar en speciell form av statlig verksamhet och har ett klart avgränsat verksamhetsområde. Av utredningen framgår, att bola-

gets behov av kontakt med andra statliga verksamhetsgrenar och även i övrigt är relativt ringa. De skäl som framför allt ansetts tala för att Tipstjänsts huvudkontor skall vara förlagt till Stockholm är av kommunikationsteknisk art. Som bolaget understrukit är huvudkontoret såsom centrum för en över hela landet spridd verksamhet beroende av snabba kommunikationer. Av den tidigare redogörelsen framgår att de tidsgränser, inom vilka de särskilda momenten i verksamheten måste äga rum, är mycket knappa och inte får överskridas, om tippningen skall kunna genomföras med samtidigt iakttagande av allmänhetens berättigade anspråk på service och säkerhet. I fråga om transportsäkerheten synes Stockholm intaga en särställning genom att omlastningar — och därmed riskerna för försening eller felsändning — nedbringas till minsta möjliga. Med hänsyn bl. a. till vad järnvägsstyrelsen och generalpoststyrelsen i ärendet anfört torde emellertid, ehuru vissa svårigheter av kommunikationsteknisk art kan uppstå vid en omflyttning, dessa inte kunna bli av mera allvarlig omfattning under förutsättning att bolaget flyttas till ort med goda kommunikationer.

Vidare är det viktigt, att Tipstjänst har möjlighet att samarbeta med ett leveranskraftigt tryckeri, som bl. a. har sådan kapacitet, att numrering av kupongerna kan ske under tillfredsställande kontroll. Utredningen har framhållit, att arbetet med blankettryckningen är av sådan omfattning, att ett tryckeri på lokaliseringssorten kan vara intresserat av anskaffning av lämplig press. Såsom Norrköpings stad i sitt remissyttrande upplyst har också sedermera tre tryckerier i staden anmält sådant intresse. För övrigt synes det i och för sig vara möjligt att efter en utflyttning utföra tryckningen av blanketterna på annan ort än förläggningssorten, exempelvis hos den nuvarande leverantören. Tryckeritekniska skäl torde med hänsyn härtill inte kunna åberopas mot en utflyttning av huvudkontoret från Stockholm, även om hänsyn till de tryckeritekniska faktorerna måste tagas vid valet av lokaliseringssort.

Bolaget har uttalat farhågor för att en förlust av den nuvarande granskar-kåren skulle kunna inverka menligt på bolagets verksamhet och anseende. Å andra sidan framgår av vad tidigare anförts, att utbildningstiden för denna personal är förhållandevis kort. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen förklarat, att sådan rekrytering kan genomföras på de orter som av utredningen ansetts lämpliga som ny lokaliseringssort för bolaget. Med hänsyn härtill synes inte heller i detta avseende mera allvarliga olägenheter av en utflyttning kunna påvisas.

Den lokaliseringpolitiska effekten för en ny lokaliseringssort är främst de ökade sysselsättningsmöjligheterna för deltidssamarbetande personal samt — därest tipskupongerna kan tryckas på orten — de indirekta verkningarna för tryckeripersonal.

Efter samråd med chefen för handelsdepartementet anser jag i likhet med utredningen, med hänsyn till de skäl som kan anföras för en utflyttning av Aktiebolaget Tipstjänst från Stockholm, att en sådan bör övervägas. Utredningens förslag om Norrköping som ny förläggningssort bör prövas som

ett huvudalternativ, vilket inte utesluter en förläggning till annan lämplig plats.

Frågan om en utflyttning bör ske eller ej avgöres emellertid av bolaget självt. Enligt vad jag inhämtat har bolaget för avsikt att med det snaraste företaga vissa kompletterande undersökningar i anslutning till det nu framlagda utredningsförslaget. Därest dessa undersökningar skulle visa, att några större betänkligheter inte kan anföras ur distributionsekonomiska eller andra synpunkter mot en utflyttning, torde en sådan böra komma till stånd. Bolagets definitiva ställningstagande till denna lokaliseringsfråga torde emellertid komma att anstå tills resultatet av undersökningarna föreligger.

Svenska penninglotteriet aktiebolag har omkring 50 anställda, varav ett 40-tal kan betraktas som anställda på heltid. Bolaget har av utredningen föreslagits utflyttat till Gävle.

Av utredningen måste anses framgå, att bolaget — i likhet med Aktiebolaget Tipstjänst — har ett klart avgränsat arbetsområde och att bolagets behov av samarbete och kontakt med andra statliga företag eller ämbetsverk är relativt begränsat. I detta hänseende torde endast vara att nämna den service, som lämnas bolaget från postverkets sida, och det beställningstryck, som utföres av riksbankens sedeltryckeri. Däremot upprätthålles exempelvis förbindelserna med kommissionärerna nästan uteslutande per post och telefon.

Bolaget har framhållit, att verksamheten är beroende av att postförbindelserna med olika delar av landet är goda och att de postanstalter som anlitas har tillräcklig kapacitet att snabbt vidarebefordra särskilt mångfalden av värdepостförsändelser. Ett annat kommunikationstekniskt problem sammanhänger med att tryckningen av lottsedlarna utföres av riksbankens sedeltryckeri. Lottsedlarna måste vara svåra att imitera och utförda så, att man har möjlighet att snabbt avslöja förfalskningar. I ärendet har riksbanksfullmäktige ansett som knappast troligt, att annat tryckeri skulle kunna erbjuda samma säkerhet. Vidare är det ett krav på lokaliseringsorten, att denna har tillgång till bank, som när som helst kan göra vinstutbetalningar med upp till 500 000 kronor.

Ur de synpunkter jag nu anfört torde några större olägenheter inte kunna påvisas vid en utflyttning av bolaget, om man vid valet av ny förläggningort tar hänsyn till de behov i fråga om post-, bank- och tryckservice som redovisats. Såväl generalpoststyrelsen som Sveriges kreditbank har förklarat sig kunna tillhandahålla erforderlig service på alla de platser som av utredningen ifrågasatts för utflyttningen av bolaget. I fråga om tryckningen av lottsedlarna håller jag för troligt, att denna vid en omlokalisering till en början måste kvarligga hos riksbankens sedeltryckeri. Några avgörande svårigheter att transportera lottsedlarna till ort utanför Stockholm synes enligt min mening inte föreligga. I detta sammanhang vill jag erinra om att riksbankens sedeltryckeri tillhör de verksamhetsgrenar, som är avsedda att bli föremål för utredningens fortsatta undersökningar. Såsom utredningen

antytt är det inte otänkbart, att en lokalisering till samma ort av Penninglotteriet och sedeltryckeriet kan visa sig ändamålsenlig. Emellertid anser jag, med hänsyn till vad nyss anförts om transportmöjligheterna och möjligheterna att i framtiden trycka lottsedlarna på den nya lokaliseringsorten, att den nu aktuella frågan kan bedömas oberoende av sedeltryckeriets förläggning.

I sin kritik av utredningens förslag har inte heller bolaget särskilt framhållit några svårigheter vid en utflyttning i de avseenden jag nu berört. Bolaget har i stället bl. a. understrukt de nackdelar som hänför sig till försäljningstekniska och företagsekonomiska förhållanden. Sålunda framhåller bolaget, att rörelsen blir mest rationell och kostnadsnivån lägst, om försäljningen och distributionen skötes från ort inom Stockholms-området med dess 17 procent av bolagets lottförsäljning. Även med hänsyn till den geografiska fördelningen i övrigt av försäljningen anses en utflyttning av bolaget medföra en snedvridning av distributionen på grund av flera och förlängda postbefordringar med ty åtföljande avbrott i försäljningen. Den försämrade servicen kan enligt bolaget skapa irritation och därigenom medföra, att omsättningen minskas eller att en eljest möjlig ökning av denna hindras. I den mån svårigheter av denna art uppstår ifrågasätter jag emellertid om inte dessa kan bemästras relativt snart. Vad särskilt gäller den slutförsäljning av från övriga delar av landet returnerade lotter som äger rum i Stockholms-området synes denna i och för sig inte förutsätta, att bolaget är lokaliserat till Stockholm eller ens har avdelningskontor där. Utredningen har sålunda ansett, att man lätt genom telefonkontakter kan utröna, var förutsättningar finns för ökad försäljning.

I bolagets remissyttrande har vidare understrukits personalens svårigheter vid en utflyttning och de olägenheter som uppstår för bolaget genom att en stor del av personalen förklarat sig inte vilja medfölja till annan ort. Med hänvisning till vad jag i det föregående anförts i fråga om personalproblemen finner jag förstnämnda svårigheter inte vara av den art att de bör hindra en eljest önskvärd utflyttning. Vad gäller bolagets personalproblem vill jag erinra om att utredningen räknat med viss »inkörningstid» på ny ort och någon personalavgång i samband med flyttningen. Inte heller dessa svårigheter torde vara av sådan natur, att de i och för sig utgör hinder för en utflyttning. Arbetsmarknadsstyrelsen har bedömt rekryteringsmöjligheterna i exempelvis Gävle som goda, och i likhet med utredningen håller jag inte för otroligt, att förutsättningarna att där få behålla personalen på längre sikt kan bli bättre än i Stockholm. Gävle bör därför prövas som ett huvudalternativ, när det gäller valet av ny lokaliseringsort.

Beträffande den lokaliseringspolitiska effekten av en utflyttning vill jag erinra om att 50 personer helt eller till större delen sysselsättes vid företaget. Därutöver skulle lokaliseringen på annan ort sannolikt få indirekta verkningar för tryckeri- och distributionspersonal. Lokala tryckerier bör kunna konkurrera med tryckerierna i Stockholm beträffande i första hand dragningslistan och på längre sikt, såsom jag framhållit i det föregående, måhända också i fråga om lottsedelstrycket.

Frågan om en utflyttning bör ske eller ej avgöres även i detta fall av bolaget självt. Bolaget har numera, enligt vad jag under hand inhämtat, anlitat en särskild sakkunnig för en närmare undersökning av konsekvenserna i distributionsekonomiskt avseende av en utflyttning. Bolagets definitiva ställningstagande till lokaliseringsfrågan bör anstå, tills resultatet av undersökningarna föreligger.

Sparbanksinspektionen har för närvarande elva befattningshavare. Det som framför allt präglar sparbanksinspektionens arbete är verksamheten på fältet. Flera tjänstemän vid inspektionen tillbringar en stor del av året på resor i samband med rutinundersökningar hos de olika sparbankerna. För att belysa hur sparbanksinspektionens fältarbete fördelar sig på olika län och huvudområden har lokaliseringsutredningen undersökt inspektionens tjänsteresor under sju år, d. v. s. den tid som med nuvarande resurser och arbetsrutin erfordras för att medhinna besök hos alla landets sparbanker. Den verkställda undersökningen har visat, att under en sådan period nära hälften av resorna gick till södra Sverige och att tjänsteresorna till detta område regelmässigt företogs via Nässjö. Mot bakgrunden härav har utredningen föreslagit, att en utflyttning sker till ort söder om Stockholm, och i första hand förordat Växjö som ny lokaliseringsort. Sparbanksinspektionens behov av kontakter med andra myndigheter och sparbankernas centralorgan kommer vid en utflyttning inte att kunna tillgodoses i samma utsträckning som för närvarande, men svårigheterna härutinnan bedömes av utredningen inte bli av någon mera allvarlig natur. Inte heller i övrigt kan enligt utredningen några mera allvarliga olägenheter påvisas följa av en utflyttning. Man synes i stället ha anledning räkna med vissa vinster för inspektionens verksamhet vid en omlokalisering genom att reseverksamheten rationaliseras. Som framgår av det föregående har en ledamot reserverat sig mot utredningens förslag.

I och för sig föreligger godtagbara skäl för utredningens förslag. Såsom påpekats i flera remissyttranden, bl. a. från sparbanksinspektionen, har emellertid i olika sammanhang ifrågasatts vissa ytterligare utredningar rörande tillsynen inom kreditväsendet. Senast har jag i propositionen nr 33/1959 förutskickat, att vissa spörsmål skulle aktualiseras med hänsyn till att tillsynen över sparbankerna utövas av annan myndighet än fallet är med bankerna och jordbrukets kreditkassor. Starka skäl talar enligt min mening för att tillsynen över banker, kreditkassor och sparbanker läggas under en myndighet. Jag har för avsikt att snarast möjligt låta utreda denna fråga. Mot bakgrunden härav förordar jag, att beslut i lokaliseringsfrågan får anstå tills vidare.

Fjärde militärbefälsstaben har omkring 125 befattningshavare i Stockholm, varav ett 90-tal civila. Staben disponerar för närvarande lokaler om sammanlagt cirka 2 700 kvadratmeter i förutvarande Livregementets till häst etablissement vid Lidingövägen. Militärbefälsstabens arbetsuppgifter omfattar i huvudsak operativt krigsförberedelsearbete, planläggning av operationer med krigsförband avsedda för militärområdets försvar samt ledning av fredsverksamheten.

Vid sina undersökningar angående lämpligheten av att utflytta staben från Stockholm har lokaliseringsutredningen särskilt beaktat fredsverksamheten och beredskapsfrågorna. I fråga om stabens fredsmässiga arbete har utredningen funnit, att detta karakteriseras av dagliga kontakter med andra myndigheter i Stockholm samt av inspektioner, övningar m. m. inom militärområdet i övrigt. Med hänsyn till de goda kommunikationerna mellan huvudstaden och militärområdet i övrigt anses nuvarande lokalisering lämplig för stabens fredsmässiga arbete. Av beredskapsskäl anser emellertid utredningen mindre lämpligt, att staben är förlagd till Stockholms-området. Med hänsyn främst till dessa skäl föreslår utredningen, att staben flyttas från Stockholm, varvid som alternativa nya lokaliseringsorter nämnes Strängnäs och Katrineholm. Då militärt förband — Södermanlands regemente — finns förlagt i Strängnäs, förordar utredningen i första hand denna stad.

Utredningens uppfattning att staben av beredskapsskäl bör utflyttas från Stockholms-området delas av de militära myndigheterna. De kontakter som äger rum mellan militärbefälsstaberna och andra militära och civila myndigheter i Stockholm synes inte vara av den art och omfattning, att de i fred nödvändiggör en lokalisering av staben till Stockholms-området. Såsom utredningen och de militära myndigheterna anfört torde det vidare vara en fördel ur beredskapssynpunkt, om staben förlägges annorstädes inom militärområdet än i huvudstaden. Kungl. Maj:t har i särskild proposition (nr 110), efter föredragning av chefen för försvarsdepartementet, förelagt årets riksdag förslag om en utflyttning av fjärde militärbefälsstaberna till Strängnäs och i samband därmed redovisat de preliminärt beräknade byggnadskostnaderna och dispositionen av de vid militärbefälsstabens flyttning frigjorda lokalerna i Stockholm m. m.

Arméns intendenturförråd i Stockholm, som har omkring 80 anställda, lyder i likhet med arméns övriga intendenturanstalter under arméintendenturförvaltningen. Liknande förråd finns i Karlsborg, Boden, Arboga, Växjö, Östersund och Tingstäde. Förrådet i Stockholm är i fredstid avsett att i första hand tillgodose förbanden inom fjärde militärområdet, d. v. s. i huvudsak östra Mellansverige. Förrådet är förlagt till Bagartorps-området i trakten av Ulriksdal och disponerar där en kontorsbyggnad och sex förrådsbyggnader med en golvyta av cirka 22 000 kvadratmeter. Inom området ligger även infanteriets kadettskolas etablissement samt vissa för hela förläggningen gemensamma lokaler. Förrådet har av lokaliseringsutredningen föreslagits utflyttat till Filipstad.

Utredningen har konstaterat, att något större behov av arbetskontakter i huvudstaden inte föreligger och att det skulle vara möjligt att vid en utflyttning vinna vissa påtagliga fördelar. I detta hänseende vill jag särskilt erinra om att riksdagen, i enlighet med i propositionen nr 110/1958 framlagt förslag, numera beslutat att kadettskolan skall flyttas till Halmstad och att denna flyttning är avsedd att verkställas under budgetåret 1961/62. Genom en utflyttning även av intendenturförrådet skulle hela kasernetablissementet vid Bagartorp kunna friställas och utnyttjas för täckande av andra

lokalbehov. Vissa rationaliseringsvinster kan också beräknas uppkomma, om förrådet placeras i planmässigt ordnade lokaler. Utöver här antydda skäl, som talar för en utflyttning av intendenturförrådet, har utredningen liksom ett flertal remissmyndigheter framhållit, att vissa beredskapsskäl motiverar en utflyttning från Stockholms-området. I händelse av krig eller krigsfara anses det nämligen bli nödvändigt att evakuera förrådet. Med hänsyn till Stockholms i ett sådant läge hårt ansträngda kommunikationer kan möjligheterna att flytta förrådet komma att äventyras, medan en lokalisering till annan ort kan medföra, att evakueringsproblemet förenklas högst väsentligt. Denna synpunkt bör enligt utredningen tillmätas stor vikt vid valet av lokaliseringsort. Med hänsyn till karaktären av den verksamhet, som bedrivs vid förrådet, bedömer utredningen som ganska lätt att i den nya lokaliseringsorten ersätta den personal som ej önskar medfölja från Stockholm. Detta anses gälla såväl kontorsanställda som förrådsmän och kollektivavtalsanställd personal.

Utredningens förslag i förevarande avseende har i stort sett lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Mot bakgrunden av vad jag nu anfört förordar jag efter samråd med chefen för försvarsdepartementet, att arméns intendenturförråd i Stockholm utflyttas från Stockholms-området. Mot utredningens förslag om Filipstad som ny lokaliseringsort har jag inte någon erinran.

Ledningsorganen vid Marinkommando Ost är för närvarande förlagda på Skeppsholmen samt omfattar stab, intendentur- och sjukvårdsförvaltningar samt ett kameralkontor. Vid ledningsorganen är omkring 200 anställda, av vilka omkring 110 skulle komma att beröras vid en utflyttning av ledningsorganens rent administrativa delar. I Marinkommando Ost ingår i fred utom ledningsorganen bl. a. Stockholms örlogsvarv, Berga örlogsskolor, kustartilleriförsvaret, helikopterförband och lokalstyrkor ur flottan. Utredningen föreslår att ledningsorganen utflyttas från Stockholm och förordar en förläggning antingen till Nyköping eller Nynäshamn.

Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet förordar jag i likhet med utredningen, att ifrågavarande ledningsorgan utflyttas från Stockholm. Genom en utflyttning från Skeppsholmen kommer de av ledningsorganen för närvarande disponerade lokalerna att kunna friställas för andra ändamål. Härtill kommer, att en omlokalisering är angelägen ur beredskapssynpunkt och att tyngdpunkten i marinens anläggningar inom Stockholms-området under senare år alltmer koncentrerats till Västerhaninge-området på Södertörn. Jag finner därför lämpligast, att ledningsorganen förläggas till Västerhaninge kommun. Däremot anser jag inte, att en förläggning till Nynäshamn eller Nyköping bör komma i fråga. Den kontakt, som är önskvärd mellan marinkommandot och ett antal myndigheter inom Stockholms-området torde vid en förläggning till Västerhaninge inte komma att i någon avsevärd grad försvåras, och för personalens del synes inte heller några större olägenheter behöva uppstå vid den föreslagna förläggningen.

Signalverkstaden i Sundbyberg, som utgör en del av Stockholms tygstation, har omkring 200 anställda, varav cirka 65 tjänstemän och 135 kollektivavtalsanställda arbetare. Verkstaden är arméns huvudverkstad för signalmateriel och har dessutom vissa regionala uppgifter. Utredningen har föreslagit, att verkstaden flyttas från Sundbyberg, varvid som lämpliga nya lokaliseringsorter nämnts Borås och Jönköping.

Enligt lokaliseringsutredningens uppfattning kräver fredsverksamheten vid verkstaden inte en förläggning inom Stockholms-området. Visserligen förekommer ett ganska omfattande samarbete mellan armétygförvaltningen och verkstaden, men dessa personliga kontakter nödvändiggör inte den nuvarande lokaliseringen. Verkstadens nuvarande lokalisering anses vidare i hög grad försvåra omställningen till verksamhet under krig. Under ogynnsamma förhållanden kan den för försvaret betydelsefulla reparationsverksamhet, som skall äga rum vid signalverkstadens krigsorganiserade enheter, komma att äventyras. En lämplig omlokalisering utanför Stockholms-området kan enligt utredningen medföra betydande förbättringar i detta hänseende.

De militära myndigheter som yttrat sig i frågan har genomgående varit positiva till tanken på en utflyttning av signalverkstaden. Armétygförvaltningen har för sin del ansett, att en utflyttning medför vissa olägenheter för driften i fred. Av beredskapsskäl anses emellertid en utflyttning angelägen under förutsättning att den nya lokaliseringsorten väljes med hänsyn till krigsuppgifterna och på ett sådant sätt, att sannolik personalavgång och eventuella rekryteringssvårigheter i största möjliga utsträckning begränsas.

Frågan om eventuella rekryteringssvårigheter vid en utflyttning har särskilt stor betydelse för signalverkstadens del, då både tjänstemän och arbetare till stor del utgöres av specialutbildad personal. Enligt uppgifter som lämnats av armétygförvaltningen torde en stor del av verkstadens personal inte vara villig att medfölja vid en utflyttning. Utredningen räknar också med att signalverkstaden under en övergångstid ställes inför vissa rekryteringssvårigheter.

För egen del biträder jag utredningens förslag om utflyttning av signalverkstaden från Stockholms-området. Med hänsyn till fördelarna från beredskapssynpunkt samt det lokaliseringspolitiska värdet av en utflyttning synes övergångstidens svårigheter inte böra hindra en eljest önskvärd utflyttning. Såsom utredningen framhållit är det emellertid av vikt, att den nya lokaliseringsorten kan erbjuda goda rekryteringsmöjligheter och att i detta syfte en utbildning av telereparatörer på orten kan ordnas i erforderlig omfattning.

Genom en utflyttning av signalverkstaden friställes ganska betydande lokalutrymmen, som utan svårighet beräknas kunna utnyttjas för civilt eller militärt bruk. Vidare kan man vänta, att den stimulerande effekten på den nya lokaliseringsorten blir avsevärd.

Med beaktande av de krav som ansetts böra ställas på den nya orten för-

ordar jag efter samråd med chefen för försvarsdepartementet, att verkstaden flyttas till Borås, Jönköping eller Växjö. Den ytterligare prövning som måste ske beträffande den slutliga förläggningsorten synes böra göras med beaktande av pågående överväganden rörande samordning av telereparations-tjänsten inom försvaret.

Österbygdens vattendomstol, som är en av landets sex vattendomstolar, har sitt kansli förlagt till Stockholm. Dess domsområde sträcker sig sedan den 1 oktober 1959 från och med Ljusnans nederbördsområde i norr till och med Nyköpingsåns och Kilaåns nederbördsområden i söder. Vattendomstolen består för närvarande av en ordinarie avdelning, omfattande tio personer, och en extra avdelning, omfattande sex personer och inrättad för en tid av omkring fem år främst för handläggning av tre vidlyftiga mål om vattenreglering, som berör Dalälvens flodområde.

Lokaliseringsutredningen har föreslagit, att domstolens kansli flyttas till Gävle. Utredningen har inte kunnat finna, att den geografiska fördelningen av målen nödvändiggör domstolens placering i Stockholm, och anser, att en förläggning till annan inom domsområdet relativt centralt belägen ort ger goda möjligheter till en rationell uppläggning av reseverksamheten. Kontakt- och personalfrågorna kan enligt utredningens mening inte heller åberopas som skäl mot en ändrad lokalisering.

Utredningens uppfattning om domstolens och allmänhetens ömsesidiga behov av kontakter kritiseras i flera remissyttrandena. Sålunda pekar vattenrättsdomaren på fördelarna av att domstolens kansli genom förläggningen till Stockholm är lättillgängligt för parterna samt deras tekniska och juridiska rådgivare, av vilka flertalet har sina kontor i huvudstaden, och han framhåller även, att denna förläggning av kansliet underlättar för domstolspersonalen att nå kontakt med statliga myndigheter som beröres av domstolens verksamhet. Dessa fördelar av förläggningen till Stockholm understrykes av flera andra remissinstanser, bl. a. vattenöverdomstolen, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet samt ett flertal länsstyrelser. I detta sammanhang må erinras om att samtliga övriga vattendomstolar har sina förläggningsorter utanför Stockholm. I likhet med utredningen skulle man därför som stöd för förslaget om förflyttning av Österbygdens vattendomstol från Stockholm kunna hävda, att domstolen inte har större behov av kontakter än dessa. Jag har emellertid, bl. a. genom vad i remissyttrandena anförts, fått den uppfattningen, att domstolens nuvarande kontaktmöjligheter är en väsentlig tillgång i arbetet och att domstolen torde ha ett avsevärt större antal partsombud i Stockholm än övriga domstolar.

Då vidare Österbygdens vattendomstol personellt sett är en så liten myndighet, att dess utflyttning från Stockholms-området ter sig mindre betydelsefull från lokaliseringpolitisk synpunkt, anser jag mig efter samråd med chefen för justitiedepartementet inte böra biträda utredningens förslag i fråga om lokaliseringen av Österbygdens vattendomstol. Domstolens kansli torde sålunda även i fortsättningen böra vara förlagt till Stockholm.

Jag vill erinra om att lokaliseringsutredningen även framlagt förslag om

utflyttning av *försvarets fabriksstyrelse* till Eskilstuna. Med hänsyn till fabriksverkets karaktär och verksamhet torde ställning till detta förslag böra tagas först i samband med framtida överväganden om utflyttning av större statliga förvaltningsenheter, eventuellt i samband med tillskapandet av ett centralt statligt förvaltningscentrum utanför Stockholm. För ett sådant ställningstagande fordras undersökningar av bl. a. allmän ekonomisk natur, varför utredningens på längre sikt upplagda arbete först bör fullföljas.

Ett genomförande av i det föregående nämnda förslag om utflyttning av statlig verksamhet skulle, därest en utflyttning av jämväl Aktiebolaget Tips-tjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag kommer till stånd, innebära att i runt tal 1 200 arbetstillfällen tillföres orter utanför Stockholms-området.

Jag övergår här efter till att behandla vissa i samband med flyttningarna uppkommande *personalproblem*.

Tjänstemän, som flyttar med en myndighet till den nya lokaliseringorten, är enligt gällande avlöningsförfattningar tillförsäkrade ekonomiska förmåner i viss utsträckning, t. ex. ersättning för flyttningskostnader, resekostnadsersättning och anstånd med omstationering med därav följande rätt till traktamente. Kungl. Maj:t kan i vissa avseenden medge dylika förmåner även till tjänstemän som inte uppfyller de i författningarna uppställda villkoren härför. För den kollektivavtalsanställda personalen finns ingen avtalsenlig rätt till ekonomiska förmåner av nu nämnd art, men myndigheterna har formella möjligheter att från fall till fall besluta om liknande förmåner för nämnda personal.

Beträffande tjänstemän som inte önskar medfölja en myndighet till ny förläggningssort, uppkommer frågor om tvångsförflyttning, entledigande, avgång med pension — i förekommande fall även förtidspensionering — samt omplacering till annan tjänst. Detta gäller också beträffande den kollektivavtalsanställda personalen, även om i kollektivavtalen inte finns någon motsvarighet till den för ordinarie tjänstemän enligt 13 § statens allmänna avlöningsreglemente gällande förflyttningsskyldigheten.

Förflyttningsskyldigheten för ordinarie tjänstemän bör givetvis hävdas i samband med de föreslagna omlokaliseringarna. I vissa fall kan emellertid en tvångsförflyttning komma att framstå som obillig, varför andra åtgärder kan behöva övervägas.

I det föregående har redovisats ett förslag av lokaliseringsutredningen om inrättande av en delegation för behandling av sådana personalproblem, som aktualiseras i samband med omlokalisering av statlig verksamhet. Delegationens verksamhet har av utredningen ansetts böra på lämpligt sätt samordnas med de arbetsuppgifter, som åvilar den år 1958 av chefen för försvarsdepartementet tillkallade försvarets personaldelegation. Jag vill erinra om att verkställigheten av de inom försvaret till följd av 1958 års försvarsbeslut pågående rationaliseringarna och förflyttningarna närmast ankommer på särskilda arbetsgrupper, en för varje försvarsgren. Såvitt rör personalfrågor samordnas gruppernas arbete av särskilda av chefen för för-

svarsdepartementet tillsatta organ, försvarets personaldelegation och försvarets personalnämnd. Lokaliseringsutredningen synes ha utgått ifrån att handläggningen av personalfrågor vid förflyttningen av militära institutioner skall ske i samma ordning som vid redan tidigare beslutade omorganisationer inom försvaret.

Enligt min mening bör personalfrågor i samband med den i det föregående förordade utflyttningen i första hand åvila vederbörande myndighet. Personalfrågor som rör försvaret bör handläggas på i princip samma sätt som dylika frågor i samband med tidigare beslutade rationaliseringsåtgärder. I övrigt bör för handläggning av personalproblem, som uppkommer vid utflyttning av statliga myndigheter, inrättas en särskild delegation. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma delegationens sammansättning och arbetsuppgifter ävensom meddela föreskrifter angående den samordning av delegationens verksamhet med verksamheten hos försvarets personalnämnd och personaldelegation, som kan befinnas erforderlig.

Jag förutsätter givetvis, att vederbörande personalorganisationer beredes tillfälle att medverka vid personalproblemens lösande.

De kommunala myndigheterna i de orter, som enligt det föregående ifrågasatts som nya lokaliseringssorter för de nämnda statliga verksamhetsgrenarna, har genomgående förklarat sig vilja på allt sätt medverka till en god lösning av uppkommande lokalfrågor och den medföljande personalens bostadsproblem. Några bindande utfästelser har emellertid inte gjorts. En förutsättning för att förslagen i det föregående skall genomföras bör vara, att godtagbara överenskommelser kan uppnås med de kommunala myndigheterna i de frågor där deras medverkan erfordras.

Jag förordar, att Kungl. Maj:t genom proposition inhämtar riksdagens godkännande av de riktlinjer för utflyttning av viss statlig verksamhet som nu föreslagits. Beträffande för utflyttningen erforderliga anslag torde förslag senare få föreläggas riksdagen.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna de riktlinjer för en utflyttning av viss statlig verksamhet från Stockholms-området som i det föregående förordats.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ragnar Sohlman